

DAG ARNE CHRISTENSEN, KRISTIN STRØMSNES OG DAG WOLLEBÆK

Organisasjonene i Hordaland 1999-2009

Dag Arne Christensen, Kristin Strømsnes
og Dag Wollebæk

Organisasjonene i Hordaland 1999-2009

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen/Oslo 2011

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2011
Rapport 2011:3

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Co/Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.sivilsamfunn.no

ISBN (trykt): 978-82-7763-365-7
ISBN (pdf): 978-82-7763-366-4

ISSN (trykt.): 1891-2168
ISSN (web): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet gjennom prosjektet «Virtuelt senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor». Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom Uni Røkkansenteret og Institutt for samfunnsforskning.

Innhold

Forord.....	5
1. Bakgrunn og motivasjon.....	7
2. Utviklingen i det lokale organisasjonslivet.....	17
3. Sammensetning av medlemsmasse, styre og ledelse.....	31
4. Nye organisasjonsstrukturer	47
5. Organisasjonene og omverdenen.....	65
6. Økonomi	81
7. Oppsummering	93
Litteratur	97
Sammendrag/abstract.....	99

Forord

Denne rapporten er resultat av et større forskningsprogram, *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*, som er et samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og Uni Rokkansenteret i Bergen. Kartleggingen av organisasjonssamfunnet i Hordaland fylke, som er grunnlaget for denne rapporten, inngår som et av flere prosjekter under dette programmet. Programmet finansieres av en rekke departement, med Kulturdepartementet i spissen.

Analysene i denne rapporten bygger på et svært omfattende datamateriale der vi har registrert alle lokale frivillige organisasjoner i 22 av kommunene i Hordaland fylke, med en påfølgende spørreundersøkelse til disse foreningene. Hovedmaterialet i denne rapporten er de 17 kommunene (inkludert Bergen) der vi har de beste målingene.

Flere har bidratt med innsamling og tilrettelegging av data for analyse. Spesielt ønsker vi å takke kommunenes kulturkontorer i Etne, Stord, Tysnes, Kvinnherad, Ullensvang, Eidfjord, Ulvik, Granvin, Os, Sund, Askøy, Vaksdal, Modalen, Osterøy, Fedje, Masfjorden, Bergen, Lindås, Odda, Jondal, Austrheim og Sveio, som har gjort arbeidet med å registrere organisasjonene i de respektive kommunene. Uten deres innsats ville ikke denne datainnsamlingen vært mulig. Forskningsassistentene Ivar Eimhjellen, Sunniva Lundin og Åsta Dyrnes Nordø har gjort en stor innsats i forbindelse med innsamlingen av data fra organisasjonene. Vi vil også takke de lokalforeningene som har tatt seg tid til å svare på spørsmålene våre. Endelig takkes Hordaland fylkeskommune, både for å ha bidratt til datainnsamlingen og for finansiering av konferansen i forbindelse med presentasjonen av denne rapporten.

Bergen, mars 2011

Dag Arne Christensen, Kristin Strømsnes og Dag Wollebæk

Bakgrunn og motivasjon

Utviklingen i det lokale organisasjonslivet gir oss viktig informasjon om samfunnet vårt. Det forteller oss hva folk er opptatt av og engasjerer seg i, og hvordan dette endrer seg over tid. Nye omgivelser avspeiles i nye formål og nye måter å organisere seg på. Å studere endringer i organisasjonssamfunnets sammensetning, organisering og arbeidsform er derfor viktig ikke bare for å forstå hva som skjer innenfor frivillige organisasjoner, men også for å forstå samfunnet og samfunnsendring bedre.

Denne rapporten presenterer de viktigste endringstrekkene innenfor det lokale organisasjonssamfunnet de siste ti årene med utgangspunkt i data fra Hordalandsundersøkelsene fra 1999/2000 og 2009.¹ Vi konsentrerer oss om utviklingstrekk i det lokale organisasjonssamfunnet de siste 10 årene, men undersøkelsen bygger videre på tidligere tidsserier som gjør oss i stand til også å se lengre utviklingslinjer. I tillegg til å se på utviklingstrekk over tid, vil vi også se etter forskjeller mellom nystiftede og nedlagte foreninger, mellom organisasjonslivet i byen (Bergen) og i landkommunene, og mellom ulike typer organisasjoner. Rapporten har først og fremst et deskriptivt formål – å gi en oversikt over endringer i det lokale organisasjonslivet over en tiårsperiode.

Tidligere undersøkelser

Den første Hordalandsundersøkelsen ble gjennomført i 1980. Ambisjonen var den gangen en total kartlegging av samtlige frivillige lag og organisasjoner i Hordaland fylke. Alle registrerte foreninger fikk tilsendt et spørreskjema. Undersøkelsen ble fulgt opp med en ny kartlegging i 1989. Den viktigste publikasjonen fra disse undersøkelsene er *Frivillig organisering og demokrati* (Selle og Øymyr 1995). Det ble gjennomført en ny kartlegging og spørreundersøkelse

1. I forrige runde ble data for landkommunene samlet inn i 1998-1999, Bergen i 2000. For enkelhets skyld refererer vi til dette som 1999 i teksten nedenfor.

i 1999/2000, som analyseres i boken *Det nye organisasjonssamfunnet* (Wollebæk og Selle 2002). Den foreløpig siste i rekken av undersøkelser av det lokale organisasjonslivet i Hordaland ble gjennomført i 2009, og det er resultater fra denne som presenteres i den foreliggende rapporten.

Hordalandsundersøkelsene representerer et svært omfattende datainnsamlingsprosjekt. Grunnen til at dette er et så omfattende arbeid er at det ikke eksisterer noen samlet oversikt eller noe register over det som finnes av lokale lag og organisasjoner i Norge. I denne undersøkelsen er vi også interessert i all frivillig organisering, ikke bare de organisasjonene som kunne tenkes å registrere seg i Brønnøysundregistrene eller som mottar støtte som gjør at de må rapportere til offentlige myndigheter. At det ikke finnes et slikt register gjør at dette må lages fra grunnen av før vi kan starte med selve datainnsamlingen.

Dataene har blitt samlet inn gjennom en totrinnsprosess. Først har vi, i nært samarbeid med kulturkontorene i de enkelte kommunene, laget et register over det som finnes av frivillige lag og organisasjoner i kommunene. Samtidig har vi, i den grad dette har vært tilgjengelig, registrert nøkkelinformasjon om organisasjonene, slik som navn, adresse, type organisasjon, antall medlemmer, stiftelsesår osv. Deretter fikk alle de registrerte organisasjonene et spørreskjema med mer detaljerte spørsmål om organisasjonens virksomhet, aktiviteter, oppbygning, samarbeid med andre organisasjoner, økonomi osv. Det er svarene fra denne spørreundersøkelsen som presenteres her.

Hordalandsundersøkelsene gir detaljkunnskap om det lokale organisasjonslivet i fylket, om organisasjons- og arbeidsformer i de lokale lagene, og om hva organisasjonene er opptatt av og hvilke ideer og formål de arbeider ut fra. I tillegg har vi gjennom disse undersøkelsene tidsseriedata som gjør oss i stand til å analysere endringstrekk innenfor frivillig sektor over tid. Vi kan følge i ganske stor detalj det lokale frivillige organisasjonslivet over en 30-årsperiode, i tillegg til at materialet tidligere også har blitt koblet til den registreringen som nazistene gjorde av alt lokalt organisasjonsliv i 1941 (Selle og Øymyr 1995). Ut fra dette er det mulig å analysere utviklingstrekk, ikke bare innenfor frivillig sektor, men også som et bilde på samfunnsendring mer generelt. Det er derfor snakk om et svært verdifullt datamateriale, som også er helt spesielt i internasjonal sammenheng. Det finnes ingen andre steder tilsvarende detaljert kunnskap om det lokale organisasjonslivet som det vi har for Hordaland.

Parallelt med innsamling av data om lokallag i forbindelse med Hordalandsundersøkelsene har det også blitt gjennomført undersøkelser om den norske befolkningens holdninger til og engasjement innenfor frivillig sektor. Det gjør at vi samtidig som vi ser på endringer i organisasjonsform og organisasjons-

typer også kan analysere hvordan befolkningen forholder seg til de frivillige organisasjonene. Den siste av disse undersøkelsene ble gjennomført i 2009, samtidig som den siste i rekken av Hordalandsundersøkelser, og resultatene fra undersøkelsen gjengis i rapporten *Fra folkebevegelse til filantropi?* (Wollebæk og Sivesind 2010). Rapporten oppsummerer de viktigste utviklingstrekkene i befolkningens frivillige engasjement i fem punkter. For det første hevdes det at sektoren har nådd et foreløpig metningspunkt, der det er færre som legger mye tid ned i frivillig arbeid, medlemskapene blir mer passive og en større del av befolkningen står helt utenfor frivillig sektor. For det andre pekes det på større forskjeller innad i organisasjonssamfunnet, der grupper som tenderer til å falle utenfor på andre arenaer i økende grad faller utenfor organisasjonssamfunnet, og der organisasjonssamfunnet bidrar til å forsterke forskjeller i samfunnet heller enn å utjevne dem. Det tredje hovedfunnet er at frivilligheten beveger seg i retning av en organisert individualisme, der den frivillige innsatsen i større grad representerer et selvutviklingsprosjekt for den enkelte enn noe som man identifiserer seg sterkt med, legger mye tid ned i og inngår en forpliktende relasjon i forhold til (for eksempel i form av medlemskap). For det fjerde pekes det på en utvikling der frivillig sektor beveger seg fra folkebevegelsestradisjonen i retning en amerikansk inspirert filantropi-tradisjon, med fremvekst av ikke-medlemsbasert frivillighet, økende sosiale forskjeller og større vilje til å gi penge-gaver heller enn tid. Et siste utviklingstrekk som det pekes på er at Norge med utgangspunkt i disse utviklingstrekkene ser ut til å gå i en annen retning enn det som vi ser i Sverige, der medlemsmodellen fortsatt står sterkt, omfanget av frivillig arbeid er økende og de sosiale forskjellene innenfor sektoren er mindre.

I denne rapporten dreier vi perspektivet fra individnivå til organisasjonsnivå. I hvilken grad gjenspeiles de nevnte endringstrekkene i det lokale organisasjonssamfunnet? Er det andre forhold som bare kommer til syne når vi analyserer utviklingen på organisasjonsnivå? Vi skal her konsentrere oss om endringene i det lokale organisasjonslivet de siste 10 årene, med særlig vekt på overlevelse, sammensetning, organisasjonsstrukturer, forhold til omverdenen og økonomisk situasjon. Analysene bygger videre på de tidligere undersøkelsene (Selle og Øymyr 1995, Wollebæk og Selle 2002), og vi begynner med å oppsummere hovedfunnene fra disse.

Kunnskapsstatus

Organisasjoner på lokalt nivå spiller en svært viktig rolle innenfor norsk frivillig sektor. Organisasjonssamfunnet springer i hovedsak ut av det lokale nivået, i

alle fall har det historisk vært slik. Det er lokalt det meste av aktiviteten foregår, og det er gjennom lokalledet de fleste er koblet til organisasjonenes interne demokratiske strukturer.

Selv om den lokale organiseringen og samarbeidet har røtter som går lenger tilbake i tid, dateres fremveksten av det norske organisasjonssamfunnet gjerne til 1840-årene da de første brede, nasjonale folkebevegelsene ble dannet (Wollebæk og Selle 2002: 57ff.). Disse første nasjonale frivillige organisasjonene hadde ofte utgangspunkt i ideologiske eller moralske spørsmål knyttet til religion, avhold, fattigdom og folkeopplysning. Men også idrettsbevegelsen og korpsbevegelsen har røtter tilbake til midten av 1850-årene, og i 1860-årene kom de første foreningene knyttet til friluftsliv. De siste tiårene av 1800-tallet begynte også kvinnene å organisere seg på sine egne premisser, gjerne knyttet til sosialt og humanitært arbeid, og etter hvert også til kvinners sosiale og politiske rettigheter.

På begynnelsen av 1900-tallet vokste det frem en rekke landsomfattende organisasjoner knyttet til sosialt og humanitært arbeid, og også de kristelige organisasjonene var i perioden frem mot 1940 preget av vekst og økende utbredelse. Allerede før 2. verdenskrig fantes det dermed et relativt omfattende lokalt organisasjonsliv med utspring i de brede folkebevegelsene. De første tyve årene etter krigen var preget av sterk ekspansjon i det lokale organisasjonssamfunnet, men der det fremdeles i hovedsak er det tradisjonelle organisasjonslivet, med sosiale og humanitære lag, musikk og idrett, som vokser. Samtidig starter omformingen av det lokale organisasjonssamfunnet, med økende mangfold og større grad av sekularisering.

Fra 1960-årene og fremover skjer det store endringer i det lokale organisasjonssamfunnet (Selle og Øymyr 1995). I perioden fra 1960 til 1980 ser en, for det første, tendenser til en større grad av egenorganisering, der de nye organisasjonene retter aktiviteten sin mer mot egne medlemmer og mindre mot samfunnet rundt. For det andre skjer det en betydelig vekst i det frivillige organiserte fritidstilbudet rettet mot barn og ungdom. For det tredje blir organisasjonssamfunnet mindre kjønnsdelt i denne perioden, og vi finner i økende grad kvinner og menn innenfor de samme organisasjonene. Og for det fjerde ser en tendenser til at nye lag på denne tiden i mindre grad legger vekt på å være knyttet til nasjonale organisasjoner, samtidig som de lokale foreningene oftere dekker en hel kommune, og ikke bare en bygd eller grend.

Også i perioden fra 1980 og frem mot tusenårsskiftet ser en tydelige endringstrekk i det lokale organisasjonssamfunnet (Wollebæk og Selle 2002). Det

gjelder både forskyvninger i styrkeforholdet mellom ulike typer lag og endringer i organisasjonsstruktur, arbeidsform og økonomi.

Lenge var det lokale organisasjonslivet verdiorientert, med et viktig tyngdepunkt i de kristelige organisasjonene, samt arbeiderbevegelsen og konkurrerende politiske ideologier. Fremover mot 1980-tallet er svekkelsen av dette verdibaserte organisasjonssamfunnet tydelig, samtidig som vi ser en omfattende vekst innenfor kultur- og fritidssektoren. Dette er en utvikling som blir sterkere frem mot tusenårsskiftet, der særlig motkulturene (misjon, avhold og mållag), som har spilt en viktig rolle på Vestlandet, viste tilbakegang. En av hovedkonklusjonene fra den forrige Hordalandsundersøkelsen var dermed svekkelse av folkebevegelsene og vekst i mer uformelle kultur-, fritids- og nærmiljøaktiviteter. I mindre grad enn tidligere hadde organisasjonene et politisk eller ideologisk formål, og i større grad var de rettet mot det enkelte medlem.

Når det gjelder sammensetningen av medlemsmasse, styre og ledelse i organisasjonene var en av de viktige konklusjonene fra forrige undersøkelse at det komplementære organisasjonssamfunnet, der kvinner og menn spilte ulike roller, sto for fall. Kvinnene hadde styrket posisjonen sin innenfor de fleste tidligere mannsdominerte organisasjonstyper, samtidig som kvinnenenes eget organisasjonssamfunn, hovedsakelig innen sosialt, humanitært og religiøst arbeid, skrumpet inn. Menn dominerte fortsatt i lederposisjoner, og sto bak de fleste nystiftelsene. Et annet funn fra denne undersøkelsen var et større innslag av eldre medlemmer enn det som var tilfelle 20 år tidligere innenfor de fleste organisasjonstyper.

Samtidig blir organisasjonsstrukturene i denne perioden langt mindre ensartet. Organisasjonslivet i Norge var lenge preget av en hierarkisk-demokratisk organisasjonsstruktur, der det var lokalsamfunnene som var basisen for de frivillige lagene og der disse var koblet institusjonelt til regionale og nasjonale organisasjoner. Fra 1960-årene ser en de første tegnene til at denne modellen mister sin betydning. Frem mot tusenårsskiftet går utviklingen i retning av en større andel frittstående lag; det vil si lokale foreninger som bare er lokale, og ikke knyttet til regionale og nasjonale hovedorganisasjoner. Samtidig hadde organisasjonene sjeldnere utspring i bygdene. Ofte dekket de hele kommunen eller flere kommuner. Videre fant en i den forrige Hordalandsundersøkelsen at formaliseringsgraden var lavere i nye lag sammenlignet med eldre, og det ble snakket om en utvikling i retning av et «uorganisert» organisasjonssamfunn (Wollebæk og Selle 2002).

Det er ikke bare organisasjonstyper og organisasjonsstruktur som er viktig i en analyse av frivillig sektor, men også hvordan organisasjonene ser på seg

selv, hvordan de arbeider og hvordan de forholder seg til omverdenen. Det norske organisasjonssamfunnet har tradisjonelt vært verdiorientert og utoverrettet, med mål om å påvirke retningen på samfunnsutviklingen. Utviklingen her har imidlertid gått i retning av mer innoverrettede lag. Samtidig har medlemsmøtene blitt færre og deltakelseskulturen svakere. Aksepten for passivt medlemskap har vært økende og kravene om jevnlig oppmøte har blitt mindre absolutte.

Økonomiske forhold er også viktige for å analysere styrken i organisasjonssamfunnet. Her kunne en med bakgrunn i forrige undersøkelse konkludere med at høy omsetning, mange inntektskilder og det å eie sitt eget hus var stabiliserende faktorer i organisasjonssamfunnet. De lagene som genererte egne inntekter viste seg også å klare seg bedre enn de som var avhengig av støtte fra det offentlige.

Om dataene

Dataene i Hordalandsundersøkelsen 2009 er samlet inn i samarbeid med deltakerkommunene og Opinion. De kommunale kulturavdelingene fant frem til foreningene og deres adresser, og ga informasjon om skjebnen til foreningene som var registrert i 1999 der slik kunnskap var tilgjengelig. Vi forholdt oss til de samme definisjonene av foreninger som tidligere, nemlig som sammenslutninger som ikke er offentlige eller kommersielle, og som er så formaliserte at de har et eget navn. Det viste seg denne gangen svært vanskelig å få korrekt kontaktinformasjon og svar fra borettslag, som vi til slutt valgte å ta helt ut av materialet. I tillegg definerte vi ut ungdomsbedrifter. Som i forrige runde, tok vi heller ikke med musikkskoler, foreldreråd, sokneblad, sokneråd, fjellstyre, russen, eldreråd, hjortevald eller idrettsskoler.

Spørreskjemaene ble sendt ut postalt til alle foreningene i samarbeid med Opinion. Det ble gitt mulighet til å svare både på web og postalt.

Det viste seg å være vanskeligere å få svar fra foreningene denne gangen enn for ti år siden, da 60 prosent svarte på et tilnærmet identisk skjema. Da et utilfredsstillende antall hadde svart etter to postal- og e-postpurringer, valgte vi ut de 16 landkommunene som hadde deltatt på alle undersøkelsestidspunktene, og forsøkte å kontakte alle foreningene per telefon med oppfordring til å svare på skjemaet. Dette resulterte i at svarprosenten økte betydelig. En kanskje enda viktigere konsekvens var at denne framgangsmåten ga en betydelig bedre oversikt over hvilke foreninger som faktisk fortsatt var i aktivitet, og hvilke som i realiteten var nedlagt. Dette gjør oss trygge på at materialet for disse 16 landkommunene er av god kvalitet. For Bergens del var det ikke praktisk mulig

å gjennomføre en tilsvarende purrerunde, og materialet er derfor beheftet med noe større usikkerhet med hensyn til hvorvidt alle de registrerte lagene faktisk er i aktivitet.

Tabell 1-1 viser svarprosent etter kommune. I Bergen endte antallet svar som andel av justert bruttoutvalg (fratrasket postalretur og foreninger vi fikk tilbakemelding om at var nedlagt) på 39 prosent. I de 16 kjernekommunene var svarprosenten på 52 prosent, mens de øvrige landkommunene som ikke deltok i 1999-undersøkelsen hadde en svarprosent på 34. Svarprosent for undersøkelsen som helhet var 44.

Tabell 1-1: Svarprosent etter kommune

	Svar	Justert bruttoutvalg	Svarprosent
1201 Bergen	1191	3045	39,1 %
Kjernekommuner			
1234 Granvin	33	46	71,7 %
1265 Fedje	16	24	66,7 %
1223 Tysnes	65	106	61,3 %
1231 Ullensvang	94	162	58,0 %
1251 Vaksdal	70	121	57,9 %
1221 Stord	195	339	57,5 %
1245 Sund	66	122	54,1 %
1253 Osterøy	85	158	53,8 %
1252 Modalen	10	19	52,6 %
1232 Eidfjord	32	62	51,6 %
1247 Askøy	167	333	50,2 %
1211 Etne	64	128	50,0 %
1266 Masfjorden	39	78	50,0 %
1233 Ulvik	33	70	47,1 %
1224 Kvinnherad	201	446	45,1 %
1243 Os	53	127	41,7 %
Øvrige landkommuner			
1227 Jondal	30	66	45,5 %
1228 Odda	39	91	42,9 %
1264 Austrheim	25	68	36,8 %
1216 Sveio	48	153	31,4 %
1263 Lindås	81	280	28,9 %
KJERNEKOMMUNER 16 LANDKOMMUNER	1223	2341	52,2 %
KJERNEKOMMUNER M/BERGEN	2414	5386	44,8 %
ØVRIGE 5 KOMMUNER	223	658	33,9 %
TOTAL SVARPROSENT	2637	6044	43,6 %

Tabell 1-2 viser svarprosent etter type organisasjon. Tabellen viser at enkelte organisasjonstyper er dårligere dekket inn i materialet enn andre. Av de større organisasjonskategoriene er særlig nærmiljøforeningene dårlig representert. Svarprosenten er gjennomgående bedre på kultur- og fritidsfeltet (med unntak av idrett, der bedriftsidretten trekker den ned), og det vi i bred forstand kan kalle velferdsorganisasjoner (innen helse, utdanning og sosialtjenester). Miljøorganisasjoner og andre politisk orienterte organisasjoner har svarprosent rundt eller litt over snittet. Religiøse organisasjoner svarte gjennomsnittlig ofte i landkommunene, men noe sjeldnere enn snittet i Bergen. Denne organisasjonstypen hadde betydelig høyere svarprosent i 1999. Yrkes- og næringslivsorganisasjoner lå også omtrent rundt snittet i svarprosent.

Tabell 1-2: Svarprosent etter type (ICNPO).

	Alle kommuner			Bergen			Bare 16 kjernekomuner, landkommunene		
	Svar	Justert bruttoutvalg	%	Svar	Justert bruttoutvalg	%	Svar	Justert bruttoutvalg	%
Kunst og kultur	506	990	51	244	553	44	226	340	67
Idrett	358	967	37	225	661	34	116	253	46
Hobby og fritid	478	1021	47	211	492	43	226	392	58
Utdanning	37	58	64	24	36	67	11	17	65
Helse	47	94	50	20	34	59	22	46	48
Sosial	58	102	57	37	65	57	17	29	59
Miljø/dyrevern	13	29	45	8	20	40	4	7	57
Nærmiljø (velforeninger o.l.)	196	607	32	56	200	28	123	313	39
Bolig	12	32	38	10	30	33	2	2	100
Interesseorg, politiske org.	166	335	50	68	167	41	76	120	63
Politiske partier	81	191	42	23	79	29	46	87	53
Frivillighet og filantropi	6	9	67	4	5	80	2	4	50
Internasjonale	30	71	42	27	56	48	3	12	25
Religion	364	861	42	128	366	35	196	384	51
Yrkes- og næringsliv	284	664	43	105	276	38	153	328	47
Andre	1	12	8	1	4	25	0	7	0
	2637	6044	44	1191	3044	39	1223	2341	52

De siste ti årenes teknologiske utvikling har gjort det vanskeligere å oppnå svar på postale spørreundersøkelser av et visst omfang. Ved å prioritere de kommunene vi har best historisk data for, har vi likevel oppnådd en akseptabel

svarprosent for den viktigste delen av materialet. For disse kommunene har vi også god oversikt over hvorvidt de som ikke har svart har latt være å svare fordi de ikke ønsker å delta, eller fordi de ikke lenger er i aktivitet. Vi vet også en hel del om disse foreningene selv om skjemaene ikke er besvart. Vi vet hvilken hovedtype av aktivitet de bedriver, og for de fleste også omtrent når de er stiftet. For kjernekommunenes del, er derfor materialet pålitelig og av høy kvalitet.

Tema for denne rapporten

I denne rapporten følger vi tråden videre fra forrige undersøkelse, og ser i hvilken grad organisasjonssamfunnet fortsetter i samme spor, eller utviklingen tar nye retninger. Rapporten kommer til å være organisert rundt fem hovedtema: Overlevelse, sammensetning, organisasjonsstrukturer, forhold til omverdenen og økonomi.

For det første skal vi se på utviklingen i det lokale organisasjonslivet med vekt på hvilke organisasjoner som overlever og hvilke som dør ut. Vi ser også her på medlemsutviklingen i de overlevende lagene. For det andre skal vi se på sammensetningen av medlemsmasse, styre og ledelse internt i organisasjonene, og vi er her spesielt interessert i å se på variasjoner med hensyn til kjønn, etnisitet og alder. For det tredje skal vi se hvilke nye organisasjonsstrukturer som vokser frem i form av endret geografisk nedslagsfelt for organisasjonene og når det gjelder formaliseringsgrad, organisasjonsnettverk og aktiviteter. Det fjerde temaet er organisasjonene og omverdenen. Her ser vi på organisasjonenes syn på sin egen rolle, deres politiske engasjement og i hvilken grad de samarbeider med andre aktører i lokalsamfunnet. Til slutt ser vi nærmere på den økonomiske situasjonen innenfor det lokale organisasjonslivet, før vi avslutningsvis oppsummerer de viktigste funnene og peker på sentrale tema for videre forskning.

Utviklingen i det lokale organisasjonslivet

I dette kapitlet er vi opptatt av utviklingen i antallet organisasjoner, hvilke organisasjoner som opplever vekst og hvilke som er i tilbakegang, og hvordan situasjonen er for de overlevende lagene med hensyn til medlemsutvikling.

Analysene er basert på de 17 kommunene som deltok i undersøkelsen både i 1999 og 2009. Disse kommunene regnes som kjernekommunene i undersøkelsen, og inkluderer Etne, Stord, Tysnes, Kvinnherad, Ullensvang, Eidfjord, Ulvik, Granvin, Os, Sund, Askøy, Vaksdal, Modalen, Osterøy, Fedje og Masfjorden, i tillegg til Bergen. Innenfor disse kommunene har vi data om nesten 9800 foreninger som har eksistert på minst ett av de tidspunktene som vi har målinger fra, og vi kan på bakgrunn av materialet si noe om hvilke organisasjoner som har overlevd den siste 10-årsperioden og hvilke som har blitt lagt ned. I tillegg deltok Lindås, Odda, Jondal, Austrheim og Sveio i 2009, men ikke i 1999. For disse kommunene kan vi altså ikke si noe om utviklingen de siste ti årene, men i enkelte tabeller viser vi tallene deres i en egen kolonne som «øvrigte landkommuner». Som nevnt over er svarprosenten lavere i disse kommunene, og tallene må her tolkes med større varsomhet enn for kjernekommunene, der høyere svarprosent gjør at dataene er av bedre kvalitet.

Nye og døde foreninger

Vi skal starte med å se på vekst og fall i det lokale organisasjonslivet med utgangspunkt i hvilke lag som dør ut, hvilke som overlever og hvilke nye lag som blir etablert.

Figur 2-1 gir en oversikt over nye og døde lag i Hordaland etter organisasjonstype. Både landkommunene (kjernekommunene) og Bergen inngår. Figuren viser endringen i prosent fra 1999 til 2009, og gir informasjon om hvilke organisasjonstyper som har opplevd vekst og hvilke som er i tilbakegang. De nederste delene av søylene (under 0 %) viser lag som er nedlagt eller som vi antar er nedlagt fordi verken våre lokale kontakter eller egne undersøkelser har

kunnet bekrefte eksistensen deres. De øverste delene av søylen (over 0 %) viser lag som er nystiftet eller som vi antar er nystiftet fordi vi ikke kjenner stiftelsesåret deres og mangler opplysninger om dem fra tidligere målinger. Kurven viser balansen mellom nedlagte og nystiftede lag, eller netto tilbakegang eller fremgang innenfor de ulike organisasjonskategoriene. Vi ser at det generelle bildet de siste ti årene er at flere lag har forsvunnet enn det har kommet til nye.

Organisasjonene er gruppert etter ICNPO-klassifiseringen (International Classification of Nonprofit Organizations). ICNPO er FN-standard for klassifisering av nonprofit- og frivillige organisasjoner. Om vi begynner fra venstre i figuren, finner vi innenfor *religion* misjonsforeninger, foreninger knyttet til aktiviteter rundt både frikirker og statskirke (men ikke statskirkens egne institusjoner), kristent barne- og ungdomsarbeid og annen religiøs organisering.

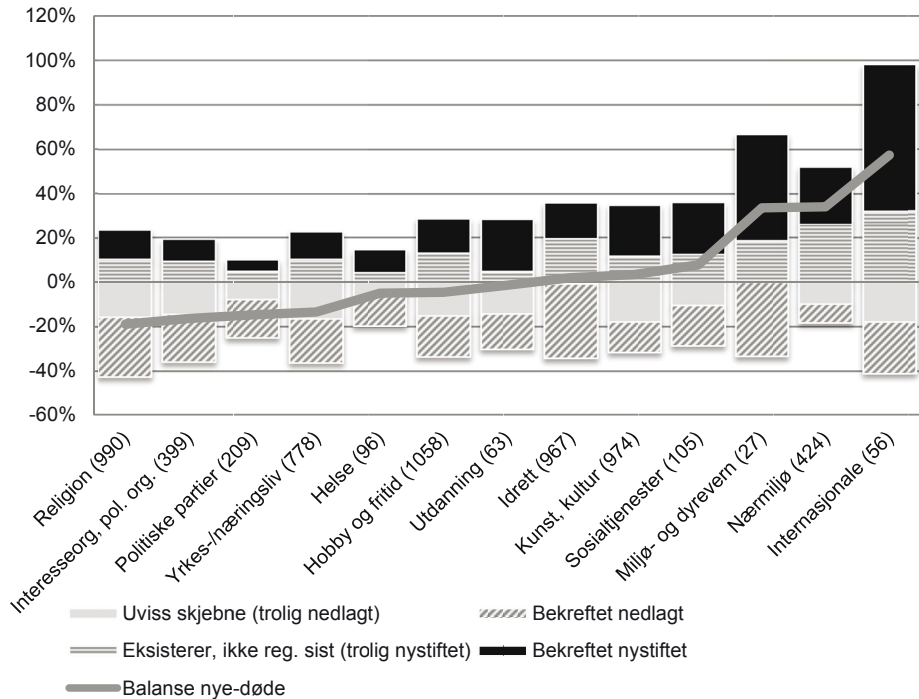
Interesseorganisasjoner og politiske organisasjoner innbefatter politisk organisering utenfor partiene, som kvinnebevegelsen, Nei til EU, Europabevegelsen, Folkereising mot krig osv. Her er også målsak, avholdsbevegelsen, kvinne- og familielag (tidligere husmorlag) og interesseorganisasjoner for syke og funksjonshemmede med. De politiske partiene inkluderer alle partier som stiller liste ved valg i Norge, inkludert lokale lister. *Yrkes- og næringsliv* er fagforeninger, bonde-, småbrukar- og fiskarlag, arbeidsgiverorganisasjoner, næringsråd osv.

Helse inneholder helselag (de fleste tilknyttet Nasjonalforeningen for folkehelsen), sanitetsforeninger og redningsforeninger. *Hobby- og fritidsforeninger* inneholder et vidt spekter av fritidsaktiviteter (for eksempel båtlag, bridge, modellfly), samt ungdomsklubber, ungdomslag, speider, 4H, andre barne- og ungdomslag og pensjonistforeninger. *Utdanning* inneholder i all hovedsak studieforbund og organisasjoner for voksenopplæring.

Idrett er vanlige idrettslag, bedriftsidrettslag og skytterlag. *Kunst og kultur* er musikkaktiviteter og -organisasjoner, kunstforeninger, teater og dans, kulturvernorganisasjoner (f.eks. bevaring av lokalhistoriske minnesmerker, historielag), foreninger for internasjonal kultur, nærradiostasjoner osv. *Sosialtjenester* inneholder tiltak for utsatte grupper (f.eks. barnevernsbarn, krisesentre), rusomsorg, natteravn, selvhjelpsgrupper, og Røde Kors.

Miljø- og dyrevern er som navnet tilsier miljøvernorganisasjoner og dyrevernorganisasjoner. *Nærmiljø* består hovedsakelig av velforeninger, grendelag og liknende foreninger. *Internasjonale* organisasjoner er politiske organisasjoner med internasjonal innretning (f.eks. Amnesty, FN-sambandet), foreninger for internasjonalt vennskap og bistandsorganisasjoner.

Figur 2-1: Nye og døde, landkommuner (kjernekommuner) og Bergen

Det er viktig å være oppmerksom på at søylene i Figur 2-1 viser prosentvise endringer, og ikke den absolutte størrelsen på organisasjonskategoriene. Antall lag som er registrert innenfor hver kategori i 1999 er angitt i parentes under søylene, og endring er målt med utgangspunkt i det. Det er altså ikke slik at miljø- og dyrevern og internasjonale organisasjoner er de største organisasjonskategoriene i Hordaland, selv om søylene her er store. Størrelsen indikerer kun at det er innenfor disse kategoriene at endringen har vært størst fra 1999 til 2009.

Innenfor hvilke organisasjonskategorier har det blitt dannet nye lag etter 1999, og innenfor hvilke kategorier har vi hatt størst tilbakegang i antallet lag fra 1999 til 2009? Figuren viser, for det første, at det er de religiøse organisasjonene som, relativt sett, har hatt størst tilbakegang i denne perioden. Det er lite som tyder på at dette skyldes overgang til færre og større organisasjoner på dette feltet. I 1999 oppga 10 prosent av de religiøse foreningene å ha mellom 50 og 250 medlemmer, mens 2,6 prosent hadde flere enn 250 medlemmer. I 2009 oppga 7 prosent av de betydelig færre gjenværende foreningene å ha mellom

50 og 250 medlemmer, mens 2,3 prosent hadde flere enn 250 medlemmer. Med andre ord synker antallet store så vel som små religiøse foreninger.

Mer enn 40 prosent av alle de religiøse lagene som eksisterte i 1999 finnes altså ikke lenger i 2009. Selv om det også har blitt dannet nye religiøse lag i perioden, har nesten dobbelt så mange forsvunnet. Som vi så i forrige kapittel, er denne svekkelsen av de religiøse lagene en langvarig trend som også var tydelig i perioden fra 1980 til 2000. Samtidig ser vi at religionskategorien endrer innhold. Det er få nye misjonsforeninger som etableres i denne perioden, samtidig som det dannes flere organisasjoner i tilknytning til frikirker og minoritetsreligioner (særlig islam). Veksten i frikirkelige organisasjoner fant en også i analysene av den forrige Hordalandsundersøkelsen (Wollebæk og Selle 2002).

Vi ser videre en klar nedgang i interesseorganisasjoner og politisk orienterte organisasjoner, og det samme er tilfelle for politiske partier og lister. Det har i løpet av perioden også blitt etablert flere nye interesseorganisasjoner. Det gjelder spesielt organisasjoner som arbeider for syke og funksjonshemmedes interesser, selv om denne organisasjonskategorien likevel ikke har samme vekst som på 1990-tallet. Innenfor kategorien «interesseorganisasjoner» finner vi også en del nyetablerte innvandrerorganisasjoner.

Nedgangen er også markant for organisasjoner knyttet til yrkes- og næringsliv, der perioden har vært preget av mange sammenslåinger (særlig Fagforbundet og Utdanningsforbundet). Tallene er her forbundet med noe usikkerhet både i 1999 og 2009, da kommunene vi samarbeider med i registreringsarbeidet ofte har begrenset oversikt over det økonomiske feltet. Innenfor helse- og sosialfeltet finner vi så å si ingen nydannelser innen de tradisjonelle, medlemsbaserte organisasjonene (Nasjonalforeningen, Røde Kors, Sanitetsforeninger), men derimot enkelte nystiftelser i form av private, lokale initiativer (for eksempel «Meningsfylt oppvekst for barn og unge i bydelen Ytrebygda»).

Den forrige Hordalandsundersøkelsen viste tydelig vekst innenfor kategoriene kunst og kultur, idrett og hobby og fritid. Dette bildet er nå i ferd med å endre seg. Innenfor hobby og fritid, som er den største av organisasjonskategoriene, ser vi tvert imot tendenser til nedgang i antallet lag. Idretten går omtrent i null, og det samme gjelder for kunst og kultur. Når det gjelder idretten, står bedriftsidretten for mye av utskiftingen. De tradisjonelle idrettslagene er svært stabile. Nystiftede idrettslag er for det meste særiddrettslag, ofte for historisk sett ganske marginale idretter (putball, wushu, bordhockey, kampsporter, futsal). Det nye kultur- og fritidsfeltet er i stor grad preget av aktiviteter for pensjonister (seniordans, seniornett osv.). Det er etablert 26 nye foreninger med «senior» i navnet i denne 10-årsperioden. I tillegg er festivaler og kulturstiftelser områ-

der i vekst. Innenfor kulturfeltet har det også vært en økning i aktiviteter som kan betegnes som «høykulturelle», som kunst og klassisk musikk, mens det har blitt færre foreninger som tilbyr mer folkelige uttrykk, som for eksempel folkemusikk og korsang.

Den relativt sett største andelen av nystiftede lag finner vi innenfor kategorien internasjonale organisasjoner, men dette er i utgangspunktet en svært liten organisasjonskategori. Det er her ofte snakk om private sosialt entreprenørskap-initiativ der enkeltpersoner har startet et bistandsprosjekt knyttet til konkrete problemer i et utviklingsland. Vi finner innenfor denne kategorien enkelte internasjonale kulturforeninger, men de fleste lagene er knyttet til bistandsspørsmål. Veksten her er også i hovedsak et by-fenomen. I Bergen er økningen i de internasjonale lagene på 250 prosent, det vil si at nesten en og en halv gang så mange lag som eksisterte innenfor dette feltet i 1999 har blitt dannet etter 1999. I landkommunene har vi derimot, som vi skal se, hatt en reduksjon i denne typen lag.

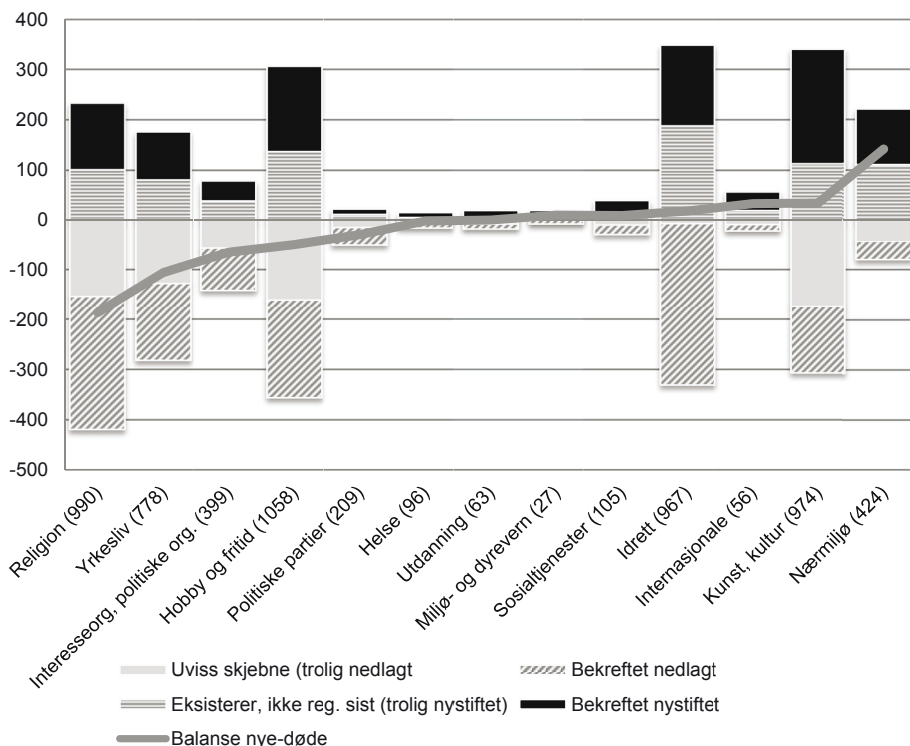
En større kategori er lag som har med nærmiljøspørsmål å gjøre, og når vi ser på absolutte tall, er det her vi finner det virkelig store vekstområdet. Mange nye lag har blitt etablert, samtidig som det er relativt sett få lag innenfor denne kategorien som er bekreftet nedlagt. Dette styrker en trend som vi har sett tidligere, der oppmerksomheten i større grad rettes mot eget nærmiljø eller bomiljø. De aller fleste av de nye lagene innenfor denne kategorien kaller seg «velforening». I mange av disse foreningene er aktivitetsnivået relativt beskjedent – man er først og fremst aktiv som høringsinstans eller pressgruppe i forbindelse med kommunalt planarbeid. Dette gjelder imidlertid langt fra alle.

Miljø og dyrevern viser netto vekst, men også her er det snakk om et lite antall lag i utgangspunktet. Det er også en relativt stor andel innenfor denne kategorien som er bekreftet nedlagt. Som vi skal se, er veksten i organisasjoner knyttet til miljø- og dyrevern hovedsakelig et byfenomen, og vi finner ikke en tilsvarende vekst i landkommunene.

Oppsummert peker resultatene i all hovedsak i samme retning som tidligere. Vi ser nedgang i organisasjonstyper som for en stor del er utoverrettet, mot politikk og samfunnsnivå, og vi ser en økende orientering mot nærmiljø. På den annen side ser vi også vekst i de internasjonale lagene, og selv om disse utgjør en liten kategori, så er det en interessant trend som står som en kontrast til orienteringen mot eget nærmiljø. Med andre ord er det slik at orienteringen mot nærmiljø og mot det internasjonale nivået blir sterkere, mens den klassiske, nasjonale samfunnsorienteringen i form av interesseorganisasjoner, politisk orienterte organisasjoner og politiske partier svekkes.

I Figur 2-2 ser vi på det samme med utgangspunkt i absolutte tall og ikke prosenttall. Her har en altså tatt hensyn til at størrelsen på organisasjonskategoriene varierer.

Figur 2-2: Nye og døde, landkommuner (kjernekommuner) og Bergen, absolutte tall

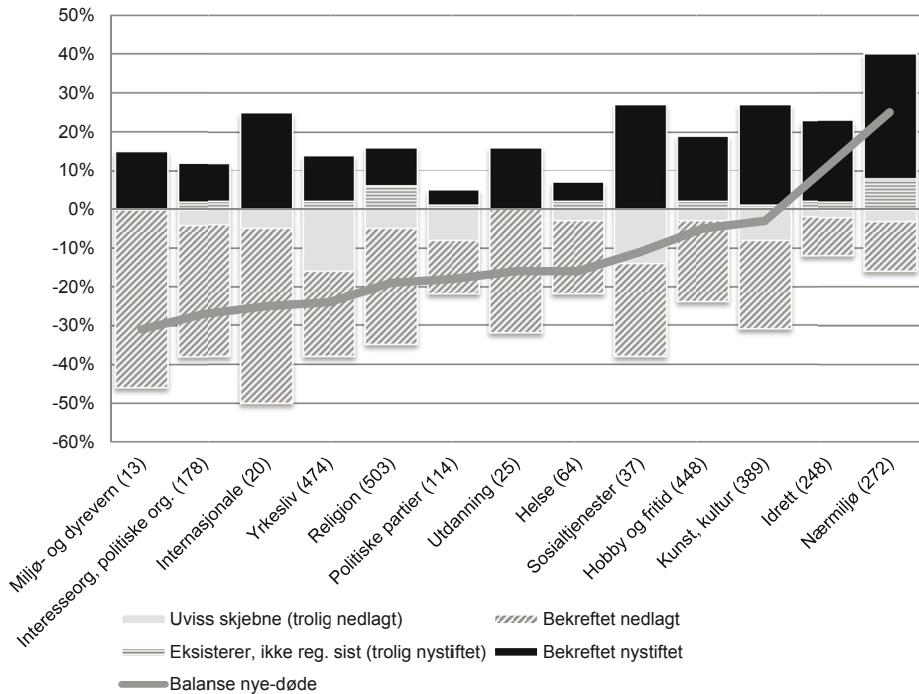
Denne figuren viser enda tydeligere reduksjonen i antallet religiøse lag, hvor godt over 400 av de lagene som eksisterte i 1999 nå er borte. Vi ser også en klar nedgang i antallet lag knyttet til yrkesliv, interesseorganisasjoner og politiske organisasjoner, samt hobby- og fritid.

Også innenfor idretten og for organisasjoner knyttet til kunst og kultur er det et betydelig antall lag som er nedlagt etter 1999, men dette kompenseres ved at nesten like mange nye lag har blitt dannet. Disse organisasjonskategoriene er altså preget av stor grad av utskifting, og for idrettens del først og fremst knyttet til bedriftsidretten. Derimot har en innenfor nærmiljø-kategorien fått langt

flere organisasjoner enn det en har mistet, og denne kategorien har opplevd en betydelig større netto vekst enn de andre.

I hvilken grad er utviklingen lik i Bergen og i landkommunene? Figur 2-3 viser situasjonen utelukkende for landkommunene i Hordaland.

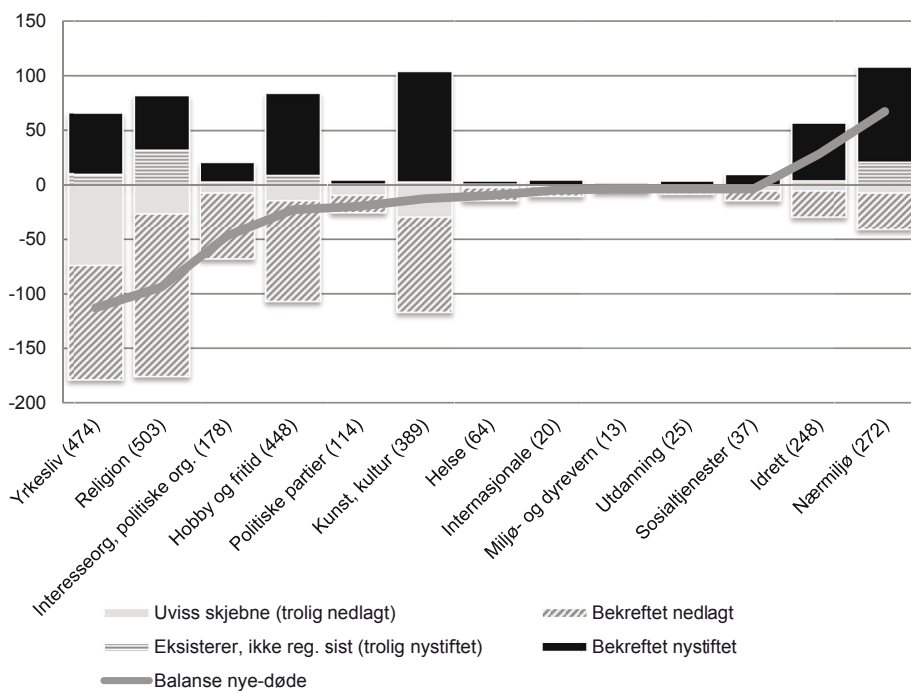
Figur 2-3: Nye og døde, landkommuner (kjernekommmuner). Prosent.

I landkommunene er det bare innenfor to av organisasjonskategoriene at vi ser en netto vekst i perioden. Dette gjelder organisasjoner knyttet til nærmiljøspørsmål og det gjelder innenfor idrettsfeltet. For mange av de andre organisasjonskategoriene er andelen av lagene som har blitt nedlagt betydelig. Innenfor kategorien miljø- og dyrevern (som riktignok er en liten kategori), er nesten halvparten av de lagene som eksisterte i landkommunene i 1999 bekreftet nedlagt i 2009. Veksten som vi så innenfor dette feltet i Figur 2-1 skyldes altså at det har kommet flere slike organisasjoner til i Bergen.

Det samme er tilfelle når vi ser på de internasjonale organisasjonene. Også innenfor denne kategorien har halvparten av lagene som eksisterte i 1999 blitt nedlagt, men her har vi samtidig hatt flere nystiftelser enn innenfor kategorien «miljø og dyrevern» (men langt mindre i landkommunene enn i Bergen). Imidlertid er det innenfor begge disse feltene relativt små organisasjonskategorier det er snakk om. Mer interessant er endringen i de større organisasjonskategoriene, slik som den klare nedgangen i interesseorganisasjoner og politiske lag, organisasjoner knyttet til yrkesliv og i de religiøse lagene. Dette er en utvikling som er tydelig både i landkommunene og i byen.

Figur 2-4: Nye og døde, landkommuner (kjernekommuner). Absolutte tall.

I Figur 2-4 ser vi på de absolutte tallene, der vi tar hensyn til at kategoriene har ulik størrelse. Det fremgår at frivillige lag knyttet til yrkesliv, religion og interesseorganisasjoner og politiske organisasjoner er betraktelig redusert, mens vi har hatt netto vekst i antallet lag knyttet til nærmiljø og idrett. Også når det

gjelder hobby og fritid og kunst og kultur er det mange lag som har forsvunnet i perioden, men innenfor disse kategoriene er det også mange nyetablerte lag.

Oppsummert finner vi at en stor andel – 42 prosent – av den netto tilbakegangen i antall lag fra 1999 til 2009, skyldes endringer i kategorien religiøse lag. Det er altså innenfor denne kategorien vi finner den tydeligste nedgangen i organisasjonssamfunnet. Deretter finner vi organisasjoner knyttet til yrkesliv, i tillegg til politiske organisasjoner og interesseorganisasjoner. Vi finner også en nedgang innenfor hobby og fritid og for lokale politiske partier. På den annen side finner vi den største andelen av det som utgjør veksten i det lokale organisasjonssamfunnet fra 1999 til 2009 innenfor kategorien nærmiljø. Hele 59 prosent av den netto veksten har skjedd innen nærmiljøaktiviteter. En relativt høy andel av veksten kommer også fra kategorien kunst og kultur, fra veksten i de internasjonale organisasjonene og fra idretten.

Mønsteret som viser seg for landkommunene og for Bergen er i hovedsak det samme, men miljø- og dyrevern samt internasjonalt rettede organisasjoner står som nevnt sterkere, og har en mer positiv utvikling, i byen.

En del av de utviklingstrendene som vi tidligere har sett innenfor frivillig sektor, ser vi dermed enda tydeligere i denne undersøkelsen. Reduksjonen i de religiøse lagene følger en langvarig trend, men er ikke minst tydelig i de nye tallene. Den økte orienteringen mot eget nærmiljø, som en også så i forrige undersøkelse, er enda tydeligere nå. Dette illustrerer en utvikling der nye organisasjoner som etableres oftere er rettet mot småskalaspørsmål som berører medlemmenes interesser direkte, og sjeldnere mot storsamfunnet. Inntrykket styrkes ved at de politisk orienterte organisasjonene og interesseorganisasjonene er i tilbakegang. Vi ser også antydninger til en interessant ny utvikling gjennom økningen i internasjonalt orienterte organisasjonene – som primært viser seg i byen.

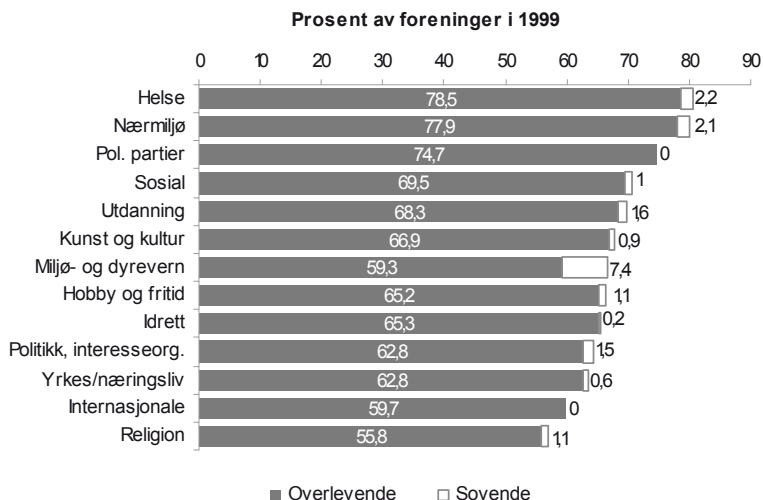
Oppsummert peker utviklingen i det lokale organisasjonssamfunnet mot en økende sekularisering og en svakere orientering mot den nasjonale politikken, kombinert med en økende nærmiljøorganisering, men også mot en internasjonal orientering. Det er altså først og fremst det nasjonale nivået, og koblingene fra det nasjonale til det lokale nivået, som svekkes.

Overlevelse

Til nå har vi sett på utskifting av organisasjoner. Balansen mellom nye og døde foreninger gir et uttrykk for netto vekst eller tilbakegang innenfor en kategori. Et annet spørsmål er i hvilken grad det er *de samme organisasjonene* som før

som utgjør en kategori eller om nye organisasjoner erstatter de gamle. Innenfor hvilke områder har det vært stabilitet, og hvor har vi sett den mest omfattende utskiftingen?

Figur 2-5: Prosent overlevende foreninger (Bergen og kjernekommuner), etter type.

Figur 2-5 viser hvor stor andel av de foreningene som eksisterte innen de forskjellige ICNPO-kategoriene i 1999 som har overlevd det første tiåret av 2000-tallet. Vi har her bare regnet med foreningene som er bekreftet eksisterende. Det hvite feltet til høyre i søylene viser foreninger som regnes som «sovende», det vil si at de ikke er formelt nedlagt, men har opplyst at laget for øyeblikket ikke er aktivt.

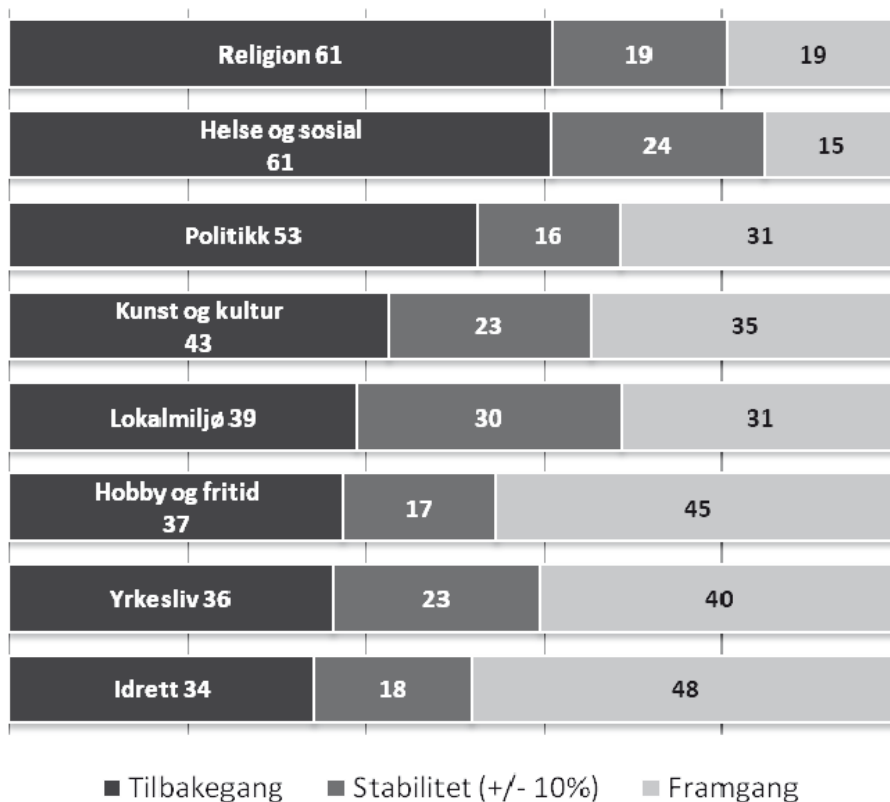
Figuren gir et noe annerledes inntrykk enn oversikten over nystiftelser og nedleggelse. Riktignok finner vi typene med sterke tilbakegang, religion og yrkes- og næringsliv, også blant de mest ustabile. Og vi finner den sterke voksende typen organisasjoner, nærmiljøorganisasjoner, blant de mest stabile, med en overlevelsesrate på 80 prosent. Men også andre organisasjonstyper har hatt stor grad av stabilitet i perioden. Organisasjonene innenfor kategorien helse har en overlevelsesprosent på over 80, mens 75 prosent av de politiske partiene som eksisterte i 1999 fortsatt er virksomme ti år etter.

Miljø- og dyrevernkategorien merker seg ut med en stor andel «sovende» lag, men dette skyldes i hovedsak at vi her snakker om en liten organisasjonskategori, der få organisasjoner gir stort utslag på prosentfordelingen.

Medlemsutvikling

Mens utviklingen i antallet lag er ett mål på utviklingen i organisasjonssamfunnet og på styrkeforholdet mellom ulike organisasjonsfelt, er medlemsutviklingen innenfor de lagene som har overlevd et annet mål. Fra så langt å ha sett på hvilke organisasjonstyper det er som dør og hvilke som overlever, skal vi gå over til å se på hvordan medlemsutviklingen er i de overlevende foreningene (Figur 2-6). Det trenger ikke å være samsvar mellom disse størrelsene. Det er både mulig å se for seg en konsentrasjon der vi får færre men større organisasjoner innenfor et felt, eller en spredning der flere organisasjoner dannes som konkurrerer om de samme medlemmene innenfor et felt.

Figur 2-6: Medlemsutvikling i foreninger som har overlevd 1999-2009.

NOTE: Det er for få observasjoner til at internasjonale organisasjoner og miljø- og dyrevernmorganisasjoner kan vises i figuren.

Figur 2-6 viser imidlertid at det er stor grad av samsvar mellom hvilke organisasjonstyper det er som overlever og hvor medlemsutviklingen er mest positiv. De organisasjonskategoriene der antallet lag går ned, er også de organisasjonskategoriene som i størst grad sliter med å holde på medlemmene. Det er innenfor de religiøse lagene og lag knyttet til helse- og sosialfeltet at vi finner flest lag som har opplevd tilbakegang i medlemstall og færrest lag som har opplevd framgang de siste 10 årene. Også de politiske lagene viser en slik tendens, der mer enn halvparten av lagene har opplevd tilbakegang i medlemstall. På den andre siden er det idrettslagene som har lettest for å rekruttere nye medlemmer. Her kan nesten halvparten av de overlevende lagene melde om medlemsvekst de siste 10 årene. Også innenfor kategorien yrkesliv ser vi imidlertid medlems-

vekst blant de overlevende lagene, til tross for nedgangen i antallet organisasjoner knyttet til yrkes- og næringsliv. En grunn til dette kan, som nevnt tidligere, være at vi har hatt en rekke sammenslåinger innenfor denne kategorien. Sett bort fra det, er imidlertid tendensen at de lagstypene som har vekst i antallet lag også har vekst i antallet medlemmer.

Sammensetning av medlemsmasse, styre og ledelse

I dette kapitlet retter vi oppmerksomheten mot den sosiale sammensetningen i de frivillige organisasjonene. Det er flere grunner til at dette temaet er interessant. For det første er det interessant å belyse i hvilken grad organisasjonene avspeiler befolkningssammensetningen. Dette betyr ikke at det er problematisk dersom en enkelt organisasjon ikke avspeiler befolkningen med hensyn til kjønn, alder og etnisitet. Organisasjoner som målbærer interessene til enkeltgrupper i samfunnet er av stor betydning for demokratiet. Men dersom enkelte grupper er systematisk underrepresentert i organisasjonssamfunnet *som helhet*, og denne skjevheten er økende, er det mer problematisk.

For det andre kan det, fra den enkelte organisasjons ståsted, være en fordel å ha inntak til flere grupper i befolkningen. Det gir økt tilgang på ressurser og kan gjøre dem i stand til å aktivisere bredere. I snitt oppgir lokalforeningene i landkommunene at de har behov for i overkant av 5 styremedlemmer både i 1999 og i 2009. Tilsvarende tall for Bergen er 6.0 og 5.8. Tar vi utgangspunkt i disse tallene, er det rundt 30 000 styreverv som skal fordeles bare i de 17 kommunene vi studerer her. For mange enkeltforeninger representerer dette utvilsomt en stor rekrutteringsutfordring.

For det tredje kan lokalforeningene tenkes å ha en viktig læringsrolle i det politiske systemet. Innbyggerne deltar i frivillige organisasjoner først og fremst fordi disse gir den enkelte en arena for å uttrykke interesser og aktiviteter, men utover dette aktivitetsrettede engasjementet gir foreningene innbyggerne muligheter til å påta seg ulike tillitsverv. På denne måten representerer organisasjonene arenaer der deltakerne utøver sitt samfunnsengasjement i praksis, og som antas å gi kunnskap om politikk og demokrati. Det at foreningene tillegges slike funksjoner bidrar til at den sosiale sammensetningen av organisasjonssamfunnet legger premisser for diskusjonen om hvordan det norske demokratiet fungerer i stort. Er bredden i engasjementet i frivillig sektor omfattende?

Hvor godt avspeiler lokalforeningene befolkningssammensetningen på ulike nivåer i organisasjonshierarkiet?

Vi vil være spesielt opptatt av hvordan organisasjonene er sammensatt når det gjelder kjønn, etnisk bakgrunn og alder. Mens *kjønnsdimensjonen* i andre land har konkurrert med andre dimensjoner som rase og religion i diskusjonen om representativitet, har den homogene befolkningssammensetningen i de nordiske landene bidratt til at kjønn har inntatt posisjonen som denne diskusjonens absolutt viktigste variabel (Kjær og Pedersen 2004). Kvinners prosentvise representasjon i de frivillige organisasjonene har, som i politikken, økt betydelig over tid (Raaum 1995; Wollebæk og Selle 2002). Kvinnene har i økende grad tatt del i de samme organisasjonene og fylt de samme rollene som menn. De rene kvinnelagene, som var vanlige fram til 1960-talet, utgjør i dag en stadig mindre del av organisasjonssamfunnet (Wollebæk og Selle 2004). Dette henger nært sammen mer generelle samfunnsendringer, der velstandsvekst og endringer i kvinners yrkesdeltakelse er viktige elementer. Dette har bidratt til å endre oppfatningene av hva det er «naturlig» for kvinner å gjøre.

Med tiden har også *innvandreres* integrasjon i de frivillige organisasjonene blitt et viktigere tema, som følge av at etniske minoriteter representerer en stadig økende andel av befolkningen (Eimhjellen og Seggaard 2010). Ved inngangen til 2010 bodde det 459 000 personer med innvandrerbakgrunn i Norge og 93 000 norskfødte med innvandrerforeldre. Til sammen utgjorde det 11,4 prosent av befolkningen (SSB 2010). Nær halvparten av disse hadde bakgrunn fra et ikke-vestlig land. Undersøkelser av det frivillige engasjementet til disse gruppene viser at de er godt representert i utøvelsen av frivillig arbeid (Wollebæk og Sivesind 2010), men mye dårligere representert når det gjelder formelt medlemskap (Enjolras og Wollebæk 2010). Når det gjelder mer uformelle former for frivillighet, som innsatser for å hjelpe slekt, venner og bekjente, tyder svenske data på at minoritetsbefolkningen kan være overrepresentert i forhold til majoriteten (Svedberg et al. 2009). Utover dette er deltakelsen, representasjonen og stemmegivningen blant minoritetsbefolkningen undersøkt i forbindelse med lokalvalgene (Bergh og Bjørklund 2009; Bjørklund og Bergh 2005). Resultatene viser at valgdeltakelsen er lav blant minoritetene, at disse stort sett gir sine stemmer til partiene på venstresiden, og at de er godt representert i kommunestyrene.

Når det gjelder *alder*, har det vært spesielt stor oppmerksomhet om fallende deltakelse blant de helt unge. Undersøkelser av frivillige organisasjoner viser at det er utfordringer knyttet til det å mobilisere de unge (Wollebæk og Selle 2002; Wollebæk og Aars 2011). Mens barne- og ungdomsorganisasjonene var

den raskest voksende organisasjonskategorien fram til 1980, har denne kategorien hatt den mest nedadgående utviklingen av alle organisasjonstypene siden 1990-tallet. Tilsvarende trender gjør seg også gjeldende når en ser på de unges politiske engasjement. Tverrnasjonale undersøkelser viser at hjemmesitterne blir stadig yngre (Franklin 2004). I det norske lokalvalget i 2003 tilhørte hele 62 prosent av de under 30 år hjemmesitterpartiet (Bjørklund 2005).

Dette kapitlet undersøker disse tre dimensjonene – kjønn, etnisk tilhørighet og alder – på ulike nivåer i det interne organisasjonshierarkiet. Det gjelder både medlemsnivået (samtlige tre dimensjonen), styresammensetningen (kjønn og minoritetsbakgrunn) og fordelingen av ledervervet i organisasjonene (kjønn). Hensikten er å beskrive hvordan sammensetningen langs de tre dimensjonene har endret seg de siste 10 årene.

Kjønn

Vi begynner med å undersøke kjønnsfordelingen på ulike nivåer i lokalforeningene. Tabell 3-1 viser kjønnsutviklingen i lokalforeningenes styrer fra 1999 til 2009. I tabellen skiller vi eksplisitt mellom utviklingen i henholdsvis Bergen, landkommunene der vi har data fra både 1999 og 2009 og de øvrige landkommunene der vi bare har data fra 2009. Det innebærer at tallene for Bergen kan sammenliknes direkte med tallene for landkommunene i den andre kolonnen når vi ser på utviklingen over tid.

Det fremgår av tabellen at kjønnsfordelingen rundt styrebordene i lokalforeningene har utjevnet seg noe i denne perioden. Antallet rene manns- og kvinnestyrer er blitt betydelig redusert. I Bergen utgjorde disse 36 prosent i 1999, mens tilsvarende tall i 2009 er 20 prosent. Tendensen er den samme i landkommunene (fra 29 prosent i 1999 til 21 prosent i 2009). Både i Bergen og i landkommunene er det blitt flere styrer med minst 1/3 av hvert kjønn. På den andre siden har ikke kvinnerepresentasjonen økt det siste tiåret. Hvis vi ser nærmere på tallene, er 45 prosent av styremedlemmene i lokalforeningene i Bergen kvinner i 2009. Tilsvarende tall for landkommunene er 49 prosent. Både i Bergen og i de sammenlignbare landkommunene er økningen i andelen kvinner i styrene fra 1999 til 2009 på kun 1 prosentpoeng. Tabellene forteller oss imidlertid lite om utskiftingen internt i de enkelte frivillige organisasjonene over tid. Er det eksempelvis slik at flere menn enn kvinner tar gjenvalg? Spørsmålet er interessant siden en høyere gjenvalgandel blant menn vil ha betydning for hvor raskt utskiftninger skjer (Kjær og Pedersen 2004).

Tabell 3-1: Kjønnfordeling i styret 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Bare menn	22	12	-10	15	10	-5	8
Over 2/3 menn	15	17	2	15	16	1	15
Minst 1/3 av hvert kjønn	35	47	12	42	46	4	43
Over 2/3 kvinner	14	17	3	15	18	3	20
Bare kvinner	14	8	-6	14	11	-3	15
% kvinner i styret	44	45	1	48	49	1	53
N	1052	963		1137	905		168

En egen undersøkelse av utskiftingstakten i lokalforeningenes styrer kunne gitt svar på dette spørsmålet. I Tabell 3-2 tar vi ett steg opp i det interne organisasjonshierarkiet, og konsentrerer oss om hvordan ledervervet i lokalforeningene fordeler seg i forhold til kjønn. Med hensyn til toppvervet i lokalforeningene er bildet ikke like positivt for kvinnes del som når vi så på styresammensetningen. Det er spesielt to interessante observasjoner som kan trekkes ut av datamaterialet. For det første er antallet kvinnelige ledere lavere enn det antallet kvinner i styrene skulle tilsi. Mens prosentandelen kvinner i styrene ligger på 45 prosent i Bergen og 49 prosent i landkommunene, er under 40 prosent av topplederne, organisasjonenes ansikt utad, kvinner (37 prosent i Bergen, 39 prosent i landkommunene). Det betyr at kjønnfordelingen svekkes når vi beveger oss oppover i organisasjonshierarkiet. Hvis vi derimot sammenlikner kjønnfordelingen på ledernivå i de frivillige organisasjonene med tilsvarende tall for de lokale partienes toppposisjoner, fremstår lokalforeningene som forbilder snarere enn sinker. Mens 37 prosent av det totale antallet listekandidater til kommunestyrevalget i 2007 var kvinner, var bare 27 prosent av listetoppene (ordfører kandidatene) kvinner (Christensen m.fl. 2008).

Den andre interessante observasjonen vi kan trekke ut av Tabell 3-2 er at andelen mannlige ledere har økt den siste tiårsperioden både i Bergen og i landkommunene. Endringen er ikke statistisk utsagnskraftig i Bergen eller i landkommunene isolert sett, men dersom vi tar utgangspunkt i totaltallene, er økningen i andelen mannlige ledere statistisk utsagnskraftig.

Tabell 3-2: Leders kjønn 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner		Øvrige landkommuner	
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Mann	60	63	3	57	61	4	56
Kvinne	40	37	-3	43	39	-4	44
N	1093	1084		1355	1054		196

Tidligere forskning har undersøkt hvordan kvinners deltakelse på lederplan i de frivillige organisasjonene varierer etter organisasjonstype (Wollebæk og Selle 2002; 2004). Dette spørsmålet følges opp i Tabell 3-3, der vi ser på andelen kvinnelige styremedlemmer og ledere innenfor de ulike organisasjonskategoriene. Tabellen viser at det er snakk om betydelige variasjoner både med hensyn til nivået på kvinnerepresentasjonen innenfor de enkelte organisasjonstypene og hvordan denne har utviklet seg over tid. Hvis vi tar for oss utviklingen den siste tiårsperioden, så er økningen i antallet kvinnelige styremedlemmer størst innenfor idretten (fra 26 til 34 prosent). Dette har imidlertid ikke gitt seg utslag i en tilsvarende økning i antallet kvinnelige ledere innenfor denne sektoren, som er oppsiktsvekkende lavt. Idretten er den organisasjonskategorien som hadde det laveste antallet kvinnelige styremedlemmer og ledere både i 1999 og i 2009.

Bortsett fra idretten, er det bare innenfor yrkes- og næringslivsorganisasjonene at kvinnerepresentasjonen i styrene er under 40 prosent i 1999, og med en økning på 6 prosentpoeng nærmer også disse organisasjonene seg 40-prosentsgrensen i 2009. På ledersiden er imidlertid situasjonen en annen. Her ligger både lokalmiljøorganisasjonene, yrkes- og næringslivsorganisasjonene og hobby- og fritidsorganisasjonene godt under 40 prosent. For lokalmiljøorganisasjonene har det også vært en betydelig nedgang i kvinneandelen på ledernivå de siste 10 årene. På den annen side har to relativt små kategorier, de internasjonale organisasjonene og organisasjonene innenfor utdanningsfeltet, hatt en betydelig økning i andelen kvinner på ledernivå, og kan nå vise til kjønnslikhet blant lederne. Det kan en også innenfor det religiøse feltet, der kvinneandelen blant lederne i 1999 nå er betraktelig redusert. Også organisasjonene innenfor helse- og sosialsektoren har blitt mindre kvinneorienterte over tid, men har fortsatt 59 prosent kvinnelige ledere.

I sum viser datamaterialet at kvinnene er svakere representert på ledersiden enn blant styremedlemmene. Denne konklusjonen gjelder for samtlige organisasjonstyper. Det kan bety at det også er andre egenskaper ved organisasjonene enn hvilket organisasjonsfelt de tilhører som forklarer at kvinneandelen reduseres på veien oppover i organisasjonenes lederskapsstrukturer. Spesielt

interessant for videre forskning vil det være å se nærmere på organisasjonenes rekrutteringsstrategier, samt de omgivelsene de befinner seg i.

Tabell 3-3: Prosent kvinnelige styremedlemmer og ledere 1999 og 2009, etter type.

	1999		N	2009		N	Endring	
	Prosent			Prosent			Prosent	
	kvinnelige styremedlemmer	Kvinnelig leder		kvinnelige styremedlemmer	Kvinnelig leder		kvinnelige styremedlemmer	Kvinnelig leder
Kunst og kultur	52.6	47.4	386	52.6	47.9	375	0	0.5
Idrett	26	16.9	333	34.2	18.7	290	8.2	1.9
Hobby og fritid	39.9	37	411	42.6	36.3	331	2.7	-0.7
Utdanning	58.7	38.1	23	56	52.9	32	-2.7	14.8
Helse og sosial	69.8	68.5	84	64.9	58.8	75	-4.9	-9.7
Lokalmiljø	47.7	36.1	153	43.4	27.8	164	-4.4	-8.2
Politikk	56.2	51.6	272	55	46.7	195	-1.2	-4.8
Internasjonale	54.5	35.3	16	53.5	50	25	-1.1	14.7
Religion	62.6	65.8	279	57.9	50.4	181	-4.7	-15.4
Yrkes- og næringsliv	31.9	24	228	38.2	28.1	193	6.3	4.1

Måten kjønnsfordelingen på lederplan i organisasjonene varierer innen og mellom organisasjoner over tid, kan skyldes mange forhold. To forklaringer peker seg ut som spesielt interessante. Den første muligheten er at dette skyldes at de nye organisasjonene som er blitt etablert i perioden har et større innslag av menn sammenlignet med de eldre organisasjonene. Den andre muligheten er at de etablerte organisasjonene endrer seg, og at kvinnene med det får en sterkere posisjon på områder som tidligere har vært dominert av menn.

Tabell 3-4 bidrar til å avklare hvilke av disse to forklaringene som er mest treffende for utviklingen. Tabellen viser kjønnsfordelingen på styrenivå, samt leders kjønn, i henholdsvis døde organisasjoner, nye lokalforeninger og organisasjoner som har eksistert i hele tiårsperioden. Det fremgår av tabellen at organisasjonene som er døde i perioden fra 1999 til 2009 hadde en høyere kvinneandel både i styrene og i ledelsen enn det som er situasjonen i de nye

organisasjonene som er blitt dannet etter 1999. På ledernivå er det snakk om en påfallende stor forskjell i kvinners disfavør. Mens 54 prosent av organisasjonene som er forsvunnet i denne perioden hadde kvinnelig leder, er det bare 36 prosent av de nye organisasjonene som har kvinnelig leder. Det tyder på at kvinnene kommer inn, ikke først og fremst ved nyetableringer, men ved omstillinger i de etablerte organisasjonene (jf. Wollebæk og Selle 2004). Det ser dermed ut til at menn er mest aktive i oppstartsfasen, da premissene for foreningene blir lagt. Situasjonen i de foreningene som har overlevd tiårsperioden er da også en noe høyere andel kvinnelige styremedlemmer og ledere i 2009 enn det som var situasjonen i 1999.

Samtidig ser vi også her at det er langt færre nye lag sammenlignet med døde lag som har rene manns- eller kvinnestyrer. Dreiningen mot en mer kjønnsproporsjonal styresammensetning ser altså ut til å kunne relateres til utskifting, siden det først og fremst er de rene manns- og kvinneorganisasjonene som forsvinner. Langt de fleste nye lag som dannes har nå minst 1/3 av hvert kjønn representert i styret. Men vi ser også en effekt av endring ved at færre blant de organisasjonene som har overlevd hele perioden har mannsdominerte styre i 2009.

Tabell 3-4: Kjønnfordeling i styret i døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Styresammensetning								
Bare menn	20	13	-7	14	10	-4	18	11
Over 2/3 menn	8	16	8	17	16	-1	15	16
Minst 1/3 av hvert kjønn	33	44	11	43	46	3	39	46
Over 2/3 kvinner	15	19	4	14	17	3	14	17
Bare kvinner	24	8	-16	12	12	0	14	12
% kvinner i styret	52	46	-6	46	49	3	46	47
Leders kjønn								
Kvinne	54	36	-18	40	42	2	42	38
Mann	46	64	18	60	58	-2	58	62

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Datamaterialet viser at kvinners deltakelse på lederplan varierer mellom ulike typer av frivillige organisasjoner. En vei videre kan være å supplere organisasjonsanalysene med ytterligere undersøkelser av hvordan egenskaper ved den konteksten organisasjonene har sitt virke i, kommunene, påvirker kjønnsfordelingen. Studier av variasjonen i kvinnerepresentasjon i norske kommunestyrer viser blant annet at både demografiske og sosioøkonomiske egenskaper ved kommunene har betydning (Raaum 1995; Christensen m.fl. 2008). Kvinnene er eksempelvis bedre representert i store kommuner enn i små. Ut fra vårt enkle skille mellom Bergen og landkommunene ser dette imidlertid ikke ut til å gjelde for de frivillige organisasjonene. Lokalforeningene i landkommunene har en jevnere kjønnsfordeling enn foreningene i Bergen. I tillegg kan utdanningsnivå og næringsstruktur ha betydning. Det kan med andre ord tenkes at kommuner med et generelt høyt utdanningsnivå og en stor servicesektor kjennetegnes av en mer «moderne» politisk kultur, og en hypotese kan være at kvinnene er bedre representert på ledernivået i de frivillige organisasjonene i slike kommuner. Blant annet viser Christensen m.fl. (2008: 35-36) at det å ha en høyt utdannet lokalbefolkning trekker kvinnerepresentasjonen i positiv retning.

Datastrukturen i vårt datamateriale innbyr til denne typen forskning. Vi har informasjon om organisasjoner innenfor kommuner, noe som gjør at vi i videre forskning kan undersøke den relative betydningen av organisasjonskjennetegn i forhold til kommuneegenskaper. Et annet mulig tema for videre forskning vil være å gå mer kvalitativt til verks og studere foreningenes rekrutteringsstrategier. Hvordan søker foreningene etter styrekandidater? Hvor bredt går foreningene ut når nye styreplasser og lederverv skal fylles? Målrettes rekrutteringen i forhold til kandidater med spesifikke sosiale kjennetegn? Hvor stor er utskiftingstakten i foreningenes styrer? Hvilken rolle spiller det nasjonale nivået for rekrutteringen av styremedlemmer i de lokale organisasjonene?

Etniske minoriteter

Dette avsnittet retter oppmerksomheten mot etniske minoriteters integrering i lokalforeningene. Vi undersøker hvordan innvandrerne trekkes med både på medlems- og lederplan i organisasjonene. Til tross for at det bor personer med innvandrerbakgrunn i samtlige av landets kommuner, er skjevfordelingen med hensyn til hvor disse gruppene bosetter seg stor (SSB 2010). Det er Oslo og Akershus som har den klart høyeste andelen innvandrere, mens det bor færrest i Nord-Trøndelag, Finnmark og Sogn og Fjordane (Forgaard 2006). Hordaland fylke ligger midt på treet med hensyn til antallet innvandrere.

Tabell 3.5 viser andelen foreninger som har henholdsvis medlemmer og styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn i Bergen og i landkommunene. Tabellen viser at Bergen har en betydelig høyere innvandrerbefolkning enn det landkommunene har. Opp under 7 prosent av befolkningen i Bergen har innvandrerbakgrunn, mot 2,6 prosent i landkommunene. Med bakgrunn i disse tallene er det ikke spesielt overraskende at det er en klart større andel av foreningene i Bergen som har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn enn det som er tilfellet i landkommunene. Mens over halvparten av de frivillige organisasjonene i Bergen sier de har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, er tilsvarende tall for landkommunene 27 prosent. De frivillige organisasjonene i Bergen har som forventet også flere med etnisk minoritetsbakgrunn i styrene sammenliknet med landkommunene.

Det er en klar underrepresentasjon av innvandrere i styrene både i Bergen og i landkommunene. Både i Bergen og i landkommunene er det et stort sprik mellom antallet foreninger som har medlemmer med innvandrerbakgrunn og antallet foreninger som har styremedlemmer med slik bakgrunn. Underrepresentasjonen er imidlertid klart størst i landkommunene. Resultatene må ses i lys av tidligere forskning der det vises til at andelen ikke-vestlige som utfører frivillig arbeid er høy i Norge sammenliknet med andre land (Eimhjellen og Seggaard 2010: 15) og at «minoritetenes formelle representasjon i organisasjonssamfunnet, i form av medlemskap og styreverv, ser ut til å være et større problem enn angivelig mangel på deltagelse innen frivillig arbeid» (Eimhjellen og Seggaard Ibid: 23, basert på Wollebæk og Sivesind 2010).

Tabell 3-5: Minoritetsrepresentasjon i medlemsmasse og styre. 2009.

	Bergen	Landkommunene
Andel av foreninger med medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn	53.7	26.7
Andel av foreninger med styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn	8.1	2.2
Andel av styremedlemmer totalt med minoritetsbakgrunn	2.6	.55
Andel av befolkningen med minoritetsbakgrunn*	6.9	2.6
Overrepresentasjon av vestlige/norsketniske styre	2.7/1	4.7/1

* Utenlandskfødt eller norskfødt med to utenlandske foreldre, med landbakgrunn i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS.

I Tabell 3.6 undersøker vi hvor godt de etniske minoritetene er integrert i ulike hovedtyper av organisasjoner. Vi undersøker dette både på medlems- og styresiden. I tolkningen av tallene bør det understrekes at svarprosenten er lav innenfor

minoritetenes egne organisasjoner. Blant annet er innvandrerandelen trolig høyere i de religiøse foreningene enn det tallene tilsier. Den totale minoritetsandelen av styrevervene er derfor trolig noe høyere enn tallene som framkommer i tabellen.

Som det fremgår at tabellen er det i organisasjoner med internasjonal orientering at flest lag rapporterer at de har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette er ikke overraskende. Også på idretts- og utdanningsområdet rapporterer en stor andel av foreningene at de har medlemmer med innvandrerbakgrunn. På det andre ytterpunktet finner vi religiøse organisasjoner og organisasjoner innen helse og sosial. Også hobby og fritidskategorien, samt foreninger med kunst og kultur som nedslagsfelt, har en lav andel organisasjoner som oppgir å ha medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn. Videre viser tabellen at den svake representasjonen av innvandrergruppene i styrene (sammenliknet med medlemsmassen) gjelder uavhengig av organisasjonstype. Selv i de internasjonale organisasjonene, der over 80 prosent svarer at de har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, har bare 35 prosent av disse organisasjonene styremedlemmer med denne bakgrunnen, og bare 17 prosent av styremedlemmene er innvandrere. For alle de andre kategoriene er det en svært liten andel av organisasjonene som har styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn. Hvorvidt dette skyldes manglende vilje på organisasjonsnivå (organisasjonenes villighet til å rekruttere innvandrere på ledersiden) eller individnivå (manglende fortrolighet med det norske samfunnet eller den kulturelle bagasjen innvandrere har med seg) bør være et interessant spørsmål for videre forskning. Våre data gir ingen entydige svar på dette spørsmålet, men det faktum at skjevheten gjør seg gjeldende innenfor samtlige organisasjonstyper antyder at det finnes noen kulturelle barrierer her.

Tabell 3-6: Minoritetsrepresentasjon i medlemsmasse og styre etter type. 2009.

	2009			N
	Har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn	Har styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn	Andel av styremedlemmer med minoritetsbakgrunn	
Kunst og kultur	33,8	5,9	1,6	424
Idrett	65	2,5	1	316
Hobby og fritid	30,2	3,2	0,6	410
Utdanning	50	2,9	2	34
Helse og sosial	27,8	4,7	0,8	86
Lokalmiljø	42,5	3,3	0,8	180
Politikk	46,4	7,4	2,5	215
Internasjonale	82,4	34,5	16,6	29
Religion	27,8	5,2	2,4	229
Yrkes- og næringsliv	40,8	7,3	2,1	232

Alder

I dette avsnittet tar vi for oss alderssammensetning i lokallagene. Vi sammenlikner igjen utviklingen i Bergen med landkommunene, og vi tar utgangspunkt i et spørsmål om innenfor hvilket alderskutt hovedtyngden av organisasjonenes medlemsmasse ligger, og hvordan dette har endret seg det siste tiåret. I analysen er dette brutt ned på årskullene under 15 år, mellom 16 og 30 år, 31-50 år, 51-66 år og over 67 år (Tabell 3-7).

Det ser ut til at utfordringen med hensyn til å holde på de yngste medlemmene er større i landkommunene enn i Bergen. I landkommunene er det i 2009 en betydelig mindre andel av organisasjonene som oppgir at de har hovedtyngden av medlemsmassen under 50 år sammenliknet med det organisasjonene rapporterte i 1999. Det innebærer at det har skjedd en viss «forgubbing» av medlemsmassen. Trenden er ikke like klar for Bergen. Mens det i landkommunene er nedgang i antallet foreninger som oppgir at de har hovedtyngden av sine medlemmer under 15 år, er dette stabilt for Bergens del. Tallene antyder også at aldersspredningen i foreningene kan ha blitt mindre både i landkommunene og i Bergen, siden foreningene har satt færre kryss. I tolkningen av tallene bør det imidlertid noteres at det er færre som har svart på akkurat dette spørsmålet i 2009 enn det som var tilfellet i 1999, trolig fordi en økende andel av foreningene ikke har formelle medlemmer.

*Tabell 3-7: Til hvilken aldersgruppe hører hovedtyngden av medlemsmassen (sett kryss for alle aktuelle). Prosent, 1999 og 2009.**

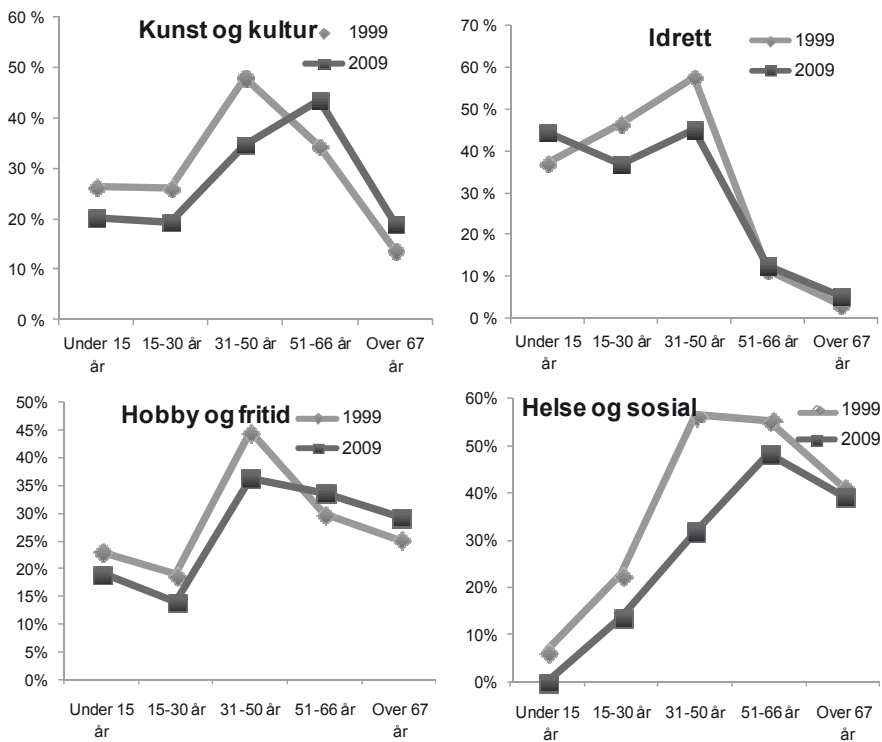
	Bergen			Sammenliknbare landkommuner		Øvrige landkommuner	
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Opp til 15 år	19	20	1	25	20	-5	22
16-30 år	25	24	-1	20	13	-7	13
31-50 år	46	39	-7	57	43	-14	39
51-66 år	31	31	0	36	42	6	44
Over 67 år	24	20	-4	20	23	3	26
N	1201	967		1375	945		184

* Flere svar var mulig på dette spørsmålet noe som gjør at det ikke summerer til 100 prosent.

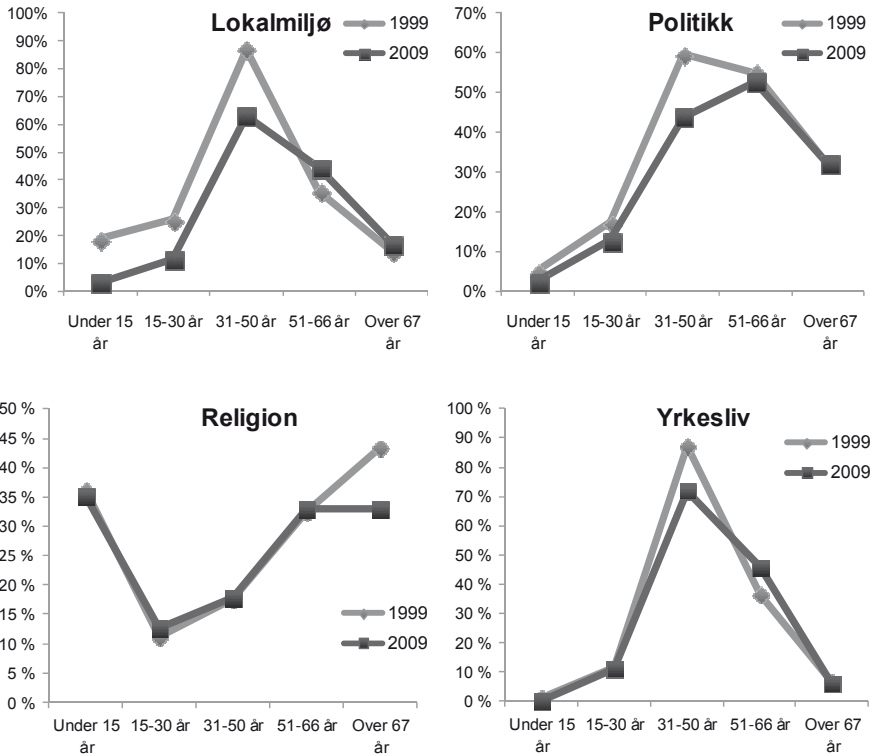
Figur 3-1 viser medlemsmassens aldersfordeling fordelt på ulike typer av organisasjoner. Organisasjonene viser seg å ha det til felles at det er personer mellom 31 og 50 år som utgjør hovedtyngden av medlemsmassen (og i tillegg 51-66 år for organisasjonene innenfor helse- og sosial). Unntaket er de religiøse organisasjonene som har hovedtyngden av medlemsmassen på ytterpunktene.

De rapporterer å ha flest medlemmer blant de eldste (over 57 år) og blant de helt unge (under 15 år), noe som reflekterer det omfattende kristelige barne- og ungdomsarbeidet som drives. Det er utover det innenfor idretten, samt de foreningene som har aktiviteter innenfor hobby- og fritidsfeltet og innenfor kunst- og kulturfeltet, at flest foreninger rapporterer om mange unge medlemmer.

Figur 3-1: Medlemsmassens aldersfordeling, etter type.

Sammensetning av medlemsmasse, styre og ledelse

De yngste aldersgruppene utgjør samtidig den laveste andelen av medlemsmassen innenfor politikk, yrkes- og næringsliv og helse- og sosialfeltet, og også når det gjelder nærmiljøorganisasjonene er det få som har hovedtyngden av medlemsmassen blant de yngste. Spesielt de to siste organisasjonstypene kan sies å representere typiske «voksenaktiviteter» og det er ikke unaturlig at det er få unge blant medlemsmassen i disse organisasjonene. Større grunn til bekymring har de politiske orienterte organisasjonene, som i liten grad ser ut til å appellere til de unge. Ser vi på utviklingen over tid blir dette enda tydeligere. Organisasjonene orientert mot politisk virksomhet har vært preget av en viss «forgubbing» den siste tiårsperioden. I 2009 oppgir disse organisasjonene å ha færre medlemmer i alle årskullene med unntak av i de to eldste (fra 51 år og oppover). Denne tendensen ser ut til å gjøre seg gjeldende for samtlige organisasjonstyper med unntak av idretten, der noe flere oppgir å ha hovedtyngden av medlemsmassen under 15 år i 2009 sammenlignet med det de oppga i 1999.

Tyder datamaterialet på at det pågår en forskyvning i retning av at medlemsmassen i lokalforeningene blir eldre? Tabell 3-8 ser nærmere på dette spørsmålet, og fordeler de respektive årskullene på organisasjoner som enten har blitt nedlagt (døde), blitt etablert i perioden (nye), eller eksisterte ved begge de to observasjonstidspunktene (overlevende). Vi begynner med å se på utskiftingen av organisasjoner. Vi ser at det totalt sett er færre blant de nye organisasjonene, sammenlignet med de døde, som oppgir å ha hovedtyngden av medlemsmassen blant de yngste (under 15 år), og de eldste (over 67 år). Imidlertid er det noe flere av de nye organisasjonene som oppgir å ha hovedtyngden av medlemsmassen i årskullene 16-30 år (unge voksne), sammenlignet med organisasjonene som har blitt nedlagt. For de andre årskullene, er forskjellene mellom henholdsvis døde og nye organisasjoner små eller ikke eksisterende. Det betyr at utskiftingen av organisasjoner trekker i retning av mindre aldersspredning i det lokale foreningslivet. Hvis vi flytter fokuset over på de organisasjonene som har overlevd, ser vi at det er flere av disse som rapporterer å ha hovedtyngden av sine medlemmer i de to ytterpunktene (under 15 år og over 51 år) i 2009 sammenliknet med tilsvarende rapportering i 1999. Det er samtidig færre av organisasjonene som har overlevd som i 2009 oppgir å ha hovedtyngden av medlemsmassen sin i årskullene 16-50 år sammenliknet med det som var tilfelle ti år tidligere.

Tabell 3-8: Til hvilken aldersgruppe hører hovedtyngden av medlemsmassen (sett kryss for alle aktuelle). Døde, nye og overlevende lag. Kjernekommunene inkl. Bergen.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Hovedtyngden av medlems massen								
Opp til 15 år	23	17	-6	19	21	2	21	20
16-30 år	19	23	4	19	15	-4	21	18
31-50 år	43	43	0	53	40	-13	50	41
51-66 år	25	26	1	38	41	3	32	37
Over 67 år	21	14	-7	24	28	4	21	21
N (min.)	560	398		890	765		2696	1898

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Den aldersmessige spredningen i organisasjonssamfunnet kan knyttes til generelle demografiske utviklingstrekk i samfunnet. Det faktum at antallet eldre i samfunnet øker reflekteres i det som skjer med organisasjonene. Det vil være

interessant å se nærmere på hvorvidt dette er en trend som eksempelvis gjør seg sterkere gjeldende i kommuner preget av fraflytting og forgubbing.

Samtidig tyder annen forskning på at eldre ikke bare utgjør en større del av befolkningen, men også en mer *aktiv* del – organisasjonsdeltakelsen blant pensjonister har vært jevnt økende siden 1980-tallet, mens den har gått ned blant ungdom (Wollebæk og Sivesind 2010). Dette gjenspeiler en eldrebefolkning med høyere utdanning og bedre helse, noe som uttrykker seg i et høyere aktivitetsnivå.

Nye organisasjonsstrukturer

I dette kapitlet dykker vi dypere ned i lokalforeningenes indre liv, og ser på måten ulike lag organiserer seg på. Hva oppfatter organisasjonene som sitt geografiske nedslagsfelt? I tillegg til intern organisering undersøker vi hvordan de forholder seg til styringsnivåene i det norske politiske systemet. Kan vi observere endringer i måten organisasjonene forholder seg til sine omgivelser på? Hvilke aktiviteter tilbyr organisasjonene, og i hvor stort omfang stiller medlemmene opp?

Tidligere forskning har spesielt vært opptatt av hvordan koblingen mellom styringsnivåene i det norske politiske systemet reflekteres i sivilsamfunnet. Et viktig kjennetegn har vært den sterke koblingen lokale frivillige organisasjoner har til høyere geografiske styringsnivåer gjennom fylkeslag og nasjonale organisasjoner. Denne hierarkiske modellen er mer markant hos oss enn i andre land, der organisasjonssamfunnet i større grad er todelt, og med svake bånd mellom styringsnivåene. På dette området har de frivillige organisasjonene på mange måter fungert som et speilbilde av den norske (og nordiske) kommunemodellen. Med velferdsstaten har kommunene og staten blitt tett innvevd i hverandre. En slik integrert modell står i motsetning til en mer autonom statsmodell der stat og kommune har sine atskilte sfærer (Offerdal 2005). Det innebærer at både velferdsstaten og de frivillige organisasjonene bidrar til å knytte innbyggerne i lokalsamfunnet til storsamfunnet både identitetsmessig og institusjonelt (Wollebæk og Selle 2002).

Den forrige datainnsamlingen i 1999 dokumenterte viktige endringer i denne modellen (Wollebæk og Selle 2002). De nye foreningene som ble etablert på nittitallet dekket i større grad hele kommuner eller flere kommuner, mens den mer nære geografiske tilknytningen (grendelagsmodellen) ble mindre vanlig. Koblingen mellom de ulike nivåene i det norske styringssystemet ble utfordret av andre organisasjonsformer. Av de nye foreningene som ble etablert på nittitallet hadde bare halvparten en kobling til nasjonale nettverk, mens dette gjaldt det overveldende flertallet av foreninger stiftet før 1980-tallet. De nye foreningene som hadde blitt dannet på nittitallet var også mindre formaliserte.

Spesielt gjaldt dette de foreningene som manglet koblinger til regionalt og nasjonalt nivå.

Når det gjelder aktiviteten i lokalforeningene var de blitt mer innadvendte, det vil si at den i større grad var rettet mot egne medlemmer i 1999 sammenliknet med tidligere. I tillegg ble det i 1999-undersøkelsen registrert lavere møteaktivitet enn tidligere. Dette kom blant annet til uttrykk ved at det ble arrangert færre medlemsmøter, samtidig som fremmøtet var redusert. Blant de foreningene som hadde organisert flest medlemsmøter og hadde høyest fremmøte var det færre organisasjoner som hadde overlevd.

Spørsmålet som reises i dette kapitlet er hvorvidt disse utviklingstrekkene fortsatt gjelder når vi ser på dataene fra 2009. Tilsier det nye datamaterialet at tidligere funn forsterkes eller reverseres? Vi starter kapitlet med å se på de frivillige organisasjonenes dekningsområde i lokalsamfunnene og deres formaliseringsgrad. Deretter undersøker vi foreningenes tilknytning til organisasjonsnettverk både lokalt og til de andre nivåene i styringssystemet. Kapitlet avsluttes med en analyse av aktivitetsnivået i lokalforeningene.

Geografisk nedslagsfelt

Vi begynner med å ta for oss det geografiske dekningsområdet til foreningene i Bergen kommune. Det fremgår av Tabell 4-1 at det er en viss reduksjon i antallet foreninger i Bergen som dekker mindre deler av kommunen i 2009 sammenliknet med 1999. Samtidig kan vi registrere en nedgang i antallet foreninger som dekker hele kommunen, men en økning i antallet foreninger som dekker hele fylket eller mer. Det siste reflekterer at Bergen fungerer som et sentrum for organisasjoner på regionalt nivå.

Det er mulig at utviklingen i Bergen den siste tiårsperioden kan knyttes til lokaldemokratiske reformer. Siden datainnsamlingen i 1999 har det skjedd endringer som kan ha innvirket på hvor de frivillige organisasjonene retter fokuset rent geografisk. Frem til 1997 var kommunen inndelt i 12 helse- og sosialdistrikter med bydelsutvalg som øverste politiske organ. Fra 1. januar 2000 ble antallet bydeler redusert til åtte, med bydelsstyrer som øverste politiske organ. Hele ordningen med bydelsstyrer ble avvirket i 2003, for så å bli gjeninnført i 2006 med færre fullmakter enn de tidligere hadde hatt. Reduksjonen i antallet bydeler kan ha bidratt til reduksjonen i antallet foreninger som dekker mindre deler av Bergen. Det er også mulig at dette kan ha medvirket til behovet for en klarere bydelsforankring i organisasjonene, noe som kan ha bidratt til økningen i antallet bydelsforeninger.

Tabell 4-1: Geografisk dekningsområde, Bergen. Prosent, 1999 og 2009.

	1999	2009	Endring
Mindre enn hele Bergen	48	43	-5
Bygd/grend		8	
Soknet		3	
Skolekretsen		4	
Bydelen	17	21	
Flere bydeler i Bergen	25	8	
Bydel(er) i Bergen og omkringliggende kommuner	6		
Hele kommunen	21	18	-3
Flere kommuner	12	12	0
Hele fylket eller mer	21	26	5
N	1154	1147	

Tabell 4-2 viser sammenliknbare tall for det geografiske nedslagsfeltet til foreningene i landkommunene. Som det fremgår av tabellen er trenden som vi så for Bergen mot at det blir færre organisasjoner som dekker hele kommunen, ikke like entydig i landkommunene. Derimot er det en parallell utvikling med at færre foreninger orienterer seg mot mindre deler av kommunen (her: bygda/grenda).

På ett område skiller imidlertid landkommunene seg ut, og det gjelder økningen i antallet foreninger som dekker flere kommuner. Det er blitt langt flere interkommunale organisasjoner i landkommunene (+7 prosentpoeng). Dette er et utviklingstrekk som kan kobles til endringer i demografi og kommunikasjonsforhold. Kommunikasjonsforholdene har gjort nabobygdene mer tilgjengelige, samtidig som bosettingsmønsteret innenfor kommuner har endret seg og bygdesamfunnene har mistet viktige funksjoner. I tillegg innebærer en økende spesialisering av organisasjonsformål at organisasjonene i større grad enn før må rekruttere fra større geografiske områder for å få til meningsfull drift, samtidig som bedret kommunikasjon gjør dette mulig. En tredje forklaring er at utviklingen reflekterer endringer i kommunale organisasjonsformer. I løpet av det siste tiåret har det skjedd en parallell økning i kommunenes deltakelse i ulike interkommunale selskaper (IKS) (Ringkjøb m.fl. 2006). Småkommunene deltar i større grad enn de store kommunene i slike interkommunale selskaper, noe som kan bidra til å belyse forskjellen mellom Bergen og landkommunene i forekomsten av interkommunale organisasjoner. Et inntak til å diskutere dette nærmere er å se på hvilke organisasjonstyper som kjennetegnes av en interkommunal orientering.

Tabell 4-2: Geografisk dekningsområde, landkommunene. Prosent, 1999 og 2009.

	Sammenliknbare landkommuner		Endring	Øvrige
	1999	2009		landkommuner
				2009
Bygda/grenda	35	32	-3	28
Soknet	7	6	0	3
Skolekretsen	10	6	-4	14
Hele kommunen	37	36	-1	32
Flere kommuner	11	18	7	23
N	1418	1165		222

I tabell 4-3 viser vi foreningenes geografiske dekningsområde etter organisasjonstype. Tallene tilsier at utviklingen i retning av større geografisk dekningsområde gjelder for samtlige organisasjonstyper. Trenden imot interkommunal organisering er størst innenfor kunst- og kulturfeltet, internasjonale organisasjoner og innenfor yrkes- og næringslivsorganisasjonene. Interessant nok har også stadig flere av lokalmiljøorganisasjonene en slik innretning, selv om 84 prosent i denne kategorien fortsatt dekker et område mindre enn kommunen. Tendensen er svakest innenfor organisasjonsfelt som utdanning, hobby og fritid og religion.

Tabell 4-3: Geografisk dekningsområde, Bergen og landkommunene, etter type. Prosent, 1999 og 2009.

	1999			N	2009			N	Endring		
	Mindre enn komm.	Hele Komm.	Flere komm.		Mindre enn komm.	Hele Komm.	Flere Komm.		Mindre enn komm.	Hele komm.	Flere komm.
Kunst og kultur	40	37	22	433	34	30	36	497	-7	-7	14
Idrett	38	38	24	354	42	27	32	356	4	-11	7
Hobby og fritid	48	28	23	473	47	25	28	478	-1	-3	5
Utdanning	21	46	33	24	31	31	37	37	11	-14	4
Helse og sosial	59	26	15	93	53	26	21	103	-6	0	6
Lokalmiljø	97	1	1	156	84	4	12	205	-14	3	11
Politikk	33	40	27	300	19	46	35	257	-14	6	8
Internasjonale	6	41	53	17	17	17	67	30	11	-25	14
Religion	84	11	5	433	70	19	10	357	-13	8	5
Yrkes- og næringsliv	22	42	36	281	23	27	50	274	1	-15	14

Tabell 4-4 gjør det mulig å si noe om hvorvidt økningen i interkommunale organisasjonsformer skyldes utskifting av organisasjoner eller omstilling innenfor etablerte organisasjoner. Her er svaret nokså entydig. Endringene skyldes nesten utlukkende gjennomtrekket av organisasjoner, og ikke omstilling i de foreningene som har overlevd. Ikke nok med det, flerkommunale foreninger ser også ut til å være mer robuste enn de som dekker mindre geografiske områder. Blant de organisasjonene som har opphørt å eksistere dekker 53 prosent mindre områder av kommunene, mens tilsvarende tall for de nyetablerte organisasjonene er 40 prosent. Bare 15 prosent av de foreningene som har blitt nedlagt dekket flere kommuner, mens hele 36 prosent av de nye organisasjonene som har kommet til gjør det. Likevel er det fremdeles slik at hovedtyngden av de frivillige organisasjonene dekker mindre deler av kommunene.

Tabell 4-4: Geografisk dekningsområde, døde, nye og overlevende lag. Prosent, 1999 og 2009.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Mindre enn kommunen	53	40	-13	48	49	1	50	44
Hele kommunen	32	24	-8	32	29	-3	30	26
Flere kommuner	15	36	11	20	22	2	21	30
N	524	548		860	890		2572	2378

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Formalisering

I dette avsnittet konsentrerer vi oss om hvor formelle lokalforeningene er i sin måte å organisere arbeidet på. Det innebærer at vi retter fokus mot hvorvidt de har skrevne vedtekter, gjennomfører årsmøter, fører regnskap, møtebøker og opererer med medlemslister. Både økte rapporteringskrav fra myndighetene og ulike organisasjonsfordeler som er betinget av formelle organisasjonsstrukturer (grasrotandelen, som krever registrering i Frivillighetsregisteret, momskompensasjon osv.) kan forventes å trekke i retning av økt formaliseringsgrad blant foreningene. Spørsmålet er om forventningen slår til?

Tabell 4-5 viser at så er tilfelle. Vårt datamateriale viser at det pågår en utvikling i retning av større grad av formalisering blant lokalforeningene. Det gjelder både i Bergen og i landkommunene. Det er flere foreninger som

opererer med skrevne vedtekter, gjennomfører årsmøter og fører regnskap. Tabellen antyder også at formaliseringsgraden er større i foreningene i Bergen enn de er i landkommunene.

Det ser imidlertid ut til at det å føre møtebøker og medlemslister delvis går i motsatt retning, selv om det er snakk om små endringer. Sistnevnte er overraskende siden nye IKT-verktøy burde gjøre det betydelig enklere både å registrere og oppdatere medlemslister. Samtidig trekker svekkelsen av medlemsrollen, som vi diskuterer nedenfor, i motsatt retning. Det er videre færre foreninger både i Bergen og i landkommunene som fører møtebøker. Dette gjenspeiler trolig en lavere møtefrekvens, som vi dokumenterer nedenfor.

Tabell 4-5: Formaliseringsgrad. Prosent som har ulike kjennetegn på formalisering, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Skrevne vedtekter	67	79	12	64	73	9	76
Årsmøte	74	80	6	74	78	4	78
Regnskap	87	89	2	87	89	2	89
Møtebøker	60	56	-4	68	65	-3	75
Medlemslister	79	76	-3	73	75	2	80
	1201	1192		1495	1185		223

Spørsmålet om formalisering undersøkes videre i Tabell 4-6 der vi igjen skiller mellom foreninger som har opphørt å eksistere, nye organisasjoner og organisasjoner som har overlevd tiårsperioden. Disse tallene viser at endringene over tid i all hovedsak skyldes at de nye organisasjonene i langt større grad har vedtekter og årsmøter sammenliknet med de organisasjonene som har forsvunnet. Dette representerer et klart brudd med 1999-undersøkelsen, da de nye foreningene fremstod som mindre formaliserte sammenliknet med de etablerte. Det tyder på at det er endringer i foreningenes omgivelser (Brønnøysundregistrene, krav for å motta grasrotandel og lignende) som ligger bak denne utviklingen.

Det er imidlertid lite som tyder på at de etablerte organisasjonene blir mer formelt organiserte over tid, bortsett fra at en del flere av disse har skrevne vedtekter i 2009 enn i 1999. Det betyr at utskiftingen av organisasjoner framstår som viktigere for formaliseringsgraden, enn omstilling i de eksisterende organisasjonene. Det bør imidlertid også påpekes at det fremdeles er en viss andel

av organisasjonene som fungerer uformelt ved ikke å ha skrevne vedtekter, møtebøker og medlemslister.

Tabell 4-6: Formaliseringsgrad i døde, nye og overlevende lag. Prosent som har ulike kjennetegn på formalisering, 1999 og 2009.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Formalisering								
Skrevne vedtekter	48	69	21	74	79	5	66	76
Årsmøte	56	70	24	83	84	1	74	79
Regnskap	77	78	1	93	94	1	87	89
Møtebøker	48	48	0	72	68	-4	64	61
Medlemslister	65	64	-1	82	82	0	76	76
N	560	548		890	890		2696	2377

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Organisasjonsnettverk

Dette avsnittet ser nærmere på koblingen mellom ulike nivåer i organisasjonene. Et hovedfunn fra undersøkelsen i 1999 var at de lokale og nasjonale organisasjonsnivåene i økende grad ble koplet fra hverandre. Det innebærer en svekkelse av nettverkene oppover i styringssystemet og er et tegn på en utvikling i retning av et mer todelt organisasjonssamfunn. Spørsmålet er om denne trenden fortsatt gjør seg gjeldende nå når vi har nye tall.

Datamaterialet fra 2009 peker i retning av at denne tendensen fortsetter. Samtlige mål som rapporteres i Tabell 4-7 viser færre koblinger til andre organisasjonsnivå både i Bergen og i landkommunene. Størst ser endringene ut til å være når det gjelder lokalforeningenes kontaktpunkter ut av kommunene. Det gjelder spesielt antallet foreninger som er tilsluttet moderorganisasjoner på fylkes- og nasjonalt nivå.

Mens 63 prosent av de frivillige organisasjonene i Bergen rapporterte at de var tilsluttet en landsdekkende organisasjon i 2009, rapportere 64 prosent av foreningene i landkommunene det samme. Det er med andre ord ingen nevneverdig forskjell mellom lokalforeningene i Bergen og landkommunene når det gjelder koblingen til landsdekkende organisasjoner. Reduksjonen i denne typen kobling gjelder begge steder. Videre fremgår det at det er flere foreninger i landkommunene som er tilsluttet en distriktsorganisasjon enn det er i Bergen.

Dette reflekterer trolig at organisasjonenes distriktskontorer ofte ligger nettopp i Bergen. Alt i alt tilsier resultatene i Tabell 4-7 at koblingene mellom organisasjonene er blitt svakere både lokalt i kommunene og utover kommunegrensene. Fremdeles er det likevel et klart flertall av foreningene som har forgreninger utover egen kommune. Det gjelder både i Bergen og i landkommunene.

Tabell 4-7: Organisasjonsnettverk. Prosent som er tilknyttet andre organisasjonsledd, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Har underavdelinger i kommunen	9	8	-1	5	4	-1	5
Er tilsluttet annen forening i kommunen	31	23	-8	16	12	-4	14
Er tilsluttet samarbeidsorgan for foreninger i kommunen	29	24	-5	28	20	-8	18
Er tilsluttet fylkes-/distriktsorganisasjon	44	33	-11	63	51	-12	52
Er tilsluttet en landsdekkende organisasjon	71	63	-8	71	64	-7	70
	1186	1197		1404	1207		223

Tabell 4-8 ser nærmere på koblingene til henholdsvis fylkes- og nasjonale organisasjoner etter organisasjonstype. Tabellen viser at organisasjonsnettverkene oppover i systemet er blitt svakere innenfor alle organisasjonstyper. Unntaket er lokalmiljøforeningene, der denne typen tilknytning i utgangspunkter var svært svak. Spesielt ser svekkelsen ut til å ha vært stor innenfor utdanningsfeltet, men disse tallene er basert på et svært lite antall foreninger (N=23 i 1999 og N=35 i 2009). Også innenfor helse- og sosialfeltet har nedgangen, særlig i tilknytning til fylkes- og regionalt nivå, vært stor (-42 prosentpoeng). Innenfor yrkes- og næringslivskategorien er nedgangen på 27 prosentpoeng for regional tilknytning og 18 prosentpoeng for nasjonal tilknytning, og her er tallene basert på et høyt antall organisasjoner (N=270 i 1999 og N=248 i 2009).

Tabell 4-8: Organisasjonsnettverk. Prosent som er tilknyttet fylkes/regionledd og nasjonal organisasjon, 1999 og 2009, etter type.

	1999		N		2009		N		Endring	
	Tilslutta fylkes-/regionorg.	Tilslutta nasjonal organisasjon			Tilslutta fylkes-/regionorg.	Tilslutta nasjonal organisasjon			Tilslutta fylkes-/regionorg.	Tilslutta nasjonal organisasjon
Kunst og kultur	49	62	395	39	60	460	-10	-2		
Idrett	62	80	341	58	78	339	-4	-2		
Hobby og fritid	46	68	437	38	61	438	-8	-7		
Utdanning	96	91	23	40	51	35	-56	-40		
Helse og sosial	80	90	80	38	77	94	-42	-13		
Lokalmiljø	2	17	148	5	27	187	3	10		
Politikk	75	88	285	68	86	222	-7	-2		
Internasjonale	24	59	17	17	47	30	-7	-12		
Religion	63	75	365	46	66	317	-17	-9		
Yrkes- og næringsliv	67	83	270	40	65	248	-27	-18		

For å gå dette nærmere etter i sømmene har vi igjen sett på om de svekkede organisasjonsnettverkene skyldes nedleggelse og nystiftelser (utskifting) eller omstilling i etablerte organisasjoner. Som det fremgår av Tabell 4-9 skyldes endringene for en stor del utskifting. Blant de nyetablerte organisasjonene er det en betydelige lavere andel som har denne typen av koblinger, sammenliknet med de foreningene som har opphørt å eksistere i perioden. Forskjellen mellom døde og overlevende foreninger viser også at det å ha nettverk oppover bare i begrenset grad bidrar til overlevelse. Foreninger med slike koblinger viser seg å ikke være mer levedyktige enn de som ikke har slike nettverk. Dette er nytt sammenliknet med tidligere, da foreninger med tilkobling til regionale og nasjonale nettverk hadde klart større overlevelsessevne (Wollebæk og Selle 2002). Blant organisasjonene som har overlevd 2000-tallet ser vi at det er spesielt stor nedgang fra 1999 til 2009 i antallet organisasjoner som rapporterer tilknytning til samarbeidsorgan eller foreninger i kommunen eller til fylkesnivået. Det siste reflekterer trolig at en del fylkesorganisasjoner er blitt avvirket i den siste tiårsperioden.

Tabell 4-9: Organisasjonsnettverk. Prosent som er tilknyttet andre organisasjonsledd blant døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Har underavdelinger i kommunen	5	4	-1	7	7	0	7	6
Er tilsluttet annen forening i kommunen	25	16	-9	20	16	-4	21	18
Er tilsluttet samarbeidsorgan for foreninger i kommunen	28	18	-10	32	25	-7	29	22
Er tilsluttet fylkes-/distriktsorganisasjon	57	25	-32	62	54	-8	56	42
Er tilsluttet en landsdekkende organisasjon	71	47	-34	76	72	-4	71	64
N (min)	447	548		741	890		2505	2377

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Aktiviteter

Den politiske deltakelsen i Norge har vært i endring siden 1960-tallet. Spesielt er lojaliteten til de politiske partiene svekket. Antallet partimedlemmer er halvert siden 1960-tallet. Færre ser på seg selv som sterke tilhengere av ett politisk parti, velgerne skifter parti oftere ved valg og de bestemmer seg stadig senere for hvilket parti som skal få deres stemme (Aardal 1999). De siste årene har også de frivillige organisasjonene opplevd en tilbakegang, om enn ikke like sterk.

Nye former for organisering og engasjement har gjort seg gjeldende. Innbyggernes måte å engasjere seg på er med andre ord i endring. Det direkte politiske engasjementet, som deltakelse i demonstrasjoner, boikotter og underskriftskampanjer, har økt over tid (Bjørklund 1999; Bjørklund og Saglie 2000; Saglie og Bjørklund 2005). Flere tar direkte kontakt med politikerne og offentlig forvaltning istedenfor å gå veien via de politiske partiene (Aars og Strømsnes 2007). Det ser dermed ut som om aktiviteter som krever mindre kontinuerlig arbeidsinnsats er i vekst, mens deltakelse som krever et mer langsiktig engasjement minsker (Strømsnes 2003). Sagt på en annen måte, ser utviklingen ut til å gå fra et kollektivt til et mer individuelt rettet politisk engasjement, og fra fokus på saker med kollektive siktemål til saker som mer snevert gjelder meg og mine (Togeby 2005; Oscarsson 2003). Dette avsnittet prøver å etterspore hvordan dette ser ut når vi ser på aktiviteten i de frivillige organisasjonene.

Vi går tett på aktivitetsmønsteret i foreningene ved at vi tar for oss et bredt spekter av aktiviteter, som styremøter, medlemsmøter, åpne møter, dugnader, kulturaktiviteter, ulike former for sosiale tiltak rettet mot medlemmene og andre, kursvirksomhet, pengeinnsamlinger og basarer. Vi undersøker både i hvilken grad organisasjonene tilbyr medlemmene de ulike aktivitetsformene, hvor ofte de tilbys og for enkelte aktiviteter også hvorvidt tilbudet benyttes av medlemmene. Aktivitetsmønsteret i 2009 sammenliknes igjen med tallene fra kartleggingen i 1999.

Figur 4.1 viser antallet organisasjoner som tilbyr de respektive aktivitetene, samt antallet arrangementer fordelt på de enkelte aktivitetsformene. Som det fremgår av figuren er enkelte aktiviteter i vekst, mens andre avtar. Med enkelte viktige unntak, er det ikke snakk om store endringer fra 1999 til 2009. Det ser ut til at foreningene arrangerer litt flere dugnader, legger mer til rette for ulike former for sosiale tiltak for medlemmene og tilbyr medlemmene flere kurs. Foreningene arrangerer også flere styremøter enn det de gjorde for ti år siden, samtidig som de ser ut til å åpne seg noe mer opp i forhold til omgivelsene. Sistnevnte kommer til uttrykk ved at det ble arrangert flere åpne møter i 2009 enn det ble i 1999. Hvis vi flytter fokus over på de aktivitetene som forekommer mindre hyppig i 2009 sammenliknet med 1999, peker spesielt medlemsmøtene seg ut. Det er ikke bare færre foreninger som arrangerer medlemsmøter nå enn før, men de foreningene som arrangerer medlemsmøter arrangerer færre møter enn for ti år siden. Det blir også tatt initiativ til færre innsamlingsaksjoner til inntekt for andre enn foreningene selv, samtidig som basar/bingo-virksomheten er redusert. Dette kan henge sammen med at organisasjonenes inntekter fra spill nå i økende grad kommer fra nasjonalt drevne tiltak, som grasrotandelen fra Norsk Tipping. Når det gjelder forholdet mellom Bergen og landkommunene med hensyn til både aktivitetsnivå og aktivitetsformer er forskjellene små. Med andre ord er det snakk om trender som gjør seg gjeldende uavhengig av lokalitet.

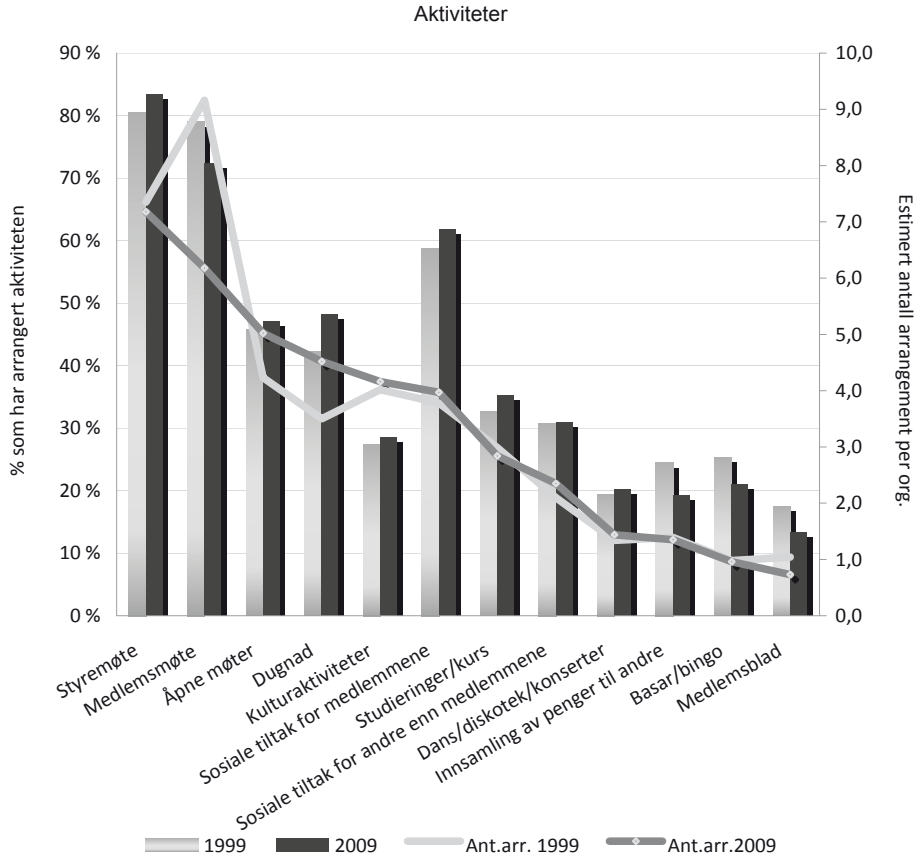
Det er spesielt interessant å registrere at det blir færre medlemsmøter. Andelen som arrangerer medlemsmøter har blitt redusert med 7 prosentpoeng det siste tiåret. Det kan være flere mulige forklaringer på dette. En åpenbar mulighet er at det skyldes manglende interesse fra medlemmenes side. Undersøkelser av frivilliges holdninger viser at en økende andel er villig til å delta i konkrete tiltak organisasjonene setter i gang, mens de sjelden orker å delta i vanlig møtevirksomhet (Wollebæk og Sivesind 2010). En annen mulighet er at organisasjonene tar i bruk internett og sosiale medier for å kommunisere med medlemmene, og derfor i mindre grad ser behovet for fysiske medlemsmøter. En tredje mulighet er at færre foreninger har formelle medlemmer, og at det

dermed er mindre behov for å arrangere møter. Det kan, for det fjerde, tenkes at organisasjonene i økende grad slår sammen medlems-, styre- og åpne møter til ett arrangement.

Tabellen gir ikke noe entydig svar på hvilken av disse forklaringene som har mest for seg. Forskningen om de lokale partiene som deltakelsesarenaer kan imidlertid gi et inntak til denne diskusjonen (Offerdal og Ringkjøb 2002; Ringkjøb 2004). Disse undersøkelsene viser at også lokalpartiene kjennetegnes av et lavere aktivitetsnivå i form av færre møter, færre stiller på møtene, og mindre fokus på organisasjonsarbeid fremfor arbeid i folkevalgte organer. Dette har bidratt til at lokalpartiene har omorganisert møtevirksomheten ved å blant annet slå sammen medlems-, styre-, og gruppemøtene til ett møte (Ibid). Det er dermed mulig at våre tall, der styremøtene vokser og medlemsmøtene reduseres, reflekter at denne endringen også skjer i de frivillige organisasjonene. Når det blir færre medlemmer og aktive å fordele arbeidet på, kan denne typen endringer i arbeidsmåten virke hensiktsmessig.

I tillegg kommer det at lokalpartiene prioriterer det som skjer på rådhuset fremfor det interne medlemsdemokratiet. En tilsvarende utvikling kan vi observere også i de frivillige organisasjonene. Som vi skal se i neste kapittel, har de frivillige organisasjonene tatt i bruk bredere påvirkningsvirkemidler ovenfor kommunene. Det kan bety at også de frivillige organisasjonene prioriterer sterke koblinger til kommunene fremfor andre internrettede aktivitetsformer. Spørsmålet er om de endringene vi ser gjelder uavhengig av organisasjonstype?

Figur 4-1: Andel av foreningene som har arrangert aktiviteter og estimert frekvens. 1999 og 2009, Bergen og kjernekommuner.

I Tabell 4.10 ser vi nærmere på hyppigheten av henholdsvis styre-, medlems-, og åpne møter etter organisasjonstype (estimerte gjennomsnitt). Tabellen viser at det for de aller fleste foreningenes del er relativt moderate endringer i antallet styremøter. Innenfor enkelte organisasjonskategorier arrangeres det flere styremøter, mens det innenfor andre arrangeres færre i 2009 enn i 1999. Antallet åpne møter ser derimot ut til å ha økt innenfor samtlige organisasjonstyper med unntak av de internasjonale organisasjonene, som riktignok er en liten kategori. Også reduksjonen i antallet medlemsmøter ser ut til å være noe foreningene har til felles. Størst nedgang i antallet medlemsmøter finner vi innenfor kunst- og kulturfeltet og innenfor de internasjonale foreningene, mens organisasjonene

innenfor utdanningsfeltet, som det eneste unntaket, har hatt en økning i antallet medlemsmøter. I idretten, politikken, lokalmiljøfeltet og yrkeslivsfeltet er det snakk om små eller ingen endringer.

Det er to mulige tolkninger av resultatene. På den ene siden kan økningen i antallet åpne møter tyde på at organisasjonene åpner seg opp mot omgivelsene ved å viske ut forskjellen mellom medlemmer og ikke-medlemmer. På den annen side kan reduksjonen i antallet medlemsmøter være et tegn på at medlemmenes formelle innflytelse intern i organisasjonene er svekket. Som vi allerede har vært innom kan tallene også være en indikasjon på en viss omorganisering av møtevirksomheten i lokalforeningene basert på et ønske om å effektivisere arbeidet. Det som tidligere ble arrangert som separate møter for heholdsvis medlemmene og styrene kan ha blitt slått sammen til fellesmøter. Økningen i antallet åpne møter (formuleringen som er brukt i skjemaet er «møter der også andre enn medlemmene kan delta») kan i et slikt perspektiv indikere at det vi i realiteten snakker om her er fellesmøter for både styret og medlemmene, og ikke nødvendigvis møter utelukkende rettet mot ikke-medlemmer.

Skyldes utviklingen bort fra medlemsmøter i hovedsak omstilling innenfor etablerte organisasjoner, eller skyldes det store forskjeller mellom de nye og døde foreningene?

Tabell 4-10: Møteaktivitet, 1999 og 2009. Estimert gjennomsnittlig antall møter, etter type.

	1999			N	2009			N	Endring		
	Styre- møter	Medlems- møter	Åpne møter		Styre- møter	Medlems- Møter	Åpne møter		Styre- møter	Medlems- møter	Åpne møter
Kunst og kultur	8.4	13.6	2.5	439	8.9	5.4	3.5	460	.5	-8.2	1.0
Idrett	8.1	2.8	1.8	375	7.7	2.6	3.7	338	-.4	-.2	1.9
Hobby og fritid	7.7	14.1	4.4	491	6.8	10.6	4.9	438	-.9	-3.5	.5
Utdanning	6.1	2.5	6.2	25	10.9	8.0	8.5	35	4.8	5.5	2.2
Helse og sosial	8.2	10.9	3.7	97	6.5	6.7	4.6	93	-1.6	-4.2	.9
Lokalmiljø	5.8	1.8	.8	167	5.1	1.1	0.8	188	-.7	-.6	.0
Politikk	9.2	7.4	4.5	309	8.4	6.0	4.8	222	-.8	-1.4	.3
Internasjonale	12.6	9.5	7.3	18	9.8	3.7	4.1	30	-2.8	-5.8	-3.2
Religion	4.2	13.4	11.1	467	4.1	9.9	14.1	317	.0	-3.5	3.0
Yrkesliv	7.0	3.8	1.2	299	7.1	3.8	1.6	248	.1	.0	.4

Tabell 4-11 viser det estimerte gjennomsnittlige antallet arrangementer innenfor de ulike aktivitetsformene i henholdsvis nye, døde og overlevende organisasjoner. Hovedinntrykket er at de nye foreningene har et noe høyere aktivitetsnivå når vi sammenlikner med det som var tilfelle for de organisasjonene som ikke lenger eksisterer. Det er imidlertid ett viktig unntak, og det gjelder hyppigheten av medlemsmøter. Blant organisasjonene som har opphørt å eksistere ble det arrangert flere medlemsmøter enn det som er tilfellet i de nye organisasjonene. En mulig tolkning av dette er at medlemsmøter som form kan komme til å spille en mindre rolle for organisasjonene fremover, og at de nye organisasjonene tar i bruk andre og mer indirekte virkemidler for å kommunisere med medlemmene.

Det fremgår også av tabellen at det generelle aktivitetsnivået synker noe over tid for omtrent alle aktivitetsformene. Nok en gang er det for medlemsmøtene at endringen er størst. Mens de overlevende organisasjonene i gjennomsnitt gjennomførte 9,4 medlemsmøter i året i 1999, er tilsvarende tall 6,8 i 2009. Det innebærer at den endringen vi finner for medlemsmøtenes del også kan skyldes omstilling innenfor de etablerte organisasjonene. Det gjør at ikke bare utskiftings, men også omorganisering av møtevirksomheten og forskyvninger i prioriteringene innenfor organisasjonene kan være en del av forklaringen.

Tabell 4-11: Aktiviteter, 1999 og 2009. Estimert gjennomsnittlig antall arrangement blant nye, døde og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Styremøter	4.7	5.8	1.1	7.9	7.5	-.4	7.3	7.1
Medlemsmøter	9.2	5.0	-4.2	9.4	6.8	-2.8	9.4	6.2
Åpne møter	3.5	4.9	1.4	4.4	5.5	1.1	4.3	5.1
Studieringer/kurs	1.5	2.8	1.3	3.8	3.0	-.8	3.1	2.9
Kulturaktiviteter	2.7	4.6	1.9	4.9	4.2	-.7	4.0	4.2
Basar/bingo	.6	.7	.1	1.1	1.1	0	1.0	1.0
Dans, diskotek, konsert	.8	1.6	.8	1.6	1.1	-.5	1.4	1.5
Innsamling av penger til andre	1.9	.8	-1.1	1.5	1.4	-.1	1.4	1.4
Sosiale tiltak for medlemmer	2.7	4.1	1.4	4.4	3.9	-.5	3.8	3.9
Sosiale tiltak for andre enn medlemmer	1.1	2.7	1.6	2.7	2.5	-.2	2.1	2.4
Medlemsblad	.4	.4	0	1.2	.6	-.6	1.0	.7
Dugnad	1.6	4.2	2.8	4.5	5.0	.5	3.4	4.6

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

I Tabell 4-12 går vi fra å se på hva foreningene tilbyr av møter til å se på etterspørselen i form av fremmøte når møtene faktisk arrangeres. Hovedinntrykket er en svak tilbakegang i fremmøtet selv blant den synkende andelen foreninger som arrangerer medlemsmøter. I Bergen er tilbakegangen i andelen foreninger der mer enn halvparten av medlemmene deltar på møter statistisk signifikant. I nesten halvparten av organisasjonene både i Bergen og i landkommunene stiller likevel mer enn halvparten av medlemmene fortsatt på medlemsmøtene.

Det er på den andre side en klar økning i antallet foreninger som ikke avholder medlemsmøter, både i Bergen og i landkommunene, i 2009 sammenliknet med situasjonen i 1999. Mens rundt 10 prosent av de frivillige organisasjonene i 1999 ikke arrangerte medlemsmøter, er tilsvarende tall opp under 20 prosent i 2009. Det våre tall viser er at det er færre foreninger over tid som arrangerer medlemsmøter, men når møtene først blir avholdt, møter medlemmene frem i nesten like stor grad som de gjorde for 10 år siden. Dette kan skyldes at færre foreninger har formelle medlemmer og/eller at kommunikasjonen i økende grad skjer gjennom internett og sosiale medier framfor ansikt til ansikt. Her har vi i tillegg til materialet som er analysert i denne rapporten også gjort innholdsanalyser av foreningenes tilstedeværelse på nett, som kan bidra til å gi svar på slike og tilstøtende spørsmål.

Tabell 4-12: Oppmøte på medlemsmøter, 1999 og 2009. Prosent.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Mer enn halvparten av medlemmene pleier møte	47	43	-4	48	47	-1	48
Mellom en tredjedel og halvparten pleier å møte	16	17	1	21	20	-1	18
Mindre enn en tredjedel pleier å møte	37	40	3	31	33	2	34
	973	888		1172	870		170
Ikke med i prosentuering							
Foreningen arrangerer ikke medlemsmøter	10	18	8	10	19	9	19
	1085	1081		1305	1075		209

I Tabell 4-13 flytter vi fokuset fra medlemssiden til ledersiden og undersøker fremmøte på lokalforeningenes styremøter. Vi har allerede sett at foreningene arrangerer flere styremøter i 2009 enn det de gjorde i 1999. Det denne tabellene viser er at lokalforeningenes styrerom er noe tynnere besatt i 2009 enn det de var for 10 år siden. Dette ser ut til å gjelde spesielt for Bergen. Videre ser vi at det er forskjell mellom Bergen og landkommunene med hensyn til antallet foreninger som faktisk arrangerer styremøter. Det er noe flere foreninger i landkommunene som arrangerer styremøter enn tilfellet er i Bergen, og fremmøtet er også noe høyere enn i Bergen. Tendensen med hensyn til oppmøte både blant medlemmer og styre er altså svakt synkende i Bergen, mens den ikke har endret seg i særlig grad i landkommunene.

Tabell 4-13: Oppmøte på styremøter, 1999 og 2009. Prosent.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Alle styremedlemmene pleier å møte	54	50	-4	59	58	-1	58
Nesten alle pleier å møte	43	46	3	39	39	0	37
Halvparten pleier å møte	3	3	0	2	2	0	2
Mindre enn halvparten pleier å møte	.5	1	0	.6	1	0	2
	978	1039		1213	974		185
Ikke med i prosenttering							
Foreningen arrangerer ikke styremøter	8	9	1	12	7	-5	14
	1085	1081		1305	1075		209

Vi har vært innom flere mulige grunner til at det avholdes færre medlemsmøter i lokalforeningene. Medlemmene kan ha blitt mindre engasjert, organisasjonene kan i økende grad ha tatt i bruk andre måter å kommunisere med medlemmene på, eller organisasjonene prioriterer andre oppgaver som går på bekostning av det medlemsrettede arbeidet. For å se litt nærmere på dette har vi både i 1999 og 2009 bedt foreningene selv om å vurdere viktigheten av det å arrangere medlemsmøter. Svarene finner vi i Tabell 4-14, der det fremgår at over halvparten av foreningene både i 1999 og i 2009 mente at det er viktig at en stor del av medlemmene kommer på medlemsmøtene. Rundt 10 prosent mente det ikke var spesielt viktig. Tallene viser også at det er flere som mener at dette ikke

er viktige i Bergen enn i landkommunene. Det fremgår videre at det er færre i 2009 som mener at det er viktig at medlemmene kommer på møtene, sammenliknet med svarfordelingen i 1999. En mulig tolkning av dette er at deltakelseskulturen – forventningen om aktiv deltakelse fra medlemmene – er svekket i de frivillige organisasjonene. Dette utelukker ikke at innflytelsen ivaretas på andre måter enn før.

*Tabell 4-14: Viktighet av stort oppmøte på medlemsmøter, 1999 og 2009. Prosent. **

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Hvor viktig er det for foreningen at så stor del av medlemsmassen som mulig kommer på medlemsmøtene?							
Svært viktig	59	50	-9	59	54	-5	61
Nokså viktig	30	37	7	33	38	5	34
Ikke særlig viktig	11	13	2	9	8	-1	5
	1043	874		1252	870		167

* Bare foreninger som arrangerer medlemsmøter er med i prosenteringen.

Organisasjonene og omverdenen

De foregående kapitlene har vist at de nye organisasjonene ofte er mindre ut-overrettet enn de foreningene som har falt fra. Medlemsaktiviteten i foreningene er også redusert parallelt med at den tradisjonelle organisasjonsstrukturen, der de lokale organisasjonene er knyttet til landsdekkende organisasjoner, står svakere. I dette kapitlet undersøker vi hvordan organisasjonene selv opptrer og vurderer den rollen de spiller som sosiale og politiske aktører i sivilsamfunnet og demokratiet.

Tidligere forskning har vist at organisasjonene kan ivareta ulike samfunnsroller (Wollebæk og Selle 2002; Wollebæk et. al. 2008). Det skilles her mellom to grunnleggende dimensjoner. Den første dreier seg om hvorvidt organisasjonene oppfatter seg selv som *konsensus- eller konfliktorienterte*, mens den andre forteller oss om organisasjonene vurderer seg som *samfunns- eller medlemsorienterte*. For å undersøke hvordan foreningene plasserer seg i forhold til disse to dimensjonene har vi bedt organisasjonene vurdere seg selv langs fire skalaer med verdier fra 1 til 10. Konflikt- eller konsensusorientering er målt ved hjelp av to slike spørsmål: 1) står foreningene i motsetning til rådende holdninger i samfunnet, og 2) er det viktig for dem å overbevise andre om hva de står for. Hvorvidt organisasjonene vurderer seg som medlems- eller samfunnsorienterte er også kartlagt med bakgrunn i to spørsmål: 1) arbeider foreningen først og fremst for medlemmene eller for lokalsamfunnet, og 2) er aktivitetene utelukkende åpne for medlemmer eller åpne for alle. Med bakgrunn i disse dimensjonene vurderes den klassiske *interesseorganisasjonen* som arketypen på den konfliktorienterte og medlemsrettede organisasjonen, og *serviceorganisasjonen* som konsensusorientert og medlemsrettet. De *kritiske* organisasjonene kjenne-tegnes av samfunns- og konfliktorientering, mens de *kommunitære* organisasjoner representerer den fjerde varianten med sterk grad av samfunnsorientering, samtidig som de er konsensusorienterte.

Med bakgrunn i datainnsamlingen fra 1999 ble det konkludert med en pågående trend i retning av medlemsorientering heller enn samfunnsorientering.

Det ble samtidig vist til en dreining i retning av konsensusorientering snarere enn konflikt. Spørsmålet er om de nye tallene gir grunnlag for å si at dette er utviklingstrekk som fortsatt gjelder.

Syn på egen rolle

I Tabell 5-1 har vi oppsummert hvordan foreningene vurderer egen rolle både i 1999 og i 2009. Vi benytter samme struktur som i de foregående kapitlene, og begynner med variasjonene mellom Bergen og landkommunene. Det generelle hovedinntrykket er at dreiningen fra konflikt- til konsensusorientering fremdeles gjør seg gjeldende. Det er flere organisasjoner som i 2009 svarer at de ikke oppfatter seg selv som å stå i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet. Samtidig er det færre foreninger i 2009 som ser det som en viktig oppgave å overbevise andre om hva de står for. Når det gjelder den andre hoveddimensjonen – samfunns- versus medlemsorientering – antyder tallene at utviklingen har snudd. Det er i gjennomsnitt flere foreninger i 2009 som sier de arbeider for lokalsamfunnet, og at de åpner sine aktiviteter opp for flere enn bare medlemmene sammenliknet med 1999-tallene.

Hvis vi retter oppmerksomheten mot forskjellen mellom Bergen og landkommunene ser vi at lokalsamfunnsorienteringen er sterkere i landkommunene. Det er flere foreninger i landkommunene som svarer at de orienterer seg i retning av lokalsamfunnet i sitt arbeid samtidig som de tilbyr aktiviteter åpne for alle. På begge spørsmål er det en nokså betydelig forskjell mellom foreningene i Bergen og landkommunene.

Når det gjelder konflikt- versus konsensusorientering er det derimot små forskjeller mellom by og land (Bergen og landkommunene). Selv om det nye datamaterialet viser at det er en viss tendens til større grad av konsensusorientering blant foreningene, bør det noteres at det allerede i 1999 var et stort flertall av organisasjonene som ikke oppfattet seg som å stå i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet. De som avvek fra dette bildet, var foreninger stiftet før 2. verdenskrig, som i større grad mente at de utfordret det bestående.

Tabell 5-1: Vurderinger av egen samfunnsrolle, 1999 og 2009. Gjennomsnitt på skalaer 1-10.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Medlems vs. samfunnsorientering							
Foreningen arbeider først og fremst for medlemmene (1) vs. Foreningen arbeider først og fremst for lokalsamfunnet (10)	3.44	3.90	.46	4.71	5.00	.29	4.94
De fleste aktiviteter i foreningen er åpne bare for medlemmer (1) vs. De fleste aktiviteter i foreningen er åpne for alle (10)	4.87	5.23	.39	5.98	6.30	.32	6.41
Konsensus- vs. konfliktorientering							
Foreningen er i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet (1) vs. Foreningen er ikke i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet (10)	7.64	7.93	.29	7.47	7.91	.44	7.54
Det er ikke viktig for oss å overbevise andre om våre ideer (1) vs. Det er svært viktig for oss å overbevise andre om våre ideer (10)	6.51	6.15	-.36	6.81	6.28	-.53	6.66
Andre holdningsspørsmål							
Demokratiske prosedyrer bør følges selv om det kan gjøre foreningsarbeidet mindre effektivt (1) vs. Demokratiske prosedyrer bør vike om de gjør foreningsarbeidet mindre effektivt (10)	3.58	3.25	-.33	3.38	3.25	-.13	3.29
Når medlemmer melder seg ut, er det alltid et tap for foreningen (1) vs. Når medlemmer melder seg ut, er det del av en naturlig utskifting (10)	4.40	4.88	.48	3.94	4.18	.24	3.92
Bare aktive medlemmer er av stor verdi for foreningen (1) vs. Også passive medlemmer er av stor verdi for foreningen (10)	6.83	6.48	-.35	7.19	7.31	.12	7.29

Videre er det flere foreninger nå som sier at demokratiske prosedyrer bør følges selv om det kan gjøre foreningsarbeidet mindre effektivt. Dette taler mot en fortolkning av svekkelsen av medlemsmøtene som et ønske om mer effektiv organisasjonsdrift slik det ble diskutert i forrige kapittel, og gjør det mer sannsynlig at denne endringen har sammenheng med svekkelse av medlemsrollen og endringer i medlemmenes motivasjon og kapasitet. Samtidig blir medlemsutmelding i større grad enn tidligere sett som en naturlig utskifting. Når det gjelder holdning til passive medlemskap, går tendensen i ulik retning i Bergen og i landkommunene. I Bergen er det flere foreninger nå enn i 1999 som sier at bare de aktive medlemmene er av stor verdi for foreningen, mens det i landkommunene er flere foreninger nå enn i 1999 som sier at også passive medlemmer er av stor verdi for foreningen.

Nedenfor ser vi nærmere på organisasjonenes rolleoppfatninger i lys av utskiftingene i organisasjonssamfunnet. Har de nyetablerte organisasjonene avvikende rolleoppfatninger sammenliknet med de foreningene som har falt bort? Og, har de etablerte organisasjonene endret syn på seg selv og sine roller i lokalsamfunnene?

Tabell 5-2 gir grunnlag for å diskutere disse spørsmålene. Foreningenes rolleoppfatninger blir her sett i lys av henholdsvis døde, nye og overlevende organisasjoner. Tallene tyder på at utskiftingen innenfor organisasjonssamfunnet og endringen blant de etablerte organisasjonene trekker i samme retning. De organisasjonene som har overlevd blir mindre konfliktorienterte og noe mer åpne over tid. En tilsvarende forskjell kan observeres mellom de nyetablerte organisasjonene og de som har falt bort. Selv om trendene for både nye, døde og overlevende foreninger isolert sett utgjør beskjedne forskyvninger, trekker de likevel i samme retning, noe som samlet sett gir et tydelig bilde av endring i organisasjonssamfunnet som helhet. Hvis vi fokuserer på forskjellen mellom de organisasjoner som har opphørt å eksistere (døde) og de som har overlevd, ser det ut som om de foreningene som er åpne også for ikke-medlemmer har større sannsynlighet for å overleve. Det ser også ut til å gjøre seg gjeldende for de mer konsensusorienterte foreningene. Det er også interressant å observere at en større andel av de organisasjonene som har falt bort mener at demokratiet bør vike hvis det gjør arbeidet mindre effektivt, sammenliknet med de foreningene som har overlevd. En mulig tolkning av dette er at foreninger som overser medlemmene og de interne demokratiske prosessene har mindre sannsynlighet for å overleve. Endelig fremgår det at det å akseptere passivt medlemskap og det å vurdere utskifting av medlemmer som en naturlig prosess til en viss grad henger sammen med det å ha overlevd tiårsperioden.

Tabell 5-2: *Vurderinger av egen samfunnsrolle, døde, nye og overlevende lag. Gjennomsnitt på skalaer 1-10.*

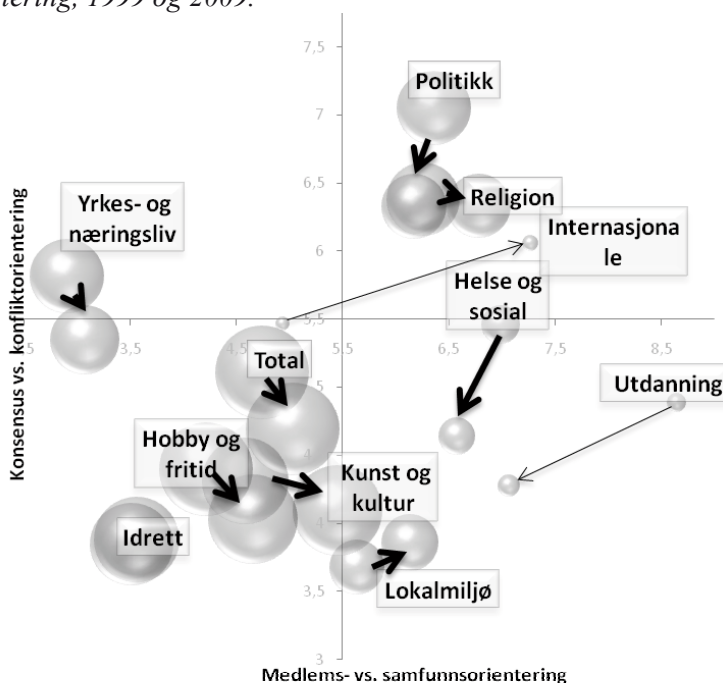
	Døde*	Nye	Effekt av Utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Arbeider for medlemmene (1) vs. lokalsamfunnet (10)	4.0	4.2	.2	4.5	4.9	.4	4.1	4.4
I opposisjon til rådende holdninger (1) vs. ikke i opposisjon (10)	7.4	7.9	.5	7.6	7.9	.3	7.6	7.9
De fleste aktiviteter åpne bare for medlemmer (1) vs. åpne for alle (10)	5.3	6.0	.7	5.6	5.8	.2	5.5	5.8
Demokratiske prosedyrer bør følges selv om det kan gjøre foreningsarbeidet mindre effektivt (1) vs. Bør vike om de gjør foreningsarbeidet mindre effektivt (10)	4.0	3.3	-.7	3.4	3.4	0	3.5	3.3
Ikke viktig for oss å overbevise andre om våre ideer (1) vs. svært viktig for oss å overbevise andre (10)	6.7	5.8	-.9	6.8	6.4	-.4	6.7	6.2
Alltid et tap når medlemmer melder seg ut (1) vs. Del av en naturlig utskifting (10)	3.9	4.9	1.0	4.3	4.2	-.1	4.2	4.6
Bare aktive medlemmer er av stor verdi for foreningen (1) vs. Også passive medlemmer (10)	6.7	6.8	.1	7.2	7.3	.1	7.0	6.9

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Figur 5-1 viser hvordan de to dimensjonene – konsensus- versus konfliktorientering og medlems- versus samfunnsorientering – kan knyttes til ulike organisasjonstyper. Størrelsen på symbolene indikerer antallet foreninger som inngår i de respektive organisasjonskategoriene. Figuren viser at det har skjedd en dreining fra medlemsorientering til samfunnsorientering i flere av de store organisasjonskategoriene. Det gjelder både innenfor kunst og kultur, hobby og fritid, lokalmiljø, religion og organisasjoner knyttet til yrkes- og næringsliv, men ikke minst gjelder det for de internasjonale organisasjonene, som riktignok er en liten organisasjonskategori. Innenfor idretten, som utgjør en stor andel av organisasjonene, kan det knapt observeres endringer i det hele tatt. Vi ser også en forskyvning fra konflikt- til konsensusorientering som er tydelig både innenfor politikk, helse og sosial, yrkesliv, hobby og fritid og kunst og kultur.

En mulig tolkning av mønsteret i figuren er at det skjer en dreining i retning av at organisasjonene får mer karakter av å være kommunitære sammenslutninger. I så fall har vi å gjøre med organisasjoner som i større grad enn før arbeider for de enkelte lokalsamfunnenes ve og vel uten å orientere seg i retning av de konfliktfylte spørsmålene (Wollebæk og Selle 2002:172). Slike foreninger tenderer til å rette hovedinnsatsen mot det «allmenntytige» ved å unngå konflikter med andre organiserte interesser samtidig som de ikke agiterer for bestemte ideologiske posisjoner. Dette er også egenskaper som kan tenkes å påvirke de frivillige organisasjonenes politiske engasjement.

Figur 5-1: Konsensus- vs. konfliktorientering og medlems- vs. samfunnsorientering, 1999 og 2009.

Politisk engasjement

Gir økt lokalsamfunnsorientering seg utslag i høyere politisk engasjement? Er det slik at foreningene i i større grad enn for 10 år siden engasjerer seg i saker

som er til politisk behandling i de respektive kommunene de har sitt virke i? Eller betyr utviklingen mot en sterkere grad av konsensusorientering at organisasjonene i mindre grad engasjerer seg i politikk og samfunnsliv?

Tabell 5-3 ser nærmere på dette, og viser hvorvidt foreningene engasjerer seg i saker som har vært til behandling i henholdsvis kommunale-, fylkeskommunale- og statlige organ. Vi skiller, som i de tidligere analyser, Bergen fra landkommunene. Med hensyn til det totale engasjementet er selve nivået nokså likt mellom foreningene i Bergen og i landkommunene. Hvem som er adressaten for engasjementet er derimot noe forskjellig. Foreningene i Bergen har i større grad engasjert seg i saker som har vært oppe til drøfting eller vedtak i statlige organ sammenlignet med foreningene i landkommunene. Det skyldes trolig at organisasjonenes regionskontorer stort sett ligger i Bergen, og disse regionskontorene har gjerne en mer politisk rolle i retning av det nasjonale enn det de respektive lokalavdelingene i kommunene har.

I landkommunene ser vi at foreningene i større grad retter sitt engasjement mot kommunene, men samtidig ser vi at foreningene i Bergen engasjerer seg mer i kommunale saker i 2009 enn det de gjorde i 1999. Her bør det noteres at 1999-undersøkelsen hadde med bydel som egen kategori, og 5 prosent av foreningene svarte da at de bare var aktive på bydelsnivå. Det kan forklare endringene fra 1999 til 2009 for Bergens del. Når det gjelder landkommunene, fremstår foreningenes offentlige engasjement som uendret i tiårsperioden. Selv om det er flere foreninger i landkommunene enn i Bergen som svarer at de har engasjert seg i saker som har vært oppe til kommunal behandling, kan vi observere en svak, men ikke-signifikant nedgang her de siste ti årene (-2 prosentpoeng). Kommunestørrelse kan, som vi kommer tilbake til, være en sentral faktor for å forklare de forskjellene som gjør seg gjeldende mellom by og land.

Tabell 5-3: Andel som har engasjert seg i offentlige saker, 1999 og 2009. Prosent.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Engasjert seg i saker som har vært oppe til drøfting eller vedtak i...							
Kommunale organ	21	26	5	36	34	-2	40
Fylkeskommunale organ	11	11	0	11	11	0	12
Statlige organ	14	17	3	10	10	0	11

* Ubesvart er regnet som nei både i 1999 og i 2009. Det ble ikke registrert manglende verdier i 2009.

I Tabell 5-4 undersøker vi foreningenes offentlige engasjement med bakgrunn i organisasjonstype. Utviklingen over tid er preget av stabilitet. Foreningene innenfor kultur- og fritidssektoren er like aktive i 2009 som det de var i 1999. De fordeler engasjementet sitt på samme måte på de ulike styringsnivåene, og når disse foreningene engasjerer seg er det hovedsakelig kommunene som er adressaten. Innenfor helse- og sosialfeltet ser det ut til at foreningen i større grad går direkte til staten i 2009 sammenliknet med hva de gjorde 10 år tidligere, uten at det betyr at engasjementet deres rettet mot kommunene avtar. En tilsvarende endring i retning staten ser også ut til å gjelde for foreningene innenfor yrkes- og næringslivsfeltet. For disse foreningene ser imidlertid det økte engasjementet overfor staten ut til å henge sammen med redusert interesse for kommunene. De religiøse organisasjonene er like lite politisk aktive i 2009 som i 1999. Hovedinntrykket i stort er at det er snakk om beskjedne endringer organisasjonstypene imellom.

Tabell 5-4: Andel som har engasjert seg i offentlige saker, 1999 og 2009, etter type.

	1999			N	2009			N	Endring		
	Kom- mune	Fylkes- kom- mune	Stat		Kom- mune	Fylkes- Kom- mune	Stat		Kom- mune	Fylkes- kom- mune	Stat
Kunst og kultur	19	6	7	438	21	7	9	460	2	1	2
Idrett	29	8	4	375	31	7	7	339	2	-2	3
Hobby og fritid	22	5	7	490	21	8	8	438	-1	3	1
Utdanning	16	12	12	25	23	17	17	35	7	5	5
Helse og sosial	33	6	10	97	32	5	17	93	-1	-1	7
Lokalmiljø	63	19	11	167	59	17	12	188	-4	-2	1
Politikk	59	32	34	309	63	33	35	222	3	1	1
Internasjonale	28	11	28	18	20	10	23	30	-8	-1	-5
Religion	5	1	3	466	4	1	4	317	-1	0	1
Yrkes- og næringsliv	48	23	28	299	44	20	32	248	-4	-3	4

Selv om endringene innenfor de ulike organisasjonstypene er moderate, er det interessant å se på hvorvidt de nyetablerte foreningene har et annet fokus for sitt politiske engasjement enn de døde og overlevende lokalforeningene. Tabell 5-5 ser nærmere på foreningenes offentlige engasjement med utgangspunkt i denne inndelingen. Hvis vi sammenlikner tallene for de organisasjonene som har falt bort (døde) med de som har overlevd fremgår det at utadrettet engasjement går sammen med det å ha overlevd. Det er betydelige flere organisasjoner som har

overlevd som rapporterer at de har engasjert seg i offentlige politikk (uavhengig av adressat) enn det som er tilfelle for de organisasjonene som ikke lenger eksisterer. Det offentlige engasjementet blant de nye organisasjonene er også større enn det som var tilfelle for de som nå ikke eksisterer lenger. Det er beskjedne forskjeller i engasjementet til de organisasjonene som hadde overlevd i 1999 og i 2009. Det ser med andre ord ut til at utadrettede organisasjoner overlever i større grad enn de foreningene som ikke engasjerer seg på denne måten.

Tabell 5-5: Andel som har engasjert seg i offentlige saker, døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av Utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Kommune	21	25	4	35	34	-1	30	30
Fylkeskommune	5	8	3	13	12	-1	11	11
Stat	6	11	5	13	14	1	12	14

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

I Tabell 5-6 skifter vi fokus fra spørsmålet om hvorvidt foreningene har engasjert seg, til på hvilken måte dette engasjementet kommer til uttrykk. Vi er med andre ord ikke opptatt av engasjementet i seg selv, men de framgangsmåtene foreningene benyttet for å ta kontakt og påvirke aktører og organer på de ulike styringsnivåene. Vi konsentrerer oss om utviklingen i tiårsperioden og skiller igjen Bergen fra landkommunene.

Den generelle observasjonen som kan trekkes ut at Tabell 5-6 er at foreningene benytter seg av et bredere sett av virkemidler i kontakten med det offentlige i 2009 enn det de gjorde i 1999. Det kommer blant annet til uttrykk ved at kategorien «andre» har økt betydelig i 2009. En stor andel av foreningene benytter seg også av ulike internettbaserte løsninger i 2009. Med hensyn til det sistnevnte har vi ikke sammenlignbare tall for 1999. Det er også en entydig økning i andelen foreninger som har avholdt møter om konkrete saker i 2009 sammenliknet med 1999-tallene. Hvorvidt initiativet til denne møteaktivitet har sitt utspring i foreningene selv, eller det offentlige, skal vi se nærmere på senere. Det er videre interessant å observere at det er blitt langt mer vanlig for foreningene å ta direkte kontakt med lokalpolitikere (ordfører og andre folkevalgte) i landkommunene. Dette står delvis i kontrast til foreningene i Bergen,

der oppmerksomheten rettes mer mot kommuneadministrasjonen samtidig som det å ta kontakt med ordføreren er redusert.

Tabell 5-6: Ulike framgangsmåter ved kontakt med det offentlige. Prosent av foreningene som har engasjert seg.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Arrangert møte om saken(e)	40	49	9	41	52	11	50
Samlet inn underskrifter	11	12	1	14	11	-3	12
Tatt saken(e) opp i pressen	36	40	4	33	36	3	37
Tatt saken(e) opp i fylkes-/riksorganisasjon	27	25	-2	17	21	4	21
Samarbeidet med andre foreninger i kommunen for å løse saken	35	40	5	34	34	0	42
Sendt skriv til kommunen	37	54	17	56	69	13	76
Sendt skriv til fylkeskommunen	20	24	4	16	22	6	25
Sendt skriv til statlige myndigheter	26	30	4	24	18	-6	18
Tatt kontakt med ordføreren i kommunen	27	15	-12	32	46	14	55
Tatt kontakt med andre folkevalgte i kommunen	31	43	12	40	51	11	51
Tatt kontakt med administrasjonen i kommunen	27	48	21	49	62	13	55
Tatt kontakt med folkevalgte i fylkestinget	16	14	-2	9	13	4	9
Tatt kontakt med ansatte i fylkesadministrasjonen	15	19	4	8	15	7	19
Tatt kontakt med stortingsrepresentanter	25	22	-3	12	13	1	11
Tatt kontakt med ansatte i statsadministrasjonen	16	18	2	8	10	2	7
Brukt Internett (e-post, Facebook, diskusjonsforum)		29			21		18
Andre måter	9	23		6	20		
	400	403		583	438		94

Det faktum at kontakten med politikere er redusert for Bergens del kan ha noe med endringer i den politiske organiseringen å gjøre. Parlamentarismen, som ble innført som styringsform i Bergen i 2000, innebar sentralisering av både politisk ansvar og myndighet. I tillegg ble ordningen med bydelsstyrer avviklet i 2003. Når det er sagt, er selve nivåforskjellen mellom Bergen og landkom-

munene med hensyn til direkte kontakt i tråd med den litteraturen som studerer innbyggernes politiske deltakelse. Disse undersøkelsene viser at innbyggernes direkte engasjement har økt mer i de mindre kommunene enn i de større (Saglie og Bjørklund 2005). Småkommunene synes å være preget av større nærhet, bedre oversikt og større innflytelse for det enkelte individ enn tilfellet er i de større kommunene. Denne konklusjonene ser også ut til å være treffende for de virkemidlene de frivillige organisasjonene benytter seg av for å få det offentlige i tale.

Mens forskningen om individuell politisk deltakelse i liten grad har fulgt opp innbyggernes erfaringer med kontakten med det offentlige, har vi bedt om tilbakemelding fra lokalforeningene på i hvilken grad de opplever å bli lyttet til. Er det slik at foreningene oppfatter at de blir hørt i møte med det offentlige? Dette spørsmålet bidrar tallene i Tabell 5-7 til å belyse, og vi sammenlikner igjen foreningene i Bergen med dem i landkommune.

Mens vi ovenfor viste at foreningene har tatt i bruk langt flere virkemidler i 2009 enn i 1999 for å få det offentlige i tale, viser Tabell 5-7 at bredden i virkemiddelbruken i liten grad ser ut til å ha båret frukter. Spesielt gjelder det de frivillige organisasjonene i Bergen, der færre foreninger opplever at deres synspunkter blir tatt hensyn til i 2009 enn for ti års siden. For foreningene i landkommune er det snakk om moderate endringer, men også her er det en signifikant nedgang i vurderingen av hvorvidt de får gjennomslag for sine synspunkter eller ikke. For Bergens del er det mulig tallene igjen kan knyttes til de politiske reformene (se ovenfor). Det er to mulige tolkninger av denne utviklingen. En tolkning er at det offentlige er mindre lydhøre nå enn det de var for ti år siden i kontakten med de frivillige organisasjonene. En annen er at lokalforeningenes forventninger til hva de kan få ut av kontakten med det offentlige har økt. Hvis kontaktøkningen har bakgrunn i at det offentlige trekker foreningene mer med i politikktutforming enn de gjorde før, gir det grunn til å tro at foreningenes forventninger om innflytelse blir større. Hvilken tolkning som er mest treffende kan våre tall ikke gi entydige svar på.

Hovedkonklusjonene som kan trekkes ut av våre tall er at det ikke er snakk om en tillitskrise mellom det offentlige og organisasjonene, selv om gapet mellom forventninger og resultater øker. Sett under ett opplever organisasjoner at de blir lyttet til. Fremdeles sier 80 prosent av de frivillige organisasjonene at de enten i stor grad eller til en viss grad opplever at deres synspunkter blir tatt hensyn til.

Tabell 5-7: I hvilken grad ble synspunktene tatt hensyn til? Prosent, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Tatt hensyn til foreningens synspunkter?							
Ja, i stor grad	21	24	3	25	23	-2	23
Ja, til en viss grad	66	53	-13	62	59	-3	60
Nei	13	23	10	13	19	6	17
	291	403		452	438		97

I Tabell 5-8 er spørsmålet om politisk gjennomslagskraft vurdert med utgangspunkt i de ulike organisasjonstypene. Det fremgår av tabellen at samtlige organisasjonstyper opplever at det blir tatt mindre hensyn til deres synspunkter i 2009 enn det som var tilfelle for ti år tilbake. Størst endring finner vi innenfor de religiøse foreningene og for foreninger innenfor utdanningsfeltet. For begge disse gruppene er imidlertid tallene basert på få organisasjoner. Videre ser vi at de politiske organisasjoner lå på toppen av listen i 1999, da samtlige svarte at de opplevde at de i stor grad eller til en viss grad ble tatt hensyn til. Denne andelen er redusert med 16 prosentpoeng i 2009. For foreningene innenfor idrettsfeltet, som sammen med de politiske foreningene representerer de store organisasjonsfeltene her, er det ingen endringer. Hovedinntrykket er, som ovenfor, at foreningene opplever å bli tatt hensyn til, samtidig som det er snakk om små endringer for de største organisasjonskategoriene.

Tabell 5-8: I hvilken grad ble synspunktene tatt hensyn til? Etter type. Prosent, 1999 og 2009. Prosent av foreninger som var i kontakt med myndighetene.

	1999			N			2009			N			Endring		
	I stor grad	Til en viss grad	Totalt, tatt hensyn til	I stor grad	Til en viss grad	Totalt, tatt hensyn til	I stor grad	Til en viss grad	Totalt, tatt hensyn til	I stor grad	Til en viss grad	Totalt, tatt hensyn til	I stor grad	Til en viss grad	Totalt, tatt hensyn til
Kunst og kultur	33	58	91	112	24	56	80	71	9	-9	-1	-10			
Idrett	25	59	84	116	28	55	83	87	3	-4	-1				
Hobby og fritid	20	60	80	111	28	43	71	98	8	-17	-9				
Utdanning	23	62	85	17	29	29	59	5	6	-32	-26				
Helse og sosial	27	57	84	37	32	38	70	26	5	-19	-14				
Lokalmiljø	20	67	86	113	21	61	82	88	2	-6	-4				
Politikk	33	67	100	158	19	65	84	183	-14	-2	-16				
Internasjonale	28	44	72	10	70		70	6	42	-44	-2				
Religion	19	76	95	23	17	48	65	25	-1	-28	-30				
Yrkes- og næringsliv	33	58	91	142	18	66	84	154	-15	8	-7				

Datamaterialet så langt dokumenterer en tett kontakt mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene. Både når det gjelder kontakthypphet og opplevelse av innflytelse er det interessant å se nærmere på om initiativet til den stadig tettere kontakten kommer fra organisasjonene selv eller fra kommunene. For å belyse dette nærmere har vi spurt foreningene om hvor vanlig det er at de blir hørt i saker innenfor det de oppfatter som sitt kompetanseområde. Dessverre er ikke svarene direkte sammenlignbare over tid, siden det ble gitt anledning til å grade-re ja-svarene i 2009, noe som ikke var mulig i 1999. Likevel kan tallene i Tabell 5-9 tyde på at det er blitt vanligere for kommunene å konsultere organisasjonene nå enn det var for ti år siden. Dette ser ut til å gjøre seg gjeldende både i Bergen og i landkommunene. Hvis dette er riktig kan det se ut som om det er to parallelle prosesser som utfolder seg. På den ene siden opplever foreningene at deres synspunkter i mindre grad blir tatt hensyn til, samtidig som kommunene i større grad enn for 10 år siden tar initiativ til å rådføre seg med organisasjonene. Det er mulig at det siste kan være en forklaring på det første. I så fall har vi en situasjon der kommunene i større grad enn før ber organisasjonene om råd, noe som i sin tur kan ha skapt økte forventninger om innflytelse i de enkelte foreningene.

Tabell 5-9: Vanlig at kommunen spør foreningen til råds i saker som angår dem.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Er det vanlig at kommunen spør foreningen til råds i saker der foreningen blir berørt?							
Ja	12	33	21	35	47	12	52
Svært ofte		1			5		5
Ofte		4			8		9
Av og til		13			18		20
Sjelden		15			16		18
Nei	88	67	-21	65	53	-12	48
	966	1161		1192	1184		223

Til nå har vi først og fremst vært opptatt av foreningenes kontakt med det offentlige. Dette representerer bare en del av det nettverket av samarbeidsrelasjoner lokalforeningene kan inngå i. Nedenfor retter vi oppmerksomhet mot relasjonene foreningene knytter til andre interesser i lokalsamfunnet. Hvem inngår organisasjonene samarbeid med?

Samarbeid

Lokalforeningene inngår i samarbeid med et bredt spekter av aktører i lokalsamfunnene. Det gjelder både i form av de aktivitetene organisasjonene selv tilbyr, men også i forhold til andre tiltak som settes i gang. I dette avsnittet flytter vi fokus fra den politiske rollen foreningene spiller i retning av å se på deres kjerneaktiviteter. Spesielt går vi dypere inn på hvordan lokalforeningene inngår samarbeidsrelasjoner med både kommunene, det lokale næringslivet, nærmiljøorganisasjoner/-aksjoner samt andre frivillige organisasjoner. Dette er sentralt siden foreningenes kontaktnettverk innenfor kommunene antas å ha betydning for hvorvidt og på hvilken måte foreningene bidrar til integrasjon i lokalsamfunnene (Wollebæk og Selle 2002).

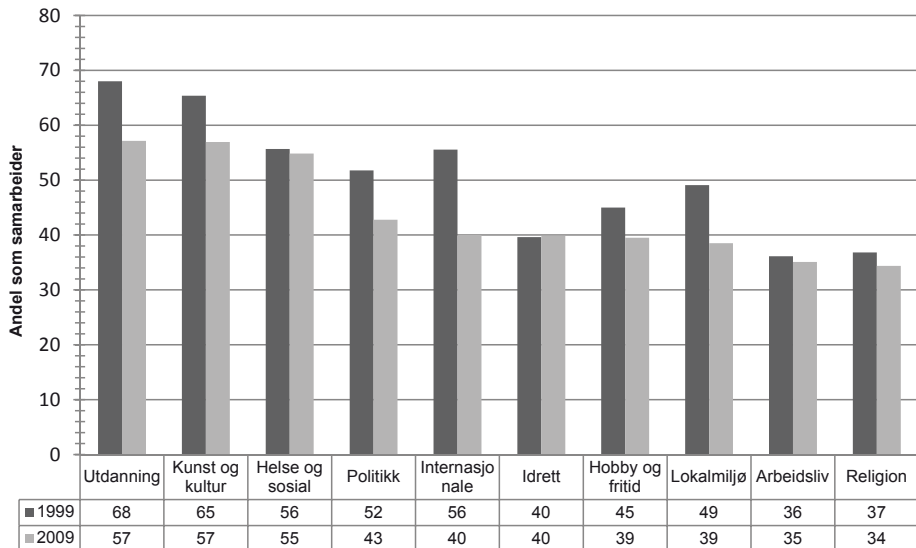
Tabell 5-10 forteller oss i hvor stort omfang organisasjonene samarbeider med andre i nærmiljøet om konkrete tiltak, samt antallet tiltak det samarbeides om. Det fremgår at både omfanget og hyppigheten av slikt samarbeid er noe større i landkommunene enn det som gjelder for de frivillige organisasjonene i Bergen. I overkant av 40 prosent av de frivillige organisasjonene i både Bergen og landkommunene inngikk i slike samarbeidsrelasjoner i 2009. For de fleste foreningenes del dreier dette seg om samarbeid om ett enkelt tiltak.

Når det gjelder utviklingen i tiårsperioden fremgår det at det er blitt betydelig mindre av slikt samarbeid i landkommunene mens det ikke er noen endringer for Bergens del. I landkommunene er det spesielt antallet enkelttiltak som er blitt redusert, mens det er ingen endringer å spore for de som har deltatt i flere tiltak.

Tabell 5-10: Samarbeid med andre i nærmiljøet. Prosent som samarbeider og antall tiltak. 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Samarbeider med andre om aktiviteter eller tiltak i nærmiljøet							
Ja	42	42	0	51	44	-7	53
1 tiltak	22	21	-1	29	22	-7	23
2 tiltak	11	10	-1	11	11	0	14
3 eller flere tiltak	9	11	2	11	11	0	15
	1201	1192		1495	1186		223

Figur 5-2: Samarbeid med andre i lokalmiljøet, 1999 og 2009. Etter type, prosent.

Figur 5-2 ser nærmere på samarbeidsrelasjonene etter organisasjonstype. Av de store organisasjonskategoriene er det først og fremst innenfor kunst og kultur, politikk og lokalmiljø det kan observeres en nedgang i samarbeidshyppigheten. På sektorer som helse- og sosial, idrett og yrkesliv er det snakk om små eller ingen endringer.

I Tabell 5-11 tar vi det enda et skritt videre og spør om endringene i samarbeidshyppigheten skyldes utskiftninger i organisasjonssamfunnet eller endringer innenfor de etablerte organisasjonene. Det fremgår av tabellen at utviklingen i det store og hele skyldes endringer innenfor de etablerte organisasjonene. Mens 54 prosent av de organisasjonene som hadde overlevd samarbeidet med andre i 1999, var tilsvarende tall redusert til 46 prosent i 2009. Tabellen viser også at utadrettet virksomhet generelt (påvirkningsfremstøt og samarbeid) fremmer overlevelse. Blant foreningene som falt bort i 1999 var det 36 prosent som samarbeidet med andre i nærmiljøet, mens tilsvarende tall for de som overlevde var 54 prosent i 1999. Utskiftningen trekker imidlertid i motsatt retning, ved at 43 prosent av de nye organisasjonene som har blitt etablert samarbeider med andre aktører i lokalsamfunnet, mot 36 prosent blant de nedlagte lagene. I likhet med kontakt med offentlige myndigheter, er altså samarbeid med andre aktører i lokalsamfunnet en faktor som entydig fremmer overlevelse.

Tabell 5-11: Samarbeid med andre i nærmiljøet. Døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Samarbeider med andre	36	43	7	54	46	-8	47	43

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Økonomi

Frivillighet er ikke utelukkende basert på frivillighet, i betydningen ubetalt arbeid. Selv om profesjonaliseringen innenfor frivillig sektor er sterkest knyttet til de brede landsdekkende organisasjonene, er bruk av betalt arbeid også en del av den lokale frivilligheten. Kjerneaktivitetene til foreningene kommer ikke av seg selv, og frivillig arbeid har dermed både en utgifts- og en inntektsside. Dette avsnittet ser derfor nærmere på de administrative og økonomiske betingelse for frivillig arbeid i lokalsamfunnene. Vi begynner med utviklingen i antallet ansatte i de lokale foreningene.

Ansatte

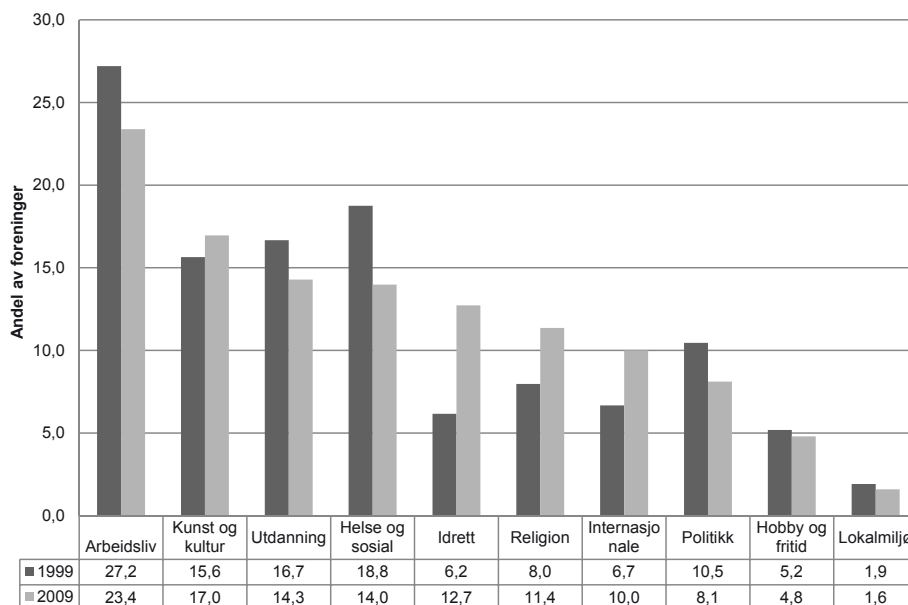
Øker bruken av betalt arbeid i de lokale foreningene? Tabell 6.1 gjør rede for utviklingen i antallet fast ansatte i lokalforeningene i Bergen så vel som i landkommunene. Som det fremgår av tabellen, er det langt vanligere at foreningene i Bergen har fast ansatte enn at organisasjonene i landkommunene har det. Det er også flere foreninger i Bergen som har ansatte i full stilling. At nivået er høyere i Bergen skyldes i noen grad at byen er hovedsete for de fleste av foreningenes fylkeskontorer. Men også foreninger som dekker hele Bergen kommune har oftere en størrelse og et aktivitetsvolum som gjør det mulig og mer naturlig å benytte seg av betalt arbeidskraft enn i de mindre landkommunene. 19 prosent av foreningene som dekket hele Bergen kommune hadde betalte ansatte i 2009, mot 9 prosent av foreningene som dekket en hel landkommune (ikke vist i tabellen). Det tabellen viser er at mange foreninger driver aktiviteter og tiltak som krever arbeidskraft, men andelen er ikke økende. Det er omtrent like mange foreninger som har ansatte i 2009 som det var for ti år siden.

Tabell 6-1: Fast ansatte på lokalt plan. Prosent og antall ansatte, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Har fast ansatte på lokalt plan	16	17	1	8	7	-1	6
N	1080	1192		1316	1184		
1 ansatt	51	43	-8	49	71	22	82
2 ansatte	20	20	0	27	17	-10	9
3 eller flere ansatte	29	37	8	24	12	-12	9
Sum	100	100		100	100		100
Ingen i full stilling	54	45	-9	66	68	2	90
1 i full stilling	23	28	5	16	22	6	10
2 eller flere i full stilling	23	27	4	18	10	-8	0
Sum	100	100		100	100		100
N	164	189		78	79		10

Hvordan varierer bruken av betalt arbeid etter organisasjonstype? Figur 6-1 viser andelen foreninger med faste og betalte ansatte med utgangspunkt i de ulike organisasjonskategoriene. Her fremgår det at det er en klar økning i bruken av betalt arbeid innenfor idretten. Mens i overkant av 6 prosent av idrettslagene hadde faste betalte ansatte i 1999, er antallet steget til 13 prosent i 2009. Også innenfor de religiøse organisasjonene kan vi registrere en økning i bruken av betalt arbeid. Hovedinntrykket er likevel at det er de samme organisasjonskategoriene som toppet ansettelseslisten i 1999 som gjør det i 2009. Størst grad av profesjonalisering i form av bruk av betalt arbeid finner vi innenfor yrkes- og næringsliv og kunst- og kulturfeltet. Lokalmiljøorganisasjonene ser imidlertid ut til å klare seg stort sett uten ansatte.

Figur 6-1: Andel foreninger med faste, betalt ansatte, etter type. Prosent, 1999 og 2009.

Tabell 6-2 viser antallet foreninger med fast ansatte etter henholdsvis døde, nye og overlevende foreninger. Tallene tyder på at bruk av betalt arbeid er mer vanlig i de nyetablerte foreningene enn det var i de som ikke lenger eksisterer. Det er så å si ingen forskjell mellom de organisasjonene som overlevde i 1999 og i 2009. Dermed skyldes økningen i prosentandelen differansen mellom nyetablerte og de som har blitt lagt ned.

Tabell 6-2: Prosent som har fast ansatte. Døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Har betalt ansatte	7	11	4	10	11	1	11	12

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Utgifter

Arbeidsgiveransvar medfører lønnskostnader for lokalforeningene, noe som gjør det interessant å se på hvor stor andel av foreningenes budsjetter som blant annet brukes på lønnet arbeid. Både i 1999 og i 2009 har organisasjonenes respektive utgiftsposter blitt kartlagt. Det gjør at vi kan undersøke hva organisasjonenes bruker sine midler på og hvordan dette utvikler seg over tid.

Tabell 6-3 viser hvordan de frivillige organisasjonenes utgifter fordeler seg på en rekke utgiftsposter. De største utgiftspostene til organisasjonene er (foruten «andre»-kategorien) aktiviteter som møter kurs og reiser, samt leie av lokaler. Dette gjelder både i Bergen og i landkommunene. Særlig i Bergen ser vi at foreningene bruker en større andel av ressursene på aktiviteter (møter, kurs, reiser o.l.) i 2009 enn i 1999. Foreningene i landkommunene har en større andel av sine utgifter knyttet til leie av lokaler enn det foreningene i Bergen har. På den annen side er lønnsutgiftene større i Bergen. Det siste må ses i lys av økningen i bruk av betalt arbeid for foreninger hjemmehørende i Bergen (se ovenfor). En mindre andel av pengene overføres også til organisasjonenes hovedorganisasjoner i 2009 enn i 1999, både i Bergen og i landkommunene. For de andre utgiftspostenes del er det snakk om små endringer. Foreningene har noe lavere utgifter til administrasjon i 2009 sammenliknet med 1999-tallene (landkommunene). Hovedinntrykket er at utgiftssiden fremstår rimelig stabil for de frivillige organisasjonenes del. Hva er inntrykket hvis vi flytter fokuset over på inntektssiden?

Tabell 6-3: Utgifter. Gjennomsnittlig prosent av utgiftene som har gått til ulike formål, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Aktivitet (møter, kurs, reiser og lignende)	21.6	25.4	3.8	20.2	22.8	2.6	23.2
Lokale (husleie, vedlikehold og lignende)	9.5	12.2	2.7	14.0	15.8	1.8	12.5
Lønn	4.8	6.8	2.0	2.8	3.2	.4	2.4
Godtgjørelse til instruktører, ledere	6.2	8.4	2.2	5.1	5.8	.7	5.3
Administrasjon (porto, telefon, PC og lignende)	8.5	9.2	.7	10.0	8.8	-1.2	7.4
Lederopplæring	.9	1.6	.7	1.5	1.5	0	1.6
Informasjonsmaterieell (tryksaker, medlemsblad etc.)	4.1	5.8	1.7	5.1	5.1	0	9.2
Til hovedorganisasjon	10.0	7.1	-2.9	11.6	8.3	-3.3	9.8
Andre utgifter	34.4	23.2	-11.2	29.6	28.2	-1.4	28.3
N	872	808		978	742		146

Inntekter

På samme måte som for foreningenes utgifter, kommer foreningenes inntekter fra et bredt spektrum av kilder. Foreningenes viktigste inntektskilder er rapportert i Tabell 6-4. Her fremgår det at loddsalg, basar og bingovirksomhet har blitt mindre viktig for foreningene det siste tiåret. Samtidig viser tabellen at disse inntektskildene utgjorde (og utgjør) en større andel av inntektene i landkommunene enn tilfellet er (og har vært) i Bergen. Hovedinntektskildene til foreningene i Bergen er medlemskontingenten, tilskudd fra foreningenes hovedorganisasjon, samt inntekter fra ulike former for tilstelninger og fra kommunen. Dette er samtidig inntektskilder som ser ut til å ha blitt viktigere for foreningene både i Bergen og i landkommunene den siste tiårsperioden. Hovedinntektskildene til foreningene i landkommunene er medlemskontingent, utlodning/basar/bingo og ulike former for tilstelninger.

Det er spesielt interessant at medlemskontingenten spiller en såpass viktig rolle for de frivillige organisasjonenes økonomiske robusthet. Det å tilby medlemmene meningsfulle aktiviteter og ivareta deres interesser representerer dermed en viktig økonomisk egeninteresse for organisasjonene. Avhengigheten av offentlige finansieringsordninger ser ikke ut til å være dominerende, selv om disse også representerer viktige inntektskilder. Avhengigheten av det offentlige har vært en kilde til diskusjon i enkelte av de store landsdekkende nasjonale organisasjonene. Blant annet er Espen Søylen (1995) innom dette dilemmaet i historien om Norges Jeger og Fiskerforbunds (NJFF) første 125 år. Arbeiderpartiet ønsket sterke koblinger mellom organisasjonene og staten på 1950- og 60-tallet,

og bidro følgelig sterkt på finansieringssiden. Søilen (Ibid: 247) skriver at «Så bravart utviklingen når det gjaldt tilskuddene at finanskomiteen som behandlet forbundets økonomi før landsmøtet i 1965 mente grensen snart var nådd. Der- som tilskuddene utgjorde mer enn kontingenten kunne det settes spørsmålstegn ved forbundets uavhengighet, derfor måtte kontingenten heves». Våre tall viser at lokalforeningene ikke står i et tilsvarende avhengighetsforhold til det offentlige, men tvert imot har medlemmene som sin viktigste inntektskilde.

Tabell 6-4: Inntekter. Gjennomsnittlig prosent av inntektene som har kommet fra ulike kilder, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Medlemskontingent	30.0	34.3	4.3	29.1	29.7	.6	27.2
Utlodding/basar/bingo	9.7	5.3	-4.3	15.5	13.2	-2.3	12.8
Loppemarked	.5	.6	.1	.5	.5	0	.2
Gaver og innsamlinger	6.9	6.7	-.2	9.5	7.3	-2.2	6.9
Arv og testamentariske gaver	.5	.2	-.3	.1	.2	.1	.5
Tilskudd fra hovedorg.	6.4	10.7	4.3	4.5	6.3	1.8	7.1
Tilskudd fra kommune	7.7	8.8	1.1	12.2	9.0	-3.2	8.5
Tilskudd fra stat/fylke	4.3	5.1	.8	3.5	5.8	2.3	6.0
Inntekter fra tilstelninger/ar- rangement	4.6	9.1	4.5	7.5	11.4	3.9	14.0
Utleie av lokaler	1.2	2.1	.9	2.1	2.6	.5	1.8
Reklame eller sponing	3.0	3.6	.6	1.5	2.8	1.3	2.0
Andre kilder	25.3	13.3	-12.0	14.0	11.1	-2.9	12.7
N	918	890		1028	813		161

I tillegg til inntekter er lokaler en viktig rammebetingelse for den virksomheten de frivillige organisasjonene driver. Vi har allerede sett at utgifter til lokaler er en viktig post på organisasjonene sine budsjetter, men hvordan er lokalesituasjonen i organisasjonene?

Lokalesituasjon

Både i 1999- og i 2009-undersøkelsen ba vi organisasjonene om å gi en vurdering av i hvilken grad de hadde vanskeligheter med å oppdrive lokaler å drive sine aktiviteter i. Tabell 6-5 oppsummerer svarene, og igjen skiller Bergen fra landkommunene. Vi ser av tallene at en nokså stor andel av lokalforeningene

ikke har tilgang til egne lokaler. Nesten 40 prosent av de frivillige organisasjonene både i Bergen og landkommunene rapporterte i 2009 at de ikke har slik tilgang. Mens foreningene i Bergen hadde tilsvarende utfordringer i 1999, ser lokalesituasjonen ut til å ha utviklet seg til det verre i landkommunene. Andelen foreninger i landkommunene som svarer at de ikke har tilgang på lokale har økt med 7 prosentpoeng det siste tiåret. Andelen i de samme kommunene som sier de fikk leie lokale gratis eller til redusert pris er redusert med 9 prosentpoeng. På den annen side er det flere foreninger i landkommunene som eier lokalene selv, sammenliknet med det som er situasjonen i Bergen. De foreningene som står som eiere av egne lokaler ser samtidig ut til å ha blitt viktigere for de organisasjonene som ikke eier lokale. Mens kommunene, næringslivet og privatpersoner sjeldnere stiller lokale til rådighet, er det motsatte tilfelle for andre organisasjoner. Det kan tyde på at lokalforeningene avhjelper hverandre med hensyn til lokalesituasjonene i større grad i 2009 enn det som var tilfellet i 1999. Til tross for at foreningene samarbeider noe sjeldnere om tiltak i lokalsamfunnet, særlig i landkommunene (se forrige kapittel), ser det ut som om samarbeid om viktig infrastruktur for aktiviteten har blitt vanligere.

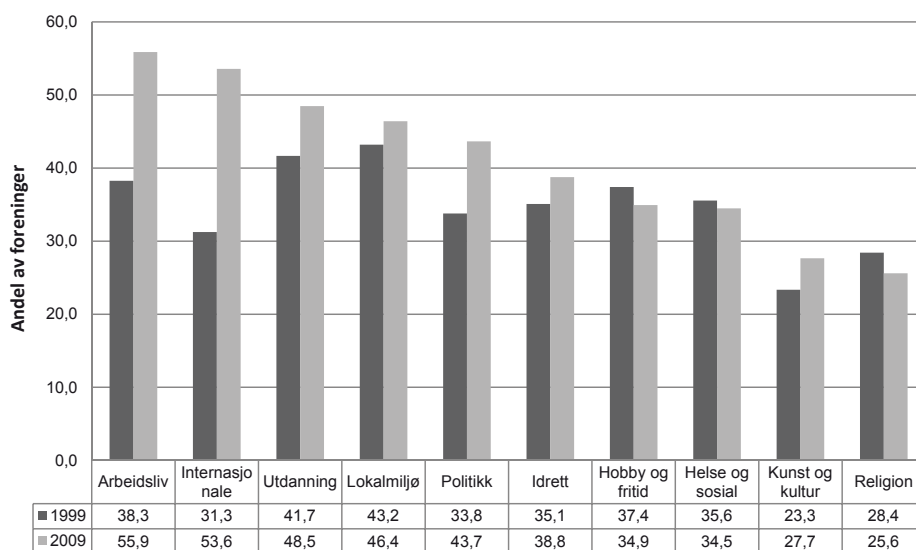
Tabell 6-5: Tilgang på lokale, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Ingen tilgang på lokale*	39	39	0	29	36	7	26
Eier lokale, forsamlingshus	11	11	0	13	17	4	17
Er medeier i lokale, forsamlingshus	6	7	1	6	4	-2	9
N	1107	1107		1363	1091		211
Fikk leie lokale gratis eller til redusert pris	56	55	-1	65	56	-9	65
N	1049	1033		1257	1004		205
Hvem stilte til rådighet (prosent av foreninger som har fått leie lokale billig)							
Kommunen	43	39	-4	56	54	-2	50
Lokalt næringsliv	13	11	-2	10	9	-1	8
Privatpersoner	11	7	-4	9	7	-2	8
Andre organisasjoner	35	45	10	27	31	4	42
N	584	566		813	557		133

* Omkodet: Ikke eier eller medeier i lokale, forsamlingshus, klubblokale, fikk ikke leie lokale gratis eller til redusert pris.

For hvilke organisasjonstyper er lokalesituasjonen vanskeligst? Figur 6-2 viser antallet foreninger uten tilgang på egne lokaler etter organisasjonstype. Vi ser at det først og fremst er organisasjonene innenfor yrkes- og næringsliv som har de største utfordringene med hensyn til lokalesituasjonen. Mens i overkant av 38 prosent av disse organisasjonene rapporterte at de ikke hadde tilgang til egne lokaler i 1999, svarte nesten 56 prosent det samme i 2009. Organisasjoner innenfor hobby og fritidskategorien, helse og sosialfeltet, kunst og kultur, samt de religiøse organisasjonene (ikke spesielt overraskende) ser ut til å ha minst problemer på lokalesiden. I disse organisasjonene (bortsett fra kunst og kultur) er også antallet foreninger som sier de ikke har tilgang til egne lokaler redusert fra 1999 til 2009. For alle de andre organisasjonstypene viser tallene en økning.

Figur 6-2: Andel foreninger uten tilgang til lokale, etter type. Prosent, 1999 og 2009.

Våre analyser understreker at tilgang på lokaler er en viktig faktor for å sikre stabilitet og overlevelse. I Tabell 6-6 viser vi andelen foreninger uten slik tilgang fordelt på henholdsvis døde, nye og overlevende foreninger. Det fremgår at manglende tilgang på lokale øker sannsynligheten for nedleggelse. Innenfor kategorien overlevende er det flere som ikke har tilgang på egne lokaler i 2009

enn det var i 1999. 37 prosent av foreningene som har falt bort hadde ikke tilgang på lokale, mens 44 av de nyetablerte organisasjonene mangler slik tilgang.

Tabell 6-6: Manglende tilgang på lokale blant døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Har ikke tilgang på lokale	37	44	7	29	33	4	33	37

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Helhetsvurdering av økonomi

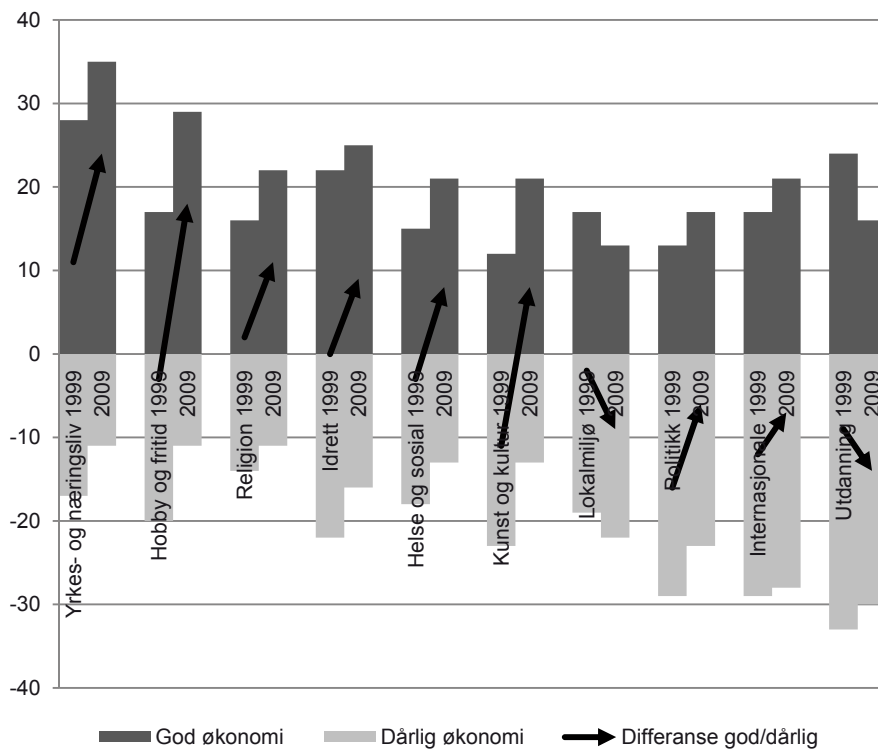
Til nå har vi sett på foreningenes utgift- og inntektssider og de utfordringene som lokalesituasjonen representerer for dem. Hva sier foreningene selv om sin egen økonomiske situasjon? Har den utviklet seg til det bedre, eller har situasjonen forverret seg den siste tiårsperioden? Både i 1999 og i 2009 ba vi foreningene om å karakterisere egen økonomi, og svarene vises i Tabell 6-7. Vi ser at det er færre foreninger som karakteriserer sin egen økonomi som dårlig i 2009 enn det var i 1999. Spesielt gjelder det for de frivillige organisasjonene i Bergen. I landkommunene er endringene små, men en litt større andel av foreningene karakteriserer sin egen økonomi som god. Over 80 prosent av foreningene både i Bergen og i landkommunene svarer at de har en god eller tilfredsstillende økonomi.

Tabell 6-7: Helhetsvurdering av økonomien. Prosent, 1999 og 2009.

	Bergen			Sammenliknbare landkommuner			Øvrige landkommuner
	1999	2009	Endring	1999	2009	Endring	2009
Hvordan vil foreningen karakterisere økono- mien sin?							
God	17	25	8	19	22	3	22
Tilfredsstillende	58	58	0	63	61	-2	65
Dårlig	25	16	-9	18	17	-1	13
N	1066	1072		1312	1052		211

Figur 6-3 ser på det samme spørsmålet i lys av organisasjonstype. Søylene viser at både innenfor yrkes- og næringsliv, hobby og fritid, religion, idrett og helse- og sosialfeltet er det flere foreninger som vurderer økonomien positivt i 2009 i forhold til situasjonen i 1999. Innenfor lokalmiljø og utdanning vurderes økonomien ikke som like tilfredsstillende.

Figur 6-3: Vurdering av egen økonomi etter organisasjonstype. Prosent, 1999 og 2009.

Til slutt ser vi foreningenes vurdering av økonomien i lys av utskifting og endring (Tabell 6-8). Den økonomiske optimismen var minst blant de organisasjonene som har falt bort. De nyetablerte foreningene preges av større grad av økonomisk optimisme. Det er videre interessant å registrere at av de organisasjonene som har overlevd perioden, så var det flere som oppga at de hadde dårlig økonomi i 1999 enn det som er tilfelle i 2009. I sum viser tallene i tabellen at både utskifting og endring bidrar til at økonomien vurderes som bedre i 2009 sammenliknet med det som var situasjonen i 1999.

Tabell 6-8: Helhetsvurdering av økonomien blant døde, nye og overlevende lag.

	Døde*	Nye	Effekt av utskifting	Overlevende 1999**	Overlevende 2009	Effekt av endring	Total 1999	Total 2009
Vurdering av økonomien								
God	13	19	6	21	24	3	18	24
Tilfredsstillende	59	60	1	62	61	-1	61	61
Dårlig	29	20	-9	18	15	-3	21	17

* Bare bekreftede døde. ** Bare overlevende som har svart på begge skjema.

Oppsummering

Lokalforeningene i Hordaland ble første gang kartlagt i 1980. Siden den gang har tilsvarende kartlegginger blitt gjort ved ytterligere tre anledninger (1989, 1999 og nå i 2009). I disse kartleggingene er det blitt lagt vekt på å innhente informasjon som kan sammenliknes over tid. Spørsmålet er om det i våre analyser av 2009-tallene er spor etter langsiktige utviklingstrekk, eller om enkelte funn fra de tidligere kartleggingene må revurderes? Hvordan står 2009 funnene seg i forhold til tidligere undersøkelser? Hvilke trender er generelle uavhengig av kontekst (by versus land) og type organisasjoner? Og hvordan står funnene seg i forhold til befolkningsundersøkelsene av frivillig engasjement?

I denne rapporten har vi lagt hovedvekten på de siste ti årene. Hovedfunnene er en styrking av mange av de tendensene som også var tydelig i forrige undersøkelse. Her oppsummerer vi de viktigste funnene, og peker på tema for videre forskning.

Vi har, for det første, sett en ytterligere sekularisering i organisasjonssamfunnet, der de religiøse lagene taper terreng. Dette er en utvikling som følger en langvarig trend. Et annet trekk er at det nasjonalt orienterte, samfunnsrettede engasjementet i form av interesseorganisasjoner, politisk orienterte organisasjoner og politiske partier er svakere, mens nærmiljøorganisering er i fremgang. I tillegg til orienteringen mot nærmiljø, ser orienteringen mot det internasjonale nivået også ut til å bli sterkere, mens den klassiske, nasjonale samfunnsorienteringen i form av interesseorganisasjoner, politisk orienterte organisasjoner og partier svekkes.

Allerede i perioden fra 1960 til 1980 så en de første tendensene til en sterkere egenorganisering i organisasjonssamfunnet, der de nye organisasjonene i økende grad rettet aktiviteten sin mot egne medlemmer og i mindre grad mot samfunnet rundt. I tillegg økte fritidsorganiseringen. Dette siste er ikke like tydelig i den siste undersøkelsen, der de fritidsorienterte organisasjonene knyttet til idrett, hobby, kunst og kultur ikke viser særlig vekst. Dette kan tyde på at det fritidso-

rienterte organisasjonssamfunnet har nådd et metningspunkt, noe som sammenfaller med funn fra analyser på individnivå (Wollebæk og Sivesind 2010).

Når det gjelder sammensetningen av organisasjonene både på medlemsnivå, styrenivå og ledernivå, er det også en del interessante funn som peker seg ut. Selv om utviklingen fremdeles går i retning av et mindre kjønnsdelt organisasjonssamfunn, er kvinner fortsatt underrepresentert på ledernivå i organisasjonene, og denne utviklingen ser ut til å styrkes heller enn å svekkes. Etniske minoriteter er underrepresentert generelt innenfor sektoren, og på alle nivåer i organisasjonshierarkiet. Videre er det tendenser i retning av at tilbudet til de yngste aldersgruppene blir mindre. Dette er også funn som korresponderer med funn fra undersøkelsen på individnivå (Wollebæk og Sivesind 2010).

Vi ser dessuten tendenser til en utvikling der tilknytningen til andre organisasjonsledd regionalt og nasjonalt er svakere, og der nye lag i mindre grad legger vekt på å være knyttet til nasjonale organisasjoner. En slik reduksjon i tilknytningen til regionale og nasjonale organisasjonsledd peker mot en enda sterkere todeling av organisasjonssamfunnet enn det vi har sett tidligere. Selv om kommunene fortsatt er tyngdepunktet i organisasjonssamfunnet, ser vi også tendenser til flere interkommunale organisasjoner.

Samtidig ser vi at formaliseringsgraden, i form av skrevne vedtekter, årsmeldinger og regnskaper i organisasjonene blir større, noe som er en ny trend i forhold til tidligere undersøkelser. En grunn til dette kan være økte krav fra omgivelsene til å ha kontroll på økonomi og vedtekter, men der det ikke stilles tilsvarende krav i forhold til medlemsbøker og medlemslister. Dette henger også sammen med mindre møtevirksomhet i organisasjonene. Et annet utviklingstrekk som vi har sett er nemlig tendensen mot at organisasjonene nå arrangerer færre medlemsmøter og flere styremøter enn tidligere. At det arrangeres færre medlemsmøter i organisasjonene kan også kobles til funn fra Undersøkelse om frivillig innsats, som viste at det på individnivå er færre nå enn tidligere som legger mye tid ned i frivillig arbeid og at medlemskapene generelt blir mer passive. Alt dette kan peke mot at medlemsrollen blir mindre sentral i organisasjonene.

Når det gjelder organisasjonenes rolleforståelse, ser vi en dreining i kommunitær retning. Utviklingen fra konfliktorientering til en økende grad av konsensusorientering følger tidligere trender, mens utviklingen mot en økende medlemsorientering nå har snudd i retning en økende samfunnsorientering. Det er vanskelig å si hvor mye av dette som skyldes en reell endring i orienteringen, eller om distinksjonen mellom lokalsamfunnets og medlemmenes interesser har blitt mindre relevant over tid ettersom færre av organisasjonene holder seg med formelle medlemmer. Med hensyn til den reelle handlingen vis a vis

lokalsamfunnet, er det nemlig en viss tilbakegang i andelen som samarbeider med andre aktører. Andelen som er i kontakt med kommunen for å påvirke i politiske saker, er imidlertid stabil, selv om færre føler de blir tatt hensyn til.

Når det gjelder foreningenes økonomi er bildet sammensatt. Generelt opplever flere foreninger en romslig økonomi, samtidig som en viktig del av infrastrukturen – tilgang på lokale – har blitt dårligere i løpet av perioden. Både god økonomi og lokaletilgang har vært viktige faktorer for å sikre stabilitet og overlevelse i perioden, og dette kan representere en utfordring for de nye foreningene som er stiftet de siste ti årene, som svært ofte rapporterer at de står uten tilgang på et sted å møtes. Vi finner tendenser til økt bruk av betalt ansatte i Bergen og i enkelte undertyper (idretten), men dette er ikke noen gjennomgående tendens i organisasjonssamfunnet de siste ti årene.

Denne rapporten har hatt som ambisjon å gi et oversiktsbilde over utviklingen det siste tiåret. Analysene har svart på en del spørsmål, men også reist mange nye.

Videre forskning på materialet vil gå dypere inn i forskjeller mellom ulike felt i organisasjonssamfunnet. Hva skjer med barne- og ungdomsorganiseringen sammenliknet med formålene for voksne? Har innovasjonene i organisasjonslivet andre fellestrekk som ikke fanges opp av typeinndelingen vi har brukt her?

Her trengs det både mer detaljerte statistiske analyser og mer kvalitativt orienterte dypdykk i de omfattende tekstsvarene foreningene har gitt på spørreskjemaene, både i 1980, 1999 og 2009. Her er det også stilt åpne spørsmål om hva man oppfatter som de største og viktigste problemene foreningene møter i arbeidet, og hvordan de oppfatter at vilkårene for organisasjonsarbeid, samarbeid med kommunen og andre lokalsamfunnsaktører med videre har endret seg. Analyser av dette rikholdige tekstmaterialet vil kunne tilføre dybde til fortolkningene av funnene som er presentert i denne rapporten. Det vil også kunne gi et tydeligere inntak til avspeilingsteorien – at organisasjonene utgjør et mikrokosmos av samfunnet de opererer innenfor. Hvordan har bildet av omgivelsene sett fra organisasjonenes ståsted endret seg i løpet av disse 30 årene?

Vi har heller ikke i særlig grad problematisert forskjeller mellom ulike typer av kommuner. Er dynamikken en annen i tilflyttingskommunene rundt Bergen enn i stabile, mer perifert plasserte kommuner eller i kommuner preget av fraflytting? I hvilken grad gjenspeiler foreningslivet andre kjennetegn ved kommunen? Er det for eksempel slik at kommuner med stor grad av kvinnerepresentasjon i lokalpolitikken også har bedre representasjon på ledersiden i organisasjonslivet? Har ulike prioriteringer i kommunene, f.eks. ulik grad av satsning på kulturfeltet, ført til ulike konsekvenser for det lokale sivilsamfunnet?

Materialet inviterer også til analyser som kan gi viktige bidrag til organisasjonsteorien. Forskning på organisasjoners overlevelse og vekst har, med unntak av forskning som er gjort på Hordalandsmaterialet tidligere, i liten grad hatt tilgang til denne typen data. Med dette fjerde observasjonspunktet der vi har samlet inn detaljert informasjon om et stort antall organisasjoner, kan vi etter hvert si svært mye om hvilke faktorer som skaper overlevelse og vekst innenfor denne svært viktige, men lite grundig empirisk studerte typen organisasjoner.

En annen viktig problemstilling, som både har organisasjonsteoretisk og demokratisk relevans, er hvilken effekt bruk av internett og sosiale medier har hatt på organisasjonenes struktur og aktivitet. Her er vi i en svært gunstig posisjon, siden forrige undersøkelse ble gjennomført i internettets barneår, da foreningene i beste fall brukte e-post til å kommunisere med medlemmene. I perioden som har gått, har de fleste foreningene i varierende grad og på ulike måter integrert nettbaserte verktøy i aktiviteten. Ved siden av materialet vi har analysert i denne rapporten, har vi også samlet inn detaljerte data om foreningenes tilstedeværelse på nettet, i form av hjemmesider og bruk av sosiale medier. Har typen og graden av nettaktivitet påvirket organisasjonsstrukturen i noen retning? Har det medført økende nettverksorganisering, ved at medlemmene i større grad blir involvert i organisasjonsaktiviteten, eller tvert imot økt behov for sentralisering og kontroll? Har sosiale medier gjort det lettere å mobilisere til aktiviteter, eller har nettbasert aktivitet tatt oppmerksomheten bort fra organisasjonenes kjerneoppgaver?

Samarbeidet mellom forskere og kommunene i Hordaland gjennom 30 år har frambrakt et materiale som er unikt i verdenssammenheng. De frivillige organisasjonene har vært og er spesielt viktige i det norske samfunnet, som er preget av en organisasjonsgrad vi knapt finner noe annet sted. I årene framover, vil nærstudier av endringene vi har skissert ovenfor bli en viktig kilde til kunnskap om hvordan vi gjennom organisasjonssamfunnet er koblet til sosiale og demokratiske strukturer, om hvordan det norske samfunnet er i endring.

Litteratur

- Bergh, J. og T. Bjørklund (2009), «Få deltok, mange ble valgt: Innvandrerne og valget 2007», kapittel 4 i Saglie J. (red): *Det nære demokratiet – Lokalvalg og lokal deltagelse*, Oslo: Abstrakt forlag.
- Bjørklund, T. (1999), *Et lokalvalg i perspektiv*. Oslo: Tano.
- Bjørklund, T. (2005), «Maktutredningens Diagnose av lokaldemokratiet». I J. Saglie og T. Bjørklund (red.), *Lokalvalg og lokalt folkestyre*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjørklund, T. og J. Bergh (2005), «Innvandrere i lokalpolitikken: En suksesshistorie?», i J. Saglie and T. Bjørklund (red.), *Lokalvalg og lokalt folkestyre*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjørklund, T. og J. Saglie (2000), Lokalvalget i 1999. *Rekordlav og rekordhøy deltagelse*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning. Rapport 12:2000.
- Christensen, D. A., T. Midtbø, H.-E. Ringkjøb og J. Aars (2008), *To valg med ny personvalgordning – Kontinuitet eller endring?* Bergen: Rokkansenteret, Rapport 2008:9.
- Eimhjellen, I. og S. B. Seggaard (2010), *Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner*. Oslo/Bergen: Senter for forskning på Sivilsamfunn & frivillig sektor 2010-8.
- Enjolras, B. og D. Wollebæk (2010), *Frivillige organisasjoner; sosial utjevning og inkludering*. Oslo/Bergen: Senter for forskning på Sivilsamfunn & frivillig sektor 2010-2.
- Forgaard, T. S. (2006), Innvandrerbefolkningen flytter oftere til sentrale strøk. *Samfunnsspeilet* nr. 4 2006.
- Franklin, M. N. (2004), *Voter Turnout and The Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kjær, U. og M. Pedersen (2004), *De danske folketingsmedlemmer. En parlamentarisk elite og dens rekruttering, cirkulation og transformation 1849-2001*. Aaahus: Aarhus Universitetsforlag.
- Offerdal, A. (2005), Politisk deltaging lokalt. *I NOU 2005:6, Samspill og tillit*. Oslo: Statens offentlige utredninger, s. 216-230.
- Offerdal, A. og H.-E. Ringkjøb (2002), «Medlemsgrunnlag og medlemsaktivitet i lokale partilag», i O. Bukve og A. Offerdal (red.), *Den nye kommunen. Om verknaden av organisasjonssendringer i kommunane*. Oslo: Det norske samlaget.
- Oscarsson, H. (2003), *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-rapport 32.
- Ringkjøb, H.-E. (2004), *Partia i lokalpolitikken*. Dr.grads avhandling/Rapport 89. Bergen: Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap.
- Ringkjøb, H.-E., S. I. Vabo, og J. Aars (2006), «Kommunale selskapsformer i vekts – Eit demokratisk problem? » i NOU 2006:7, *Det lokale folkestyret i endring*. Oslo: Statens offentlige utredninger, ss. 209-232.
- Raaum, N. (1995), *Kjønn og politikk*. Oslo: Tano.
- Saglie, J. og T. Bjørklund (2005), *Lokalvalg og lokalt folkestyre*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Selle, P. og B. Øymyr (1995), *Frivillig organisering og demokrati. Det frivillige organisasjons-samfunnet 1940-1990*. Oslo: Det norske samlaget.

- SSB 2010: Innvandring og innvandrere, <http://www.ssb.no/innvandring> (sist besøkt 21.03.11).
- Strømsnes, K. (2003), *Folkets makt. Medborgerskap, demokrati, deltakelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Svedberg, L., von Essen, J. og M. Jegermalm (2010), «Svenskarnas engagemang är större än någonsin». Arbetsrapport nr. 68. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola, Enheten för forskning om det civila samhället.
- Søilen, E. (1995), *Sportsmenn i veideland. En jubileumsberetning. Norges Jeger- og Fiskerforbund 125 år*. Oslo: Billingstad.
- Togeby, L. (2005), «Hvorfor den store forskjell?» *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 46(1): 55-60.
- Wollebæk, D. og P. Selle (2002), *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D. og P. Selle (2004), The Role of Women in the Transformation of the Organizational Society in Norway, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(3): 120-144.
- Wollebæk, D.; P. Selle og K. Strømsnes (2008), *Endringsprosesser i norsk frivillighet: En kunnskapsoversikt*, Rokkansenteret, rapport nr. 6.
- Wollebæk, D. og K. H. Sivesind (2010), *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, rapport 2010-3.
- Wollebæk, D., og J. Aars. (2011), «Har de vokst det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering» i *Tidsskrift for ungdomsforskning* 11(1).
- Aardal, B. (1999), *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.
- Aars, J. og K. Strømsnes (2007), «Contacting as a channel of Political Involvement: Collectively Motivated, Individually Enacted», *West European Politics*, 30(1): 93-120.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2011:3

<i>Forfatter/Author</i> Dag Arne Christensen, Kristin Strømsnes og Dag Wollebæk
<i>Tittel/Title</i> Organisasjonene i Hordaland 1999-2009
<i>Sammendrag</i> <p>I denne rapporten studerer vi endringer i det lokale organisasjonslivet i Hordaland de siste 10 årene. Vi legger spesiell vekt på hvilke foreninger som har overlevd og hvilke som har falt fra, sosial og demografisk sammensetning, endringer i organisasjonsstrukturer, foreningenes forhold til sine omgivelser og deres økonomiske situasjon. Undersøkelsen viser at organisasjonssamfunnet blir stadig mer sekulært. De religiøse lokallagene taper terreng. Videre står det nasjonalt orienterte, samfunnsrettede engasjementet i form av interesseorganisasjoner og politisk orienterte organisasjoner svakere, mens nærmiljøorganisering er i fremgang. Veksten innen idrett, hobby, kunst og kultur har stanset opp. Dette kan tyde på at det fritidsorienterte organisasjonssamfunnet har nådd et metningspunkt.</p> <p>Rapporten undersøker den sosiale og demografiske sammensetningen av organisasjonene både på medlems-, styre- og ledernivå. Undersøkelsen viser at til tross for at utviklingen går i retning av et mindre kjønnsdelt organisasjonssamfunn, er kvinner fortsatt underrepresentert på ledernivå i organisasjonene. Dette er en utvikling som ser ut til å styrkes heller enn å svekkes. Etniske minoriteter er underrepresentert generelt innenfor sektoren, og det gjelder på alle nivåer i organisasjonshierarkiet. Det er også tendenser i retning av at tilbudet til de yngste aldersgruppene blir mindre.</p> <p>Når det gjelder organisasjonsstruktur svekkes fortsatt tilknytningen til høyere organisasjonsledd regionalt og nasjonalt. Nye lag legger i mindre grad vekt på å være knyttet til slike overbygninger. Dette peker i retning av en enda sterkere todeling av organisasjonssamfunnet enn det vi har sett tidligere. Selv om kommunene fortsatt er tyngdepunktet i organisasjonssamfunnet, ser vi også tendenser til flere interkommunale organisasjoner. Samtidig ser vi at formaliseringsgraden, i form av skrevne vedtekter, årsmeldinger og regnskaper i organisasjonene blir større. En forklaring kan være økte krav fra omgivelsene til å ha kontroll på økonomi og vedtekter, men der det ikke stilles tilsvarende krav i forhold til medlemsbøker og medlemslister. Dette henger også sammen med mindre møtevirksomhet i organisasjonene.</p> <p>Med hensyn til organisasjonenes rolleforståelse, ser vi en dreining i kommunitær retning. Utviklingen fra konfliktorientering til en økende grad av konsensusorientering følger tidligere trender, mens utviklingen mot en økende medlemsorientering nå har snudd i retning en økende samfunnsorientering. Det er vanskelig å si hvor mye av dette som skyldes en reell endring i orienteringen, eller om distinksjonen mellom lokalsamfunnets og medlemmenes interesser har blitt mindre relevant over tid ettersom færre av organisasjonene holder seg med formelle medlemmer. Når det gjelder foreningenes økonomi er bildet sammensatt. Generelt opplever flere foreninger en romslig økonomi, samtidig som en viktig del av infrastrukturen - tilgang på lokale - har blitt dårligere i løpet av perioden.</p>
<i>Emneord</i> Lokalforeninger, endring, organisasjonsoverlevelse, sosial representasjon, medlemskap, aktivitet, organisasjonsstruktur

Summary

In this report we study changes among local associations in Hordaland over the past ten years. We place special emphasis on differences between surviving and disbanded associations, social and demographic composition, changes in organizational structures, the associations' relationship to their surroundings and their financial situation. The survey reconfirms the decline of religious local associations. Further, the number of interest groups and politically oriented organizations is decreasing, while local community organizing is on the rise. The growth in sports, hobbies, arts and culture has stalled. This may indicate that leisure-oriented organizational society has reached a saturation point.

The report examines the social and demographic composition of organizations both in terms of membership, board and leadership. The survey shows that despite the trend towards a less gender-divided organizational society, women are still underrepresented in leadership positions. This development seems to be more rather than less pronounced. Ethnic minorities are underrepresented in the sector in general and on all levels of the organizational hierarchy. There is also a tendency towards fewer organizations catering to the youngest age groups.

When it comes to organizational structure the links between the associations and higher organizational levels continue to weaken. New associations are less frequently connected to such superstructures. This suggests an even stronger decoupling between the local and national organizational levels than we have seen before. Although municipalities are still the most common point of reference among associations, we also see a tendency towards more inter-municipal organizations. At the same time, we see an increase in the degree of formalization, in the form of having written constitutions, annual reports and financial accounts. One explanation may be increased demands of accountability from the environment. However, there are no similar requirements with regard to keeping minutes from meetings and membership lists, and the prevalence of these formalization indicators does not increase. This is also related to fewer meetings in organizations than was the case ten years ago.

Regarding the associations' understanding of their role in society, we see a shift in a communitarian direction. The evolution from conflict to consensus orientation follows past trends, while the trend towards increasing member orientation has been reversed in the direction of a growing orientation towards the local community. It is hard to say how much of this change reflects a real change in orientation, or whether the distinction between local society and the interests of the members have become less relevant over time, as fewer organizations have formal members. When it comes to the financial situation of local associations, the picture is mixed. In general, the self-reported economic situation has improved, while an important part of the infrastructure - access to localities for meetings and activities - has deteriorated over the period.

Index terms

Local voluntary associations, change, organizational survival, social representation, membership, activity, organizational structure